

Nr 153.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående bidrag för budgetåret 1945/46 till instituten för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning m. m.; given Stockholms slott den 9 februari 1945.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Georg Andrén.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9 februari 1945.

N ä r v a r a n d e :

Ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, DOMÖ, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD OHLIN, ERLANDER, DANIELSON, ANDRÉN.

Efter gemensam beredning med cheferna för social-, kommunikations- och finansdepartementen anför chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Andrén följande.

Enligt den till 1945 års statsverksproposition fogade bilagan åttonde huvudtiteln, punkterna 116 och 192, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet beräkna för budgetåret 1945/46 dels till Bidrag till instituten för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning ett anslag av 234 500 kronor,

dels till Kurser för fortsatt utbildning av befattningshavare i kommunal och social tjänst ett anslag av 10 000 kronor,

dels ock till Folkhögskolor: Förberedande samhällsvetenskaplig kurs ett reservationsanslag av 15 000 kronor.

Sedan utredningen i ärendet numera slutförts, ber jag ånyo få anmäla dessa anslagsfrågor.

Inledning.

1. Socialinstitutens tillkomst och utveckling.

På initiativ av centralförbundet för socialt arbete grundades i Stockholm år 1920 institutet för socialpolitisk utbildning och forskning, vanligen kallat socialinstitutet. Dess huvudsyfte har från början varit att utbilda kommunala tjänstemän och i allmänhet befattningshavare inom den öppna socialvården. Utbildningen kännetecknas av en kombination av högskolemässiga teoretiska studier och förvärvande av praktisk erfarenhet samt är så organiserad, att dessa båda moment sammanflätas och ömsesidigt stödja varandra. Tre examina kunna avläggas: socialpolitisk examen, kommunal examen samt examen i samhällskunskap. De som diplomerats från institutet, ha i stor utsträckning erhållit anställning inom den kommunala förvaltningen, trots att inga fasta kompetensregler för vinnande av dylik anställning föreläggas. Institutet har blivit den centrala läroanstalten på sitt område. På senare år har behovet av utbildad personal för det kommunala och sociala arbetet starkt tilltagit. För att möta de stegrade anspråken har institutet ansett sig böra mottaga långt fler elever än som varit avsett. Med de begränsade tillgångar, över vilka institutet förfogar, har detta vållat avsevärda svårigheter, vilka i längden icke kunna bemästras med nuvarande lärarkrafter och lokaler.

Till socialinstitutets verksamhet ha anslag årligen lämnats av centralförbundet för socialt arbete. För närvarande uppbär institutet avkastningen av centralförbundets socialpolitiska fond med omkring 13 000 kronor per år. Dessutom har Stockholms stad alltsedan institutets tillkomst lämnat årliga bidrag. Under de första åren kommo därtill ej oväsentliga anslag även från andra städer — Eskilstuna, Gävle, Hälsingborg, Karlskrona, Malmö, Norrköping, Nyköping, Sundsvall, Västerås, Åmål och Örebro — men därav kvarstår nu endast ett årligt anslag av 300 kronor från Malmö stad. Vidare ha tillfälliga anslag lämnats av Kronprinsessan Margaretas minnesfond, kooperativa förbundet, Stockholms högskola samt Knut och Alice Wallenbergs stiftelse. Under senare år har statsbidrag utgått, nämligen med 25 000 kronor för år för vart och ett av budgetåren 1938/39 och 1939/40 samt därefter med 20 000 kronor för år.

Frågan om upprättande av ett socialinstitut även i Göteborg har länge stått under diskussion. Hösten 1943 bildades i Göteborg en organisations-

kommitté, vilken uppgjorde program för ett dylikt institut. Efter ansökan från kommittén beviljades statsbidrag till det nya institutet med 20 000 kronor för budgetåret 1944/45. Den 26 maj 1944 fastställde Kungl. Maj:t institutets grundstadgar. Dess verksamhet har med höstterminen 1944 påbörjats.

2. Socialutbildningssakkunnigas utredning och förslag.

Den 5 juni 1942 begärde och erhöll min företrädare i ämbetet Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla åtta sakkunniga för att inom ecklesiastikdepartementet biträda med utredning och avgiva förslag rörande den högre socialvetenskapliga och sociala utbildningen och därmed sammanhängande spörsmål. Jämlikt detta bemyndigande tillkallades såsom sakkunniga landshövdingen A. N. Thomson, bibliotekarien Ebon M. I. Andersson, t. f. föreståndaren vid socialinstitutet i Stockholm, docenten G. E. Heckscher, professorn I. Högbom, studierektorn T. Karlbom, borgarrådet Y. G. R. Larsson, professorn E. R. Lindahl samt nuvarande expeditionschefen A. E. V. Swartling. Det uppdrogs åt Thomson att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete och åt Heckscher att vara de sakkunnigas sekreterare. De sakkunniga antogo benämningen socialutbildningssakkunniga.

Med hänsyn till uppdragets stora omfattning funno de sakkunniga lämpligt att till en början koncentrera sig på ett avgränsat problem, nämligen frågan om den socialpolitiska och kommunala utbildningen. Vid utredningen av denna fråga ha de haft att bygga på de erfarenheter, som förvärvats av socialinstitutet i Stockholm under dess mer än tjugooåriga verksamhet. De sakkunniga ha främjat tillkomsten av socialinstitutet i Göteborg. Som resultat av utredningsarbetet i nu förevarande hänseende ha de sakkunniga avlämnat ett betänkande, dagtecknat den 29 juni 1944 (stat. off. utr. 1944: 29).

Över betänkandet ha efter remiss yttranden avgivits av fångvårdsstyrelsen, medicinalstyrelsen, riksförsäkringsanstalten, socialstyrelsen, pensionsstyrelsen, statens arbetsmarknadskommission, byggnadsstyrelsen, statskontoret, riksräkenskapsverket, allmänna lönenämnden, skolöverstyrelsen, överståthållarämbetet, samtliga länsstyrelser, universitetskanslern, styrelsen för tekniska högskolan i Stockholm, styrelsen för handelshögskolan i Göteborg, styrelserna för socialinstitutet i Stockholm och Göteborg, centralförbundet för socialt arbete, föreningen diplomerade från socialinstitutet, kooperativa förbundet, landsorganisationen i Sverige, samverkande bildningsförbunden, svenska arbetsgivareföreningen, svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet, svenska folkhögskolans lärareförening, svenska landskommunernas förbund, svenska landstingsförbundet, svenska sjukhusförvaltningens tjänstemannaförbund, svenska stadsförbundet, Sveriges kommunaltjänstemanna-

förbund, Sveriges socialtjänstemannaförbund och tjänstemännens centralorganisation.

Medicinalstyrelsen har vid sitt utlåtande fogat en skrivelse från Sveriges sjuksköterskeförenings centralstyrelse. Följande myndigheter ha överlämnat inhämtade yttranden från underlydande organ, nämligen överståthållarämbetet från Stockholms stadsfullmäktige och stadskollegiet i Stockholm; länsstyrelsen i Östergötland från stadsfullmäktige i Linköping samt stadsfullmäktige och drätselkammaren i Norrköping; länsstyrelsen i Kronobergs län från statens fattigvårds- och barnavårdskonsulent i Växjö samt magistraten, drätselkammaren och fattigvårdsstyrelsen i Växjö; länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län från Göteborgs stadsfullmäktige samt stadskollegiet, fattigvårdsstyrelsen, sjukhusdirektionen, barnavårdsnämnden och drätselkammarens första avdelning i Göteborg; länsstyrelsen i Älvsborgs län från Älvsborgs läns landstings förvaltningsutskott, stadsfullmäktige och drätselkammaren i Vänersborg, stadsfullmäktige och sociala nämnden i Alingsås, stadsfullmäktige, socialvårdsdirektionen och drätselkammaren i Borås; länsstyrelsen i Karlstads län från drätselkammaren i Karlstad; länsstyrelsen i Örebro län från Örebro läns landstings förvaltningsutskott, Örebro läns barnavårdsförbund, Örebro läns fattigvårdsförbund, länsarbetsnämnden i Örebro och Örebrokretsen av Sveriges socialtjänstemannaförbund; länsstyrelsen i Västernorrlands län från drätselkammaren i Sundsvall och kommunalnämnden i Ytterlännäs landskommun, länsstyrelsen i Jämtlands län från stadsfullmäktige och drätselkammaren i Östersund, kommunalfullmäktige och kommunalnämnden i Bräcke landskommun samt kommunalfullmäktige och kommunalnämnden i Frösö landskommun; kanslern för rikets universitet från större akademiska konsistoriet samt juridiska och filosofiska fakulteterna vid universitetet i Uppsala, från större akademiska konsistoriet, teologiska, juridiska, medicinska och filosofiska fakulteterna vid universitetet i Lund, från rektorsämbetet, stats- och rättsvetenskapliga och humanistiska avdelningarna vid Stockholms högskola samt slutligen från rektorsämbetet och lärarrådet vid Göteborgs högskola; styrelsen för handelshögskolan i Göteborg från handelshögskolans lärarråd; styrelsen för socialinstitutet i Stockholm från ledamöterna i lärarrådet samt från elevkåren.

I. Socialinstitutens uppgifter.

De sakkunniga. Inledningsvis erinra de sakkunniga om, att det moderna samhällets utveckling överhuvud medfört en stark utvidgning av de statliga och kommunala uppgifterna, varmed följt ett ökat behov av tjänstemän i olika grader inom såväl statlig som kommunal förvaltning. För kommunernas del utgör härvid den egentliga socialvårdens ökade omfattning en faktor av grundläggande betydelse. I samma riktning verka andra faktorer, vilka

dessutom påverka utbildningsbehovets art. Krav på att myndigheterna i sitt förhållande till allmänheten ägna större uppmärksamhet åt individen göra sig allmänt gällande. Det är vidare en för modern socialvård utmärkande strävan att lägga tyngdpunkten i arbetet på åtgärder, som skola förekomma uppkomsten av understödsbehov. De sociala organens verksamhetsfält kommer härigenom på visst sätt att omfatta befolkningen i dess helhet. Vad angår utbildningsbehovets art innebär just kravet på en individuell behandling att ökade anspråk ställas på sociala kunskaper hos statens och kommunernas tjänstemän. Särskilt gäller detta om den sistnämnda kategorien, för vilken av gammalt det praktiska handlaget brukat anses såsom den viktigaste meriten.

Vissa delar av kommunalförvaltningen, särskilt i de större städerna, erinra om motsvarande delar av den statliga förvaltningen, där på ett eller annat sätt kompletterad akademisk utbildning är den naturliga rekryteringsgrunden. Därutöver finnes emellertid en rad tjänster, beträffande vilka särskilt avseende måste fästas vid den praktiska sidan av tjänstemannautbildningen. De sakkunniga redogöra närmare för utbildningsbehovets art i avseende på vissa dylika grupper av tjänster, såsom städernas kamerala befattningshavare, kommunalkamrerare på landsbygden, landstingens och den kommunala sjukhusförvaltningens tjänstemän, befattningshavare vid centraliserad socialvård, fattigvård, barnavård, arbetslöshetskommittéer, arbetsförmedling, nykterhetsvård och hälsovård, kuratorer vid sjukhus och andra anstalter, skyddskonsulenter, polissystrar, fångvårdstjänstemän, yrkesinspektionens kvinnliga befattningshavare, personalkonsulenter och befattningshavare vid hem- och ungdomsgårdar. De sakkunniga konstatera, att en för dessa befattningar lämplig utbildning måste kombinera högskolemässiga teoretiska studier med förvärvande av praktisk erfarenhet enligt de allmänna grundsatsen, som tillämpats vid socialinstitutet i Stockholm.

De sakkunniga framhålla vidare, att särskilt de kommunala tjänsterna — även såvitt gäller högre befattningar — hittills i betydande utsträckning rekryterats med personal utan särskild utbildning men med betydande praktisk erfarenhet. Dessa tjänstemän, vilka ofta gjort mycket betydelsefulla insatser, äro i flertalet fall antingen förutvarande valda förtroendemän, vilkas arbete så småningom fått sådan omfattning att de övergått till att bli heltidsavlönade, eller tjänstemän, som börjat sitt arbete under tämligen begränsade organisatoriska förhållanden och efter hand anpassat sig till en förvaltning av större omfattning. Det kan förutsättas, att också i framtiden åtskilliga befattningshavare utan formell utbildning eller examen skola veta att skaffa sig de kunskaper, som äro erforderliga för högre befattningar. Emellertid torde nämnda kategori av befattningshavare likväl komma att få minskad betydelse, särskilt som den ökade användningen av tjänstemän i kommunerna befriat förtroendemännen från att syssla med löpande rutinarbete och därigenom visserligen givit dem större möjligheter att överblicka

den kommunala verksamhetens principer men samtidigt gjort dem mindre lämpade att övertaga tjänstemännens uppgifter.

Det kan, framhålla de sakkunniga, av flera skäl icke komma i fråga att fastställa kompetensregler för kommunal tjänst. Detta får emellertid icke tolkas så, som om ordnad utbildning på förevarande område skulle vara onödig. Socialvården och kommunernas uppgifter i övrigt äro av central betydelse för vårt samhällsliv. Det allmänna måste självfallet tillse, att dessa viktiga och kostsamma uppgifter besörjas av kompetent arbetskraft. Utbildning i själva tjänsten och utan stöd av en särskild läroanstalt blir ofta mera ansträngande för individen än en organiserad utbildning. För den sociala förvaltningen samt flertalet kamerala befattningar i kommunerna är det önskvärt att bibehålla särskild utbildning av i huvudsak det slag, som nu erbjudes vid socialinstitutet i Stockholm.

Yttrandena. I frågan om utbildningsbehovet ha i de avgivna yttrandena bland annat följande synpunkter kommit till uttryck.

Socialstyrelsen framhåller, att socialvården och kommunalförvaltningen genom socialinstitutet i Stockholm tillförts tjänstemän, väl skickade för de uppgifter av olika slag, som anförtros dem. Styrelsen har även för sin del vid nyrekrytering av arbetskraft på socialvårds- och nykterhetsbyråerna i stigande omfattning anställt vid institutet utbildade personer.

Fångvårdsstyrelsen instämmer med avseende på behovet av social utbildning och erfarenheter från social verksamhet för vissa tjänster inom fångvården i de sakkunnigas synpunkter.

Medicinalstyrelsen ansluter sig till vad de sakkunniga anfört med avseende på den utbildning, som erfordras för sjukhusens kamerala tjänstemän och särskilt sysslomännen, varvid emellertid framhålls, att löneställningen för i varje fall rekryteringsbefattningarna till sysslomanstjänster måste förbättras, innan genomgång av socialinstitut uppställs såsom kompetenskrav för dessa tjänster. Även i fråga om sysslomän och assistenter vid centraliserad socialvård, kuratorer m. fl. delar styrelsen i stort sett de sakkunnigas uppfattning rörande utbildningsbehovets art.

Riksförsäkringsanstalten finner icke uteslutet, att i vissa fall person med den i betänkandet föreslagna socialpolitiska utbildningen skulle kunna visa sig lämpad för högre befattning hos anstalten.

Statens arbetsmarknadskommission understryker den av de sakkunniga uttalade uppfattningen om värdet av social fackutbildning för tjänstemän i social och kommunal tjänst. Med avseende på tjänstemän inom den offentliga arbetsförmedlingen framhåller kommissionen, att särskild fackutbildning i kommissionens egen regi visserligen torde komma att anordnas men att detta givetvis icke undanröjer behovet av den mera vidsträckt och djupgående utbildning, som kan lämnas vid socialinstitutet.

Kooperativa förbundet anför, att för den kooperativa rörelsens del särskilt behov av personal, utbildad vid socialinstitut, icke kan sägas föreligga annat än möjligen för befattningar som personalkonsulenter eller socialkuratorer vid kooperativa förbundets industriföretag och ett antal av de största kooperativa föreningarna.

Landsorganisationen vitsordar, att också för de stora fackliga intresseorganisationernas del utvecklingen framhävt behovet av tjänstemän med mera ingående socialpolitisk och ekonomisk utbildning än den som tjänstemännen i dessa organisationer tidigare i regel kunnat förvärva.

Svenska arbetsgivareföreningen anser en utbildning, motsvarande den som socialinstitutet nu lämna, vara önskvärd för personalkonsulenter vid industriföretagen.

Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet instämmer livligt i de sakkunnigas yrkande, att särskilda utbildningsmöjligheter för blivande tjänstemän på det sociala och kommunala området måtte skapas i tillräcklig omfattning.

Svenska sjukhusförvaltningens tjänstemannaförbund har intet att erinra mot de sakkunnigas förslag att förlägga den grundläggande utbildningen av sjukhusförvaltningens tjänstemän till socialinstitutet.

Svenska stadsförbundet framhäver betydelsen av en vidgad och förbättrad undervisning för de kommunala tjänstemännens del och hälsar med tillfredsställelse, att en utredning med syfte att förbereda reformer i sådan riktning kommit till stånd.

Frågan om uppställande av kompetenskrav för kommunal tjänst beröres i vissa yttranden. *Länsstyrelsen i Blekinge län, styrelsen för socialinstitutet i Stockholm, svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet* m. fl. instämna i de sakkunnigas uppfattning, att en generell statlig reglering av antagningsvillkoren för kommunala befattningar icke skulle stå väl tillsammans med den kommunala självstyrelsens principer och att en dylik reglering därför ej bör ifrågakomma. I viss mån avvikande mening har uttalats av medicinalstyrelsen och föreningen diplomerade från socialinstitutet, medan socialstyrelsen synes anse, att formella bestämmelser äro praktiskt taget onödiga.

Medicinalstyrelsen ifrågasätter nämligen, om icke statsmakterna, då det gäller kommunernas befattningshavare, borde fastställa kompetenskrav i alla fall, där viss utbildning anses nödvändig för att säkerställa tillfredsställande standard på någon kommunal verksamhet.

Föreningen diplomerade från socialinstitutet är av den uppfattningen, att det vore värdefullt, om bestämda kompetensfordringar kunde bli gällande inom ifrågavarande yrken och framkastar tanken, att i samband med en förestående socialvårdsreform fastare kompetenskrav skulle föreskrivas för vissa tjänster, exempelvis kommunalkamrerare, personal å socialvårdsbyråer m. fl.

Socialstyrelsen framhåller, att man mer och mer för kompetens till kommunala befattningar synes kräva utbildning vid socialinstitutet. Detta kompetenskrav torde, enligt styrelsens uppfattning, bli vanligare, allteftersom antalet utexaminerade ökas och den materiella kompetens, som utbildningens skänker, blir mera känd.

Den offentliga verksamhetens effektivitet beror icke endast på de centrala förvaltningsorganens initiativ och åtgärder utan även på de lokala verkställighetsorganens kompetens och funktionsduglighet. Sedan stat och kommuner övertagit en stor del av ansvaret för samhällslivets gestaltning, har den kommunala förvaltningens förmåga kommit att ställas på stundom

hårda prov. I samband därmed har den högre socialpolitiska och kommunala utbildningen blivit en angelägenhet av icke ringa vikt ur såväl social och nationalekonomisk som statsfinansiell synpunkt.

Till en början må beröras utbildningen av tjänstemän för statens och de större kommunernas sociala förvaltning. Inom barnavården, fattigvården, hälso- och sjukvården o. s. v. finnes ett stort behov av utbildad personal. Då detta behov knappast tillgodoses av andra utbildningsanstalter än socialinstituten, föreligger här en viktig uppgift för dessa.

Med avseende på kommunernas allmänna och kamerala förvaltning är läget delvis annorlunda. Vissa kommunala befattningar i de större städerna brukas besättas med personer, som avlagt akademisk examen eller examen vid handelshögskola. Något skäl att ifrågasätta ändring i detta förhållande finnes icke. För det stora flertalet mera kvalificerade befattningar i de större städernas tjänst liksom även för kamerala befattningar i mindre städer synes däremot examen vid socialinstitut vara den lämpligaste meriten. Av betydelse särskilt för storstädernas del är den omständigheten, att underordnade kommunaltjänstemän, vilkas praktiska duglighet och begåvning göra dem lämpade för befordran, genom socialinstitutens försorg erhålla möjlighet till vidareutbildning.

På landsbygden ha både sociala och kamerala förvaltningsuppgifter sedan gammalt plägat besörjas av valda förtroendemän. I denna tradition ligger ett samhälleligt värde, som icke får förbises. I samma mån som det allmännas uppgifter och åtaganden vidgats, ha emellertid förvaltningsproblemen blivit alltmera tidskrävande och komplicerade. Åtskilliga större kommuner ha därför funnit det lämpligt att överlämna verkställighetsåtgärderna åt en särskild tjänsteman, vanligen en kommunalkamrerare, som i allmänhet även har de socialvårdande uppgifterna om hand. Det finns all anledning förmoda, att denna utveckling skall fortgå. Kravet på den kommunala verksamhetens rationalisering kan måhända också leda till en sådan förändring av kommunindelningen, att de smärre kommuner, vilka nu ej kunna bära utgiften för särskilda förvaltningstjänstemän, sammanslutas till större enheter. I likhet med de sakkunniga anser jag, att det vore mindre lyckligt, om statsmakterna genom uppställande av bestämda kompetensvillkor för kommunal tjänst skulle inskränka de kommunala organens fria beslutanderätt. Detta hindrar icke, att utbildningen vid socialinstituten faktiskt kan bli normerande för kompetensfordringarna, även vad angår landskommunernas tjänstemän. I de fall, då kommunala förtroendemän vilja övergå till tjänstemannaställning eller med stöd av övervägande praktiska meriter erhållit sådan ställning, kunna socialinstituten bereda vederbörande tillfälle att i särskild ordning inhämta önskvärda teoretiska kunskaper.

Både inom statliga verk och enskilda företag har under senare år alltmer uppmärksamats vikten av social rådgivning och omvårdnad om persona-

len. Följden har blivit en stigande efterfrågan på personalkonsulenter och liknande befattningshavare. Personer, som vilja ägna sig åt dylika uppgifter, torde vara bäst betjänta med utbildning vid socialinstitut.

Huruvida instituten i övrigt ha någon större uppgift att fylla med avseende på utbildning för enskild tjänst kan synas mera ovisst. Troligt är dock, att instituten delvis kunna tillgodose folkrörelsernas och intresseorganisationernas behov av skolad arbetskraft i tjänstemannaställning. Studier vid socialinstitut ha slutligen visat sig även utgöra en lämplig förberedelse för tidningsmannabanan.

Med hänsyn till de betydelsefulla uppgifter, som sålunda åvila socialinstitutet, synes det befogat, att dessa i större utsträckning än hittills varit fallet erhålla det allmännas stöd.

II. Utbildningens organisation m. m.

A. Huvudkurserna.

1. Nuvarande förhållanden.

Vid socialinstitutet i Stockholm är utbildningen uppdelad på tre linjer, den socialpolitiska linjen, den kommunala linjen och samhällslinjen.

De nuvarande examensämnena vid detta institut äro: på *socialpolitiska* linjen nationalekonomi, statskunskap, socialpolitik I (socialhistoria), socialpolitik II (arbetsmarknadsfrågor), samhällets hjälp- och skyddsverksamhet samt socialförsäkring, socialhygien och psykologi; på *kommunala* linjen nationalekonomi, statskunskap, kommunal rättskunskap, kommunal hushållning, kommunal bokföring och budgetteknik, vartill såsom frivilligt ämne kommer samhällets hjälp- och skyddsverksamhet samt socialförsäkring; på *samhällslinjen* nationalekonomi, statskunskap, socialpolitik I (socialhistoria), socialpolitik II (arbetsmarknadsfrågor) samt antingen psykologi eller kommunal rättskunskap. För att examen skall kunna godkännas fordras minst betyget Godkänd i vart och ett av de i examen ingående ämnena samt på socialpolitiska linjen minst betyget Med beröm godkänd i två examensämnen, på kommunala linjen minst betyget Med berömd godkänd i ett examensämne, på samhällslinjen minst betyget Med beröm godkänd i statskunskap och i ett av de övriga ämnena och vidare på samtliga linjer en uppsats, vilken av lärarrådet godkänts som examensuppsats. Denna uppsats kan samtidigt även utgöra prov för högre betyg i något av ämnena.

Undervisningen vid institutet fortgår årligen under trettiofem veckor, fördelade på tre terminer (hösttermin, vintertermin och vårtermin). Höstterminen börjar första veckan i september och slutar i mitten av december; vinterterminen börjar andra veckan i januari och fortgår till påsk; vårterminen börjar efter påsk och fortgår ungefär en vecka in i juni.

På den *socialpolitiska* linjen meddelas undervisning hela första läsåret samt höst- och vinterterminerna andra läsåret. Studietiden här är i princip två år, vari ingår praktik under sex månader (heltid, vid deltidspraktik motsvarande förlängning), men den effektiva studietiden kan beräknas till genomsnittligt två läsår jämte en hösttermin. På *kommunala* linjen avslutas undervisningen första läsåret för de elever, vilka icke medtaga det frivilliga ämnet samhällets hjälp- och skyddsverksamhet samt socialförsäkring. Skall även detta medhinnas, blir studietiden minst ett läsår jämte en hösttermin. På *samhällslinjen* fortgår undervisningen hela första läsåret samt höstterminen andra läsåret. Det torde icke möta större svårigheter att på denna linje fullborda studierna på angiven tid.

Beträffande fordringarna för inträde vid institutet uttalas i grundstadgar- nas 10 § blott en allmän grundsats: »Rätt att inträda såsom lärjunge vid institutet äga, till det för varje läsår fastställda antalet, män och kvinnor, vilka finnas äga tillräcklig underbyggnad och mogenhet för att kunna tillgodogöra sig undervisningen. Vid urvalet av lärjungar bör hänsyn tagas till såväl boklig bildning som praktisk erfarenhet.»

Dessa i grundstadgarna fastslagna principer innebära en kompromiss, motiverad av att det å ena sidan här är och måste vara fråga om undervisning i akademiska former och på högskolemässig nivå, medan å andra sidan de särskilda arbetsfält, för vilka institutet utbildar, ställa krav på praktisk duglighet av ett slag, som utvecklas genom erfarenhet och ej sällan visar sig på ett sent stadium hos personer, vilka icke haft möjlighet att i sin ungdom skaffa sig den erforderliga underbyggnaden. Ur den bokliga bildningens synpunkt ha de inträdessökande i allmänhet brukat fördelas på fyra huvudgrupper: 1) studenter, 2) de som avlagt realexamen eller erhållit normalskolekompetens och därefter genomgått någon grundligare fackutbildning (t. ex. sjuksköterskeskola, gymnastiska centralinstitutet, folkskollärarexamen, barnträdgårdsläarinneutbildning, handelsgymnasium), 3) de som avlagt realexamen eller erhållit normalskolekompetens men icke genomgått någon högre fackutbildning, 4) övriga sökande, av vilka flertalet genomgått folkhögskola.

Uppläggningsen av utbildningen vid det nystartade socialinstitutet i Göteborg skiljer sig från utbildningen vid stockholmsinstitutet väsentligen dels därutinnan, att den kommunala linjen utbytt mot en socialkommunal linje med samma studietid som den sociala, dels därigenom att kunskapsstoffet på ett i viss mån avvikande sätt fördelats på läroämnena.

2. Förslaget till omorganisation.

a. Linjeuppdelning.

De sakkunniga. De nuvarande tre linjerna vid socialinstitutet i Stockholm — den socialpolitiska linjen, den kommunala linjen och samhällslinjen — böra enligt de sakkunniga erhålla delvis ändrad läggning samt benämnas

den sociala, den kamerala och den teoretiska linjen. Därutöver bör tillkomma en socialkameral linje. Social examen avses skola kvalificera för uppgifter inom statlig och kommunal socialförvaltning, kameral examen för vissa befattningar i städernas tjänst. Undervisningen vid den socialkamerala linjen bör skänka sådana kunskaper av dels social, dels kameral natur, som fordras inom landskommunernas centraliserade förvaltning. Den teoretiska linjen, som är avsedd att ersätta den tidigare samhällslinjen, skiljer sig från denna bland annat genom att erbjuda möjligheter till ett friare ämnesval. Linjen bör enligt de sakkunnigas uppfattning vara av värde särskilt för personer, som ämna inträda i folkrörelsernas och intresseorganisationernas tjänst.

I stort sett bör samma linjeuppdelning genomföras vid båda socialinstituten. Det är dock enligt de sakkunnigas mening icke nödvändigt, att undervisning på samtliga linjer anordnas vid institutet i Göteborg, särskilt icke under de första åren. Linjerna torde kunna anordnas något annorlunda för göteborgsinstitutets än för stockholmsinstitutets del. Den nya västsvenska utbildningsanstalten bör få tillfälle att pröva sig fram med hänsyn till utbildningsbehovet och tillgången på lämpliga lärarkrafter.

Yttrandena. Frågan om undervisningens differentiering behandlas ur principiell synpunkt av bland andra socialstyrelsen, arbetsmarknadskommissionen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms och Västmanlands län samt svenska stadsförbundet. Härutinnan har i remissyttrandena anförts i huvudsak följande.

Socialstyrelsen anser, att den föreslagna linjeuppdelningen kan på ett ändamålsenligt sätt fylla behovet av differentierad undervisning.

Arbetsmarknadskommissionen framhåller, att differentieringen för olika slag av sociala tjänster genom linjeuppdelning icke bör drivas så långt, att eleverna efter avlagd examen skulle ha begränsat sina möjligheter att välja mellan olika sociala verksamhetsfält.

Överståthållarämbetet understryker, att en för långt driven specialisering av studierna innebär vådor för eleverna, och anser det ej uteslutet, att vid tillsättande av en befattning, till vilken flera sökande med examen från socialinstitut anmält sig, en sökande med större förutsättningar för tjänsten sättes efter en annan med sämre förutsättningar, vilkens företräde endast består däri, att han avlagt examen på den för tjänstens arbetsuppgifter närmast avsedda studielinjen.

Länsstyrelsen i Stockholms län anser den av de sakkunniga föreslagna differentieringen av utbildningen innebära en betydelsefull förbättring.

Länsstyrelsen i Västmanlands län betonar, att de nu föreslagna utbildningsformerna icke böra låsas fast utan möjligheter bevaras till en omläggning av den socialpolitiska och kommunala utbildningen efter de krav, som i samband med en ändrad kommunindelning kunna uppstå.

Styrelsen för socialinstitutet i Göteborg upplyser, att institutet, fränsett vissa terminologiska olikheter, från början haft en social, en socialkameral och en teoretisk linje. Mot de sakkunnigas förslag har styrelsen i stort sett

intet att erinra, men den förbehåller sig att få införa vissa avvikande anordningar.

Svenska stadsförbundet har i fråga om de olika utbildningslinjerna ingen invändning att göra. De synas enligt förbundets uppfattning väl ansluta sig till det föreliggande behovet av en specialiserad undervisning.

Beteckningarna för olika studielinjer dryftas av *svenska landskommunernas förbund* och *föreningen diplomerade från socialinstitutet*.

Båda dessa sammanslutningar förorda, att den föreslagna socialkamerala linjen i stället benämnes den socialkommunala. Beträffande den kamerala linjen anser svenska landskommunernas förbund ordet stadskommunal eller stadskameral vara lämpligare, medan föreningen diplomerade från socialinstitutet i detta fall föredrar uttrycket kommunal linje.

Om planläggningen av den föreslagna socialkamerala linjen yttra sig bland andra *centralförbundet för socialt arbete*, *svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet*, *svenska landskommunernas förbund* och *svenska landstingsförbundet*. Av yttrandena framgår, att den nya linjen anses bliva av stor betydelse för många av de landskommuner, i vilka kommunalkameraren blir den enda kvalificerade tjänstemannen.

Värdet av den teoretiska linjen diskuteras av tjänstemännens centralorganisation och föreningen diplomerade från socialinstitutet.

Tjänstemännens centralorganisation anser, att linjen i motsats till vad fallet varit med samhällslinjen skall få stor betydelse för fyllandet av folkrörelsernas och intresseorganisationernas personalbehov. *Föreningen diplomerade från socialinstitutet* befarar däremot, att linjen skall visa sig bli en genväg till social anställning och sålunda innebära en försämring av standarden. Vissa åtgärder med avseende på undervisningens anordnande föreslås i syfte att hindra en sådan utveckling.

Departementschefen.

Innan jag tar ställning till detaljerna i de sakkunnigas förslag rörande socialinstitutens verksamhet samt de över förslaget avgivna yttrandena, synas mig följande allmänna synpunkter böra framhållas.

Organisationer och institutioner, vilka äga möjlighet att bedöma den av socialinstitutet i Stockholm meddelade undervisningen, ha framhållit, att denna i det stora hela visat sig väl motsvara sitt syfte. De sakkunniga ha emellertid förordat vissa ändringar i studiegången, kursplanerna och formerna för antagandet av elever vid stockholmsinstitutet. Det förutsattes i betänkandet, att förslagen skola bli riktningsgivande även för det nystartade göteborgsinstitutets utveckling. Vidare ha de sakkunniga påyrkat åtgärder för att öka socialinstitutens utbildningskapacitet och bereda eleverna ekonomiska lättnader under studietiden.

Vad undervisningens organisation beträffar, torde näppeligen en detaljerad granskning av de sakkunnigas synpunkter och förslag här vara erforderlig. Styrelserna för socialinstitutet komma utan tvivel att uppmärksamma, vad som härutinnan anförts såväl av de sakkunniga som av olika remiss-

instanser. I den mån bedömningen av frågorna kan komma att påverka behovet av statsanslag för socialinstituten, kräva de dock självfallet ett ställningstagande i detta sammanhang.

Jag vill emellertid redan nu understryka, att en statlig reglering av institutens verksamhet i alla dess detaljer icke synes mig önskvärd eller lämplig. Socialutbildningen måste, såsom de sakkunniga påpekat, ständigt anpassas efter den sociala och kommunala förvaltningens utveckling. Institutet böra därför ha frihet att självständigt fastställa verksamhetsprogram och kursplaner.

Fullständig likformighet i de båda institutens verksamhet bör icke eftersträvas. Tvärtom synes det önskvärdt, att en viss arbetsfördelning, innebärande bland annat anknytning till olika regionala intressen och behov, kommer till stånd. Dock måste det förutsättas, att instituten med avseende på examensfordringar och inträdesvillkor följa i stort sett samma linjer. Det skulle uppenbarligen vara till förfång för socialinstitutens verksamhet, om ett av dem släppte efter på sådana krav, vare sig beträffande förkunskaper eller studieresultat, som det andra institutet ansåge sig böra vidhålla. De sakkunniga ha också mött fullkomlig förståelse hos ledningen för det nystartade institutet i Göteborg, då de framhållit, att utbildningsnivån bör vara densamma vid båda instituten.

Den viktigaste nyheten i de sakkunnigas förslag, i vad det avser uppdelningen av huvudkurserna på olika linjer, utgöres av den tänkta socialkamerala linjen, på vilken undervisningen åsyftar att bibringa eleverna sådana kunskaper av dels social, dels kameral natur, som fordras inom landskommunernas centraliserade förvaltning. Det är min uppfattning, att denna utbildningslinje innebär en tillfredsställande lösning av frågan om kommunalkamrerarnas utbildning. Beträffande den föreslagna omläggningen av den teoretiska linjen finner jag, att den av de sakkunniga utstakade vägen bör prövas.

En på föreslaget sätt genomförd specialisering medför uppenbara fördelar. Därigenom att varje examen kvalificerar för en bestämd grupp av likartade tjänster, vinnes ur den studerandes synpunkt, att han eller hon inom en relativt begränsad tidrymd kan förvärva en värdefull yrkesutbildning, ur arbetsgivarens synpunkt, att möjlighet öppnas att erhålla kvalificerad men icke överkvalificerad arbetskraft. Samtidigt har emellertid specialiseringen vissa avigsidor. För den enskilde är det en olägenhet att vid sökande av anställning vara begränsad till en jämförelsevis liten kategori av befattningar, för arbetsgivaren kan det föreligga viss risk, att en specialutbildad tjänsteman icke visar sig lika utvecklingsduglig som en person med vidare kunskapsbas. Det gäller sålunda här att verkställa en avvägning mellan olika, var för sig berättigade synpunkter. Genom anordnande av särskilda yrkesutbildningskurser enligt ett förslag av de sakkunniga, till vilket

jag längre fram torde få återkomma, kunna olägenheterna av specialiseringen motverkas. Dessa kurser öppna nämligen möjlighet för socialvårdstjänstemän att övergå från en verksamhet till en annan. För min del anser jag, att de sakkunniga träffat en medelväg, som under nuvarande omständigheter fyller alla rimliga anspråk. Emellertid böra socialinstituten, såsom redan framhållits, vara oförhindrade att, då så finnes påkallat, göra ändringar i den föreslagna linjeuppdelningen.

b. Kursplaner och studietidens längd.

1) Teoretisk undervisning.

De sakkunniga. Examensämnen vid socialinstitutet i Stockholm böra enligt de sakkunniga bli följande: nationalekonomi, stats- och kommunalkunskap, socialpolitik, sociallagstiftning, psykologi, socialhygien, kommunal rättskunskap, kommunal hushållning och kommunal bokföring.

Med anledning av önskemål, som från olika håll uttalats, ha de sakkunniga undersökt möjligheterna att vid stockholmsinstitutet åstadkomma en förkortning av studietiden och en minskning av elevernas arbetsbörda. En allmän nedskärning av de teoretiska studiernas omfattning, vare sig beträffande den allmänna samhällskunskapen, d. v. s. nationalekonomien och statskunskapen, eller beträffande de mera praktiskt orienterade ämnena, har befunnits omöjlig att genomföra, men åtgärder i arbetsbesparande syfte förordas. Sålunda böra eleverna få möjlighet att inom varje ämne ägna huvudsaklig uppmärksamhet åt vissa ämnesdelar samt att utvälja vissa ämnen för överbetygsstudier. Den grundläggande undervisningen bör koncentreras på färre ämnen och grundkursen i varje ämne sammanföras hos en lärare.

De sakkunniga räkna med, att genom dessa och andra reformer, variabel bland strykande av vissa mindre angelägna kursmoment, ökat utrymme skall vinnas för elevernas kunskapsinhämtande inom den tid av 16 månader, som de teoretiska studierna vid institutets socialpolitiska linje vanligen omfatta. Någon minskning av denna tid ha de sakkunniga så mycket mindre kunnat föreslå, som en ökning av kunskapsstoffet på vissa punkter synts dem ofrånkomlig. Institutets t. f. föreståndare, *docenten G. Heckscher*, har tvärtom med instämmande av ytterligare en bland de sakkunniga i särskilt yttrande till de sakkunnigas betänkande påyrkat en förlängning av tiden för de teoretiska studierna till 18 månader.

I fråga om ämnenas fördelning på studielinjerna förorda de sakkunniga en anordning, enligt vilken å ena sidan vissa särskilda ämnen böra vara obligatoriska på varje studielinje men å andra sidan med undantag, som betingas av praktikfordringar, varje ämne må av den som så önskar medtagas i varje examen. På de särskilda linjerna krävas godkända betyg i följande ämnen: på *sociala linjen* nationalekonomi, stats- och kommunalkunskap, socialpolitik, psykologi, sociallagstiftning och socialhygien; på *social-*

kamerala linjen nationalekonomi, stats- och kommunalkunskap, socialpolitik, sociallagstiftning, kommunal rättskunskap, kommunal hushållning och kommunal bokföring; på *kamerala linjen* nationalekonomi, stats- och kommunalkunskap, socialpolitik, kommunal rättskunskap, kommunal hushållning och kommunal bokföring med balansteknik; på *teoretiska linjen* nationalekonomi, stats- och kommunalkunskap, socialpolitik och ytterligare två fritt valda ämnen. Den obligatoriska betygssumman blir på sociala, socialkamerala och kamerala linjerna åtta enheter och på teoretiska linjen nio enheter. Härvid fordras minst betyget Med beröm godkänd i ett eller flera ämnen enligt för varje linje särskilda bestämmelser.

De sakkunniga betona, att den framtida utvecklingen på den kommunala och sociala förvaltningens område kan giva anledning till ändringar i de skisserade förslagen till den teoretiska undervisningens ordnande. Även av andra skäl synes dessutom relativt stor frihet kunna och bära medgivas socialinstitutet att vidtaga av omständigheterna betingade förändringar med avseende på ämnesindelning, kursfordringar och studieordning. Bestämmelser på detta område synas därför icke bära intagas i grundstadgarna utan endast i de ordningsstadgar, vilka fastställas av institutens egna organ.

Vad särskilt angår göteborgsinstitutet, bör enligt de sakkunnigas mening huvudprincipen vara den, att undervisningen i sin helhet lämnar i det väsentliga samma kunskapsresultat som vid institutet i Stockholm. Detta utesluter emellertid ingalunda, att kunskapsstoffets fördelning på examensämnena kan vara en annan, ej heller att mindre variationer i övrigt kunna äga rum. Även examensämnenas fördelning på studielinjerna kan tänkas variera i större eller mindre utsträckning.

Yttrandena. Spörsmålet om utbildningstidens längd behandlas i ett flertal yttranden, delvis i samband med frågan, huru stort utrymme som bör tillmätas undervisningen i grundläggande teoretiska ämnen, särskilt nationalekonomi.

Socialstyrelsen anser, att de föreslagna kursplanerna innebära en överskattning av nationalekonomiens och i viss mån även statskunskapens betydelse. En avsevärd nedskärning av undervisningen i dessa ämnen vore enligt styrelsen möjlig, om eleverna finge tillgång till läroböcker, till vilka undervisningen kunde anknyta. Någon minskning av den tid, som sammanlagt ägnas teoretiska studier, förordar styrelsen icke utan yrkar i stället, att ökad vikt fästes vid andra ämnen, såsom sociallagstiftning och psykologi.

Överståthållarämbetet uttalar en viss tvekan inför den tänkta undervisningstidens längd beträffande de socialkamerala och kamerala linjerna. Det kan befaras, att många aspiranter på kommunala befattningar till följd av den långa utbildningstiden komma att avstå från att genomgå institutet och sålunda komma att helt vara utan den teoretiska utbildning, som så väl behöves och som de skulle förvärvat, därest man med något mindre anspråk på resultatet nöjt sig med en kortare utbildningstid.

Universitetskanslern framhäver vikten av att utbildningstiden vid institutet ej utsträcker för mycket. Vidare framhåller kanslern, att befattningar

inom den kommunala verksamheten och socialvården, för vilkas skötande den praktiska rutinen och det praktiska handlaget spela en övertvägande roll, icke böra besättas med i teoretiskt hänseende överkvalificerad arbetskraft.

Medicinska fakulteten vid universitetet i Lund håller före, att de praktiska studierna tillmätts alltför liten vikt i jämförelse med de teoretiska. I fråga om det stora flertalet människovårdande befattningshavare kommer samhället att få mest nytta av sådana med långvarig och grundlig praktisk erfarenhet, medan förfarenheten i såväl teori som sociallagstiftning för dem torde kunna avsevärt inskränkas.

Filosofiska fakulteten vid universitetet i Lund understryker kraftigt socialinstituten ställning av primära och praktiska undervisningsanstalter. Den föreslagna kursen i nationalekonomiens historia och metodik kan enligt fakulteten utmönstras.

Styrelsen för socialinstitutet i Stockholm anser, att grundkursen i nationalekonomi vid institutet för närvarande och enligt förslaget är onödigt omfattande. De undervisningstimmar, som kunna vinnas genom en nedskärning, böra komma den praktiska utbildningen till godo. Två ledamöter i styrelsen föreslå i stället, att det antal timmar, som berövas nationalekonomien, tages i anspråk för ämnena socialpolitik och sociallagstiftning.

Styrelsen anser en förkortning av utbildningstiden på den sociala linjen med hänsyn till de höga studiekostnaderna väl motiverad men finner, att den ej bör gå längre än till av reservanterna föreslagna tre och ett halvt år, varvid förkortningen bör vinnas på bekostnad av grundkursen i nationalekonomi, icke blott på bekostnad av den praktiska utbildningen.

Styrelsens ordförande och institutets t. f. föreståndare med flera styrelseledamöter ha icke deltagit i beslutet.

Styrelsen för socialinstitutet i Göteborg ger sin fulla anslutning åt de sakkunnigas krav på en grundlig teoretisk utbildning. Styrelsen finner det vara angeläget, att eleverna komma i besittning av kunskaper om samhällsförhållandena i allmänhet och ej endast om sådant, som är av omedelbart intresse för deras praktiska arbete. Av hänsyn till utbildningskostnaderna och lönenivån inom de yrken, som det här gäller, ansluter sig styrelsen beträffande studietidens beräkning till de sakkunnigas majoritet.

Centralförbundet för socialt arbete anser det vara i hög grad tvivelaktigt, om nationalekonomien har någon funktion att fylla i utbildningen, så länge den icke kan få större utrymme. För att realisera de hittillsvarande nationalekonomiska studiernas syfte utan ökning av studietiden måste en radikal förändring av undervisningens uppläggning komma till stånd. Den ekonomiska orienteringen bör bibringas under ämnet socialpolitik genom behandling av aktuella samhällsekonomiska frågor. Ämnet socialpolitik bör tillföras hela den för nationalekonomien beräknade tiden.

Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet ifrågasätter, om ej en beskränning kunde ske av något eller några av de teoretiska ämnena, exempelvis nationalekonomi, för att ge rum för en längre praktisk utbildning.

Svenska landskommunernas förbund jämför den föreslagna studietiden för den socialkamerala linjen, normalt två läsår och en hösttermin, med studietiden på den nuvarande kommunala linjen och konstaterar, att denna är ungefär ett läsår kortare. Med tanke på önskvärdheten av elevrekrytering från landsbygden och i förhållande till de utkomstmöjligheter, som avgångna elever kunna vänta, anser förbundet studietiden på den socialkamerala linjen vara alltför lång och föreslår med tanke därpå bland annat en ändring

av studieordningen på denna linje, så att minimikursen kan inläsas på cirka ett och ett halvt år, åtminstone av särskilt begåvade och väl förberedda elever. Bland framkomliga vägar för åstadkommande av en sådan förkortning nämner förbundet en radikal minskning av kursen i nationalekonomi. För socialkamerala linjens del borde det vidare vara möjligt att något inskränka kurserna i socialpolitik och sociallagstiftning.

Svenska stadsförbundet anser sig icke kunna acceptera den av de sakkunnigas majoritet förordade kortare studietiden. Det skulle vara till nackdel för utbildningen, om trots vissa omläggningar den forcerade studietakten vid instituten alltjämt skulle bli nödvändig. Styrelsen ansluter sig därför till docenten Heckschers särskilda yttrande på denna punkt. Förbundet finner visserligen en förkortning av studietiden önskvärd med tanke på studiekostnaderna men framhåller, att dessa enligt förslaget komma att lindras på annat sätt. I jämförelse med de möjligheter, som stått från andra undervisningsanstalter utgångna elever till buds, anser förbundet vidare, att de från socialinstitutet i Stockholm diplomerade icke haft anledning till klagomål, då de särskilt på senare år haft goda möjligheter till anställning och inkomst.

I åtskilliga yttranden ha uttalanden gjorts angående de examensämnen, som böra studeras vid socialinstitutet, och i vissa fall även om studiernas inriktning samt undervisningens anordnande på de enskilda områdena.

Det synes vara ett av många omfattat önskemål, att ämnet ekonomisk geografi i en eller annan form beredes utrymme på socialinstitutens undervisningsprogram. Sålunda ha *arbetsmarknadskommissionen*, *filosofiska fakulteten vid universitetet i Uppsala*, *filosofiska fakulteten vid universitetet i Lund*, *tjänstemännens centralorganisation* och *länsarbetsnämnden i Örebro län* påyrkat införande av undervisning i detta ämne. Vad särskilt angår den socialkamerala linjen betona bland andra *medicinalstyrelsen*, *socialstyrelsen*, *styrelsen för socialinstitutet i Göteborg* samt *svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet*, att obligatorisk undervisning i psykologi bör införas på denna linje. Majoriteten inom *styrelsen för socialinstitutet i Stockholm* samt *föreningen diplomerade från socialinstitutet* understryka önskvärdheten av att eleverna på socialkamerala linjen frivilligt studera psykologi. Betydelsen av ämnet socialhygien framhäves av *socialstyrelsen*, *styrelsen för socialinstitutet i Göteborg* samt *svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet*, likaså med tanke på den socialkamerala linjen. Vid göteborgsinstitutets motsvarande linje ha både psykologi och socialhygien gjorts till obligatoriska ämnen.

Medicinalstyrelsen anser, att undervisning i gymnastik och idrott bör meddelas åt samtliga elever under studietiden.

Socialstyrelsen uppehåller sig särskilt vid ämnet sociallagstiftning. Undervisning i detta ämne bör medverka till att giva eleverna en riktig inställning till socialvårdens problem och fostra dem till en verkligt social anda. Utgående från denna uppfattning förordar styrelsen, att ämnet kallas socialvård. Så snart kompetenta lärare i sociologi stå till förfogande, bör övervägas anordnande av särskild undervisning i detta ämne, som tills vidare måste tillgodoses i samband med undervisningen i sociallagstiftning. Beträffande stu-

dieordningen för ämnet psykologi har styrelsen åtskilliga erinringar. Bland annat framhålles vikten av undervisning i psykopatologi och socialpsykologi.

Teologiska fakulteten vid universitetet i Lund anser, att i den socialpolitiska utbildningen bör ingå en överblick över det etiska tänkandets och samhällstänkandets huvudformer. Helst borde denna undervisning ha karaktär av självständigt ämne.

Departementschefen.

För att kunna på ett tillfredsställande sätt fullgöra mera kvalificerade uppgifter i social och kommunal tjänst behöva vederbörande tjänstemän äga social erfarenhet i förening med grundliga teoretiska insikter i samhällsförhållandena. Trots linjeuppdelningen komma därför examina vid socialinstitutet att kräva ganska omfattande studier. Då utbildningstiden icke bör överstiga det minimum, som är nödvändigt för ett gott resultat, gäller det att noga avväga de olika utbildningsmomenten med hänsyn till deras relativa värde.

Mot undervisningen vid socialinstitutet i Stockholm har stundom framhållits, att den lägger för stor vikt vid de teoretiska ämnena nationalekonomi, statskunskap och socialhistoria. Det har påyrkats, att historiska och systematiska synpunkter borde lämnas å sido och att undervisningen i stället borde direkt taga sikte på olika praktiska verksamhetsuppgifter. De sakkunniga ha icke tillmötesgått dessa önskemål, men i några remissyttranden ha liknande tankar, på olika sätt modifierade, ånyo kommit till uttryck. I främsta rummet ha erinringar anförts mot undervisningen i nationalekonomi.

Jag vill med anledning härav framhålla värdet av en allmän samhällsvetenskaplig utbildning även för rent praktiska uppgifter.

På det sociala verksamhetsområdet och även inom andra grenar av den kommunala förvaltningen, där arbetsförutsättningarna ständigt förändras och nya problem oupphörligt framträda, måste den enskilde tjänstemannen, ej minst i de mindre kommunerna, äga förmåga av nyskapande verksamhet och tänkande. Dessa egenskaper kunna uppövas genom en utbildning, som icke alltför ensidigt inriktas på aktuella förhållanden utan ger vana att se problemen i större sammanhang. En socialvårdstjänsteman, en kommunalkamrer eller en sjukhuskurator bör icke endast vara i stånd att bedöma syftet med olika offentliga åtgärder utan även äga förståelse för samhällslivets tendenser och utvecklingsmöjligheter. Härvidlag är nationalekonomien liksom statskunskapen av särskild betydelse. Självfallet böra de ekonomiska studierna vid instituten framförallt inriktas på sådana områden som konjunkturproblemen, arbetsmarknadsfrågorna och befolkningsfrågan, men den grundläggande nationalekonomiska undervisningen bör ej heller försummas. Det finnes ingen anledning att konstruera fram en motsats mellan undervisning rörande aktuella sociala problem och undervisning i nationalekonomi. Dessa båda grenar av de socialpolitiska studierna hänga på det närmaste samman och betinga varandra ömsesidigt.

Såsom de sakkunniga framhållit, synes studietakten vid stockholmsinstitutet under senare år av olika skäl varit tämligen högt uppdriven. Detta har utan tvivel inneburit en viss fara för elevernas förmåga att tillgodogöra sig undervisningen. I syfte att skapa bättre utrymme för elevernas kunskapsinhämtande inom den tid av 16 månader, som de teoretiska studierna vid institutet vanligen omfatta, ha de sakkunniga föreslagit flera enligt min uppfattning välbetänkta reformer, däribland strykande av vissa mindre angelägna kursmoment. Någon minskning av denna tid ha de sakkunniga så mycket mindre kunnat föreslå, som en ökning av kunskapsstoffet på vissa punkter syntts dem ofrånkomlig. Två av de sakkunniga ha tvärtom påyrkat en förlängning av tiden för de teoretiska studierna till 18 månader. I vad mån de anmärkningar beträffande studieplaneringen, som framkommit i remissyttrandena, avse en förkortning av studietiden, står icke alltid klart. Stundom synes man endast avse en förskjutning av tiden för de teoretiska studierna från grundläggande till mera speciella ämnen. I andra fall vill man förkorta de teoretiska studierna för att lättare kunna öka praktiktiden. Åtskilliga direkta yrkanden på en beskärning av den totala studietiden ha emellertid framförts. Utgångspunkten har därvid undantagslöst varit att förkortningen skall drabba de teoretiska studierna, icke den praktiska tjänstgöringen.

Det är mig icke möjligt att i detta sammanhang verkställa en närmare granskning av förutsättningarna för beräkningen av studietiden. Jag vill därför begränsa mig till att framhålla, att den av de sakkunnigas majoritet gjorda uppskattningen icke torde allmänt sett lämna rum för någon beskärning av tiden, om icke kraven på utbildningens teoretiska underbyggnad skola eftersättas. Vad särskilt angår de nationalekonomiska studierna, synes den härför beräknade tiden knappast kunna reduceras, då kunskaper av detta slag ofrånkomligen kräva en viss tid för sin mognad. Å andra sidan böra enligt min åsikt alla utvägar provas för att undgå en förlängning av de teoretiska studierna utöver 16 månader. Det bör självfallet även tillses, att elever, som äga möjlighet att förvärva nödiga insikter på kortare tid än kursplanerna förutsätta, få tillfälle härtill, såvida icke särskilda skäl lägga hinder i vägen.

2) Praktisk utbildning och undervisning.

De sakkunniga. Utbildningen vid socialinstitutet i Stockholm innefattar, såsom av den tidigare lämnade redogörelsen för de nuvarande förhållandena framgår, en kombination av teoretisk undervisning och praktik. De sakkunniga vitsorda det senare utbildningsmomentets värde i olika avseenden. Praktiktjänstgöringen äger rum dels före, dels under studietiden. På den nuvarande socialpolitiska linjen är förpraktiken i allmänhet jämförelsevis lång, omkring två år. Detta sammanhänger med svårigheten att vinna inträde vid institutet och synes icke påkallat ur utbildningssynpunkt. De

sakkunniga föreslå därför, att kravet på förpraktik för inträde på den av dem föreslagna sociala linjen fastställs till ett år. För inträde på den socialkamerala linjen anse de sakkunniga icke nödvändigt att kräva mer än tre månaders social förpraktik. På den kamerala linjen bör förpraktik enligt de sakkunnigas mening icke vara obligatorisk utan skall kunna ersättas med praktik under studietiden. Minskningen av förpraktiken på den sociala linjen skall enligt de sakkunnigas majoritet kompenseras genom en ökning av praktiken under studietiden från för närvarande sex till åtta månader. Beträffande studerande på den socialkamerala linjen torde längden av praktik under studietiden komma att variera från tre månader till närmare ett år, beroende på förpraktikens omfattning. Något liknande torde enligt de sakkunniga böra gälla i fråga om de studerande på den kamerala linjen.

Beträffande praktikens art framhålla de sakkunniga, att den bör omfatta såväl rutinarbete som mera kvalificerat arbete. Praktiken under studietiden bör innebära ett moment av verkligt kvalificerad utbildning. För detta ändamål föreslås upprättande av s. k. undervisningscentra. Detta betecknas av de sakkunniga såsom det för närvarande viktigaste större önskemålet beträffande socialinstitutets praktiska utbildning. Förslaget innebär i huvudsak följande. Varje studerande bör arbeta 2—6 månader på ett undervisningscentrum. Sådana böra upprättas vid socialvårdsbyråer, kommunalkontor eller drätselkontor samt, vad den specialiserade praktiken angår, vid större institutioner för arbetsförmedling, barnavård, kurators- och personalkonsulentverksamhet, mentalhygieniskt arbete o. s. v. Handledare bör vara en befattningshavare vid den institution, där praktikanterna placeras. Genom särskild överenskommelse mellan läroanstalten och vederbörande kommunala verk eller enskilda institution bör fastslås, om ersättning skall utgå och huruvida denna skall erläggas till institutionen eller till handledaren. Ersättningens belopp bör vid undervisningscentra för grundläggande utbildning beräknas efter 100 kronor för elev och år. Vid institutioner för mentalhygienisk utbildning eller annan specialiserad praktik, där handledningen tar mera avsevärd tid i anspråk och kräver omfattande förberedelser bör i regel utgå ett fast årligt belopp, förslagsvis 2 000 kronor per år för sex till åtta elever. I de fall, då undervisningscentra anordnas vid statliga institutioner, böra kostnaderna bäras direkt av statsverket. Vissa försök med undervisningscentra för social utbildning ha redan gjorts. Dessa försök böra fortsätta och efter hand utvidgas, till dess tiden är inne att allmänt genomföra systemet.

De sakkunniga betona, att arvode bör utgå till elever under praktiktiden, så snart de utföra arbete, som är av betydelse för vederbörande institutioners verksamhet. Det förutses emellertid av de sakkunniga, att genomförandet av denna princip, vad förpraktiken angår, skall möta svårigheter. Beträffande praktik under studietiden bör den däremot lättare kunna upprätt-

hållas. Såvitt gäller tjänstgöring vid undervisningscentrum bör frågan om ersättning till praktikanterna i regel lösas medelst stipendier.

Den normala utbildningstiden för elever vid socialinstitutets sociala linje uppgår för närvarande till inemot 2 års förpraktik och $2\frac{1}{4}$ års ($2\frac{1}{2}$ läsårs) studietid eller tillhoppa drygt 4 år (varav omkring $2\frac{1}{2}$ års praktik). Enligt de sakkunnigas förslag skulle utbildningstiden utgöra 1 års förpraktik och $2\frac{1}{4}$ års ($2\frac{1}{2}$ läsårs) studietid eller tillhoppa $3\frac{1}{4}$ år (varav icke fullt $1\frac{3}{4}$ års praktik). Enligt två reservanter skulle denna tid förlängas med fyra månader, varav två skulle användas för teoretiska studier och två för praktisk utbildning. På övriga linjer skulle utbildningstiden komma att bli något kortare, beroende på mindre omfattande praktiktjänstgöring. Kortast skulle den bli på den teoretiska linjen, där sådan tjänstgöring i regel icke behöver ifrågakomma.

De sakkunniga anse, att praktikfordringarna vid socialinstitutet i Göteborg böra vara i princip ensartade med dem som avses för stockholmsinstitutets del. Avvikelser kunna emellertid tänkas i fråga om olika detaljer. Det synes vara önskvärt, att praktiken även här i viss utsträckning förläggas till särskilda undervisningscentra.

Yttrandena. Beträffande förpraktikens längd och sättet för dess anordnande ha olika uppfattningar gjorts gällande. *Socialstyrelsen* uttalar önskemål om att förpraktiken måtte givas formen av ett verkligt provår och ställas under institutens direkta kontroll. Detta förslag, som nära sammanhänger med styrelsens syn på frågan om urvalet av elever, skall i det följande mera ingående behandlas under avdelningen inträdesfordringar. Vad särskilt angår den socialkamerala linjen påyrkas från flera håll en längre obligatorisk förpraktik än de sakkunniga föreslagit.

Örebro läns landstings förvaltningsutskott förklarar, att den socialkamerala linjens elever med tanke på sin framtida verksamhet såsom befattningshavare i mindre kommuner ha behov av en mera allsidig social praktik än de som skola ägna sig åt specialiserade uppgifter inom en viss socialvårdsgren. Kravet på förpraktik bör därför icke sättas lägre på den socialkamerala än på den sociala linjen. Även för den kamerala linjen torde enligt utskottets mening krav på viss tids förpraktik, exempelvis sex månader, böra uppställas.

Föreningen diplomerade från socialinstitutet finner tre månaders social förpraktik för inträde å socialkamerala linjen vara värdelös och vill föreslå, att den utökas till omkring ett år. Föreningen föreslår vidare, närmast med tanke på yrkesvalet, att någon tids förpraktik göres obligatorisk även för kamerala linjen.

Svenska landskommunernas förbund vill tillmäta yrkesvalssynpunkterna samma betydelse för den socialkamerala som för den sociala linjen. Därför bör förpraktiken också på den förra linjen sättas till ungefär ett år. Då minskning härigenom kan göras i praktiken under studietiden, skulle enbart genom denna ändring vistelsen vid socialinstitutet för eleverna på nämnda linje kunna inskränkas till normalt två läsårs, vilket ur studiekostnadens synpunkt vore värdefullt.

Flertalet av dem, som yttrat sig rörande praktiken under studietiden, har tagit ställning till förmån för reservanternas uppfattning angående praktiktidens längd på den sociala linjen. Uppfattningen, att denna normalt bör vara minst tio månader, delas sålunda av *socialstyrelsen, länsstyrelserna i Kronobergs, Kalmar och Örebro län, kommunala myndigheter i Alingsås, Borås m. fl. orter, styrelsen för socialinstitutet i Stockholm, centralförbundet för socialt arbete, föreningen diplomerade från socialinstitutet och svenska stadsförbundet.*

Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet hävdar, att studietiden bör vara tre och ett halvt år. Inom denna ram bör den teoretiska undervisningen beskäras för att ge utrymme åt en längre praktisk utbildning, förslagsvis uppgående till tolv månader och väsentligen förlagd till socialvårdsbyråer, där i det praktiska arbetet även ett visst mått av teoretiska kunskaper torde inhämtas.

En härifrån avvikande uppfattning hävdas av *styrelsen för socialinstitutet i Göteborg*, vilken ställer sig tveksam till varje förlängning av praktiken under studietiden. Vid den nyinrättade sociala linjen säger sig styrelsen knappast ha för avsikt att fastställa längre praktiktid än sex månader under själva studietiden.

Förslaget om upprättande av särskilda undervisningscentra har vunnit gillande på de flesta håll. Sålunda understrykes värdet av dessa, då det gäller att effektivisera praktiktjänstgöringen under studietiden, av bland andra *styrelserna för de båda socialinstitutet, centralförbundet för socialt arbete, föreningen diplomerade från socialinstitutet samt svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet.* Endast i ett yttrande, nämligen av *Örebro läns landstings förvaltningsutskott*, riktas en principiell invändning mot förslaget om undervisningscentra.

Förvaltningsutskottet gör gällande, att eleverna under praktiken vid en sådan institution icke skulle erhålla den nära kontakt med de praktiska arbetsuppgifterna, som vinnes genom handledning av de tjänstemän, som dagligen syssla med förekommande ärenden.

Svårigheten att praktiskt ordna handledningsfrågan på ett i allo tillfredsställande sätt understrykes i några yttranden.

Länsstyrelsen i Jämtlands län framhåller med tanke särskilt på praktiken vid undervisningscentra, att icke obetydlig tid kommer att åtgå för handledning av eleverna, om dessa skola få verkligt utbyte därav. Den föreslagna ersättningen torde icke locka kommunala tjänstemän i större landskommuner eller medelstora städer att åtaga sig uppdrag att utbilda elever vid undervisningscentra under kontroll av socialinstitutets ledare. Anordningen är emellertid i och för sig så värdefull, att försök med dess praktiska genomförande bör göras.

Föreningen diplomerade från socialinstitutet ifrågasätter, om icke den föreslagna ersättningen är alltför låg.

Svenska stadsförbundet upplyser, att förbundets byrå på de senaste åren sökt förmedla anställning inom städernas förvaltningar åt elever vid institutet i Stockholm eller åt personer, som önskat få praktik för att vinna inträde där. Detta har visat sig vara en mycket vanskelig uppgift, som endast i begränsad omfattning kunnat genomföras. Orsaken ligger däri, att å ena sidan förvaltningsorganet ser frågan närmast som en studieledningsuppgift, å andra sidan praktikanten gärna vill ha någon ersättning. För sådant ändamål förfoga de kommunala myndigheterna i regel icke över något anslag. På kommunalt håll måste det te sig som en grundförutsättning för ett gott resultat av utbildningen i dess helhet, att detta spörsmål finner sin lösning.

Medan blivande läkare, lärare och ämbetsmän inom den statliga förvaltningen efter avlagd examen få genomgå en vanligen ganska långvarig läro-
 tid, innan de erhålla fast anställning, ha befattningar i social och kommunal tjänst icke sällan plägat besättas med personer, som nyligen avlagt examen vid socialinstitutet i Stockholm. Med tanke på det föreliggande behovet av socialt skolad arbetskraft kan antagas, att anställningsmöjligheterna även efter tillkomsten av institutet i Göteborg och genomförandet av den i annat sammanhang av mig förordade ökningen av de båda institutens utbildningskapacitet skola förbli i det närmaste lika gynnsamma som hittills. Under sådana omständigheter är det särskilt angeläget, att instituten sörja för att eleverna före diplomeringen erhålla en grundlig praktisk utbildning.

Praktikanttjänstgöringen bör planeras med utgångspunkt från att den skall underlätta förvärvandet av teoretiska kunskaper, verka utvecklande på elevernas sociala omdömesförmåga och jämväl i övrigt utgöra en direkt förberedelse till deras senare yrkesverksamhet. Helst bör tjänstgöringen taga sin början på ett så tidigt stadium, att därunder gjorda erfarenheter kunna få betydelse för yrkesvalet. För att kunna fylla dessa krav måste den praktiska utbildningen, såsom fallet hittills varit vid institutet i Stockholm, omfatta dels förpraktik, dels praktik under studietiden.

Förpraktiken är utan tvivel viktigare för studerande på den sociala linjen än för övriga elever. Den som avser att ägna sig åt social verksamhet bör tidigt bliva förtrogen med sin tilltänkta arbetsmiljö, dels för att komma till insikt om sina intressen och förutsättningar, dels för att ådagalägga sin lämplighet för uppgiften. Dessa synpunkter spela måhända ej samma roll, då fråga är om kommunala befattningar av icke social natur.

Det vill dock synas, som om de sakkunniga underskattat de personliga och sociala momentens betydelse, då de ansett endast tre månaders förpraktik vara till fyllest för bedrivande av studier på socialkamerala linjen. Jag har sålunda intet att erinra mot de framställda yrkandena, att denna linje med hänsyn till fordringarna på förpraktik jämställas med den sociala linjen. Likaså torde det vara önskvärt, att inträdessökande, som välja den kamerala linjen, på förhand fått någon erfarenhet av kommunalt arbete. Det bör lämnas åt socialinstitutens styrelser att efter eget bedömande avgöra dessa

Departement-
 chefsfen.

frågor. Jag vill understryka det av de sakkunniga uttalade önskemålet, att förpraktiken, i mån som den innebär för vederbörande institution nyttigt arbete, bör vara förenad med ersättning. Till frågan om förpraktikens anordnande torde jag få anledning återkomma i samband med inträdesvillkoren.

Förslaget att praktiken under studietiden i huvudsak skall förläggas till s. k. undervisningscentra, där särskilda handledare stå till förfogande, vilka i samarbete med institutens lärare kunna organisera praktikanternas arbete på ändamålsenligaste sätt, finner jag mycket beaktansvärt. Med denna anordning äro dock förbundna flera spörsmål av relativt svårlöst natur. Ett av dem rör ersättningen till handledare. Från vissa håll har gjorts gällande den uppfattningen, att det av de sakkunniga föreslagna normalbeloppet, 100 kronor per år och praktikant, vore otillräckligt. För egen del har jag emellertid icke funnit anledning till erinran mot de sakkunnigas förslag på denna punkt.

Inrättandet av undervisningscentra gör det utan tvivel möjligt för de studerande att utnyttja praktiktiden långt effektivare än hittills varit fallet, men det synes mig likväl tvivelaktigt, om den starka begränsningen av förpraktiken på den sociala linjen kan fullt uppvägas genom endast två månaders ökning av praktiken under studietiden. Jag ansluter mig därför till den av två av de sakkunniga i särskilt yttrande framförda uppfattningen, enligt vilken tio månaders praktik under studietiden skall vara regel, under förutsättning att förpraktiken begränsas till ett år. Även härvidlag, liksom i fråga om praktiken under studietiden på de socialkamerala och kamerala linjerna, bör emellertid erfarenheten i längden få vara utslagsgivande.

Studietiden på den sociala linjen kommer under angivna förutsättningar att uppgå till närmare 3 $\frac{1}{2}$ år, inberäknat förpraktik, vilket i jämförelse med nuvarande förhållanden innebär minskning med ett halvt år. I betraktande av det i åtskilliga fall mindre gynnsamma löneläget på ifrågavarande områden hade det varit önskvärt, att studietiden kunnat ytterligare förkortas. Då detta visat sig omöjligt, måste strävandena i stället inriktas på att på andra vägar nedbringa studiekostnaderna, särskilt för de mindre bemedlade eleverna.

c. Inträdesfordringar; anordnande av förberedande samhällsvetenskaplig kurs vid vissa folkhögskolor.

De sakkunniga. Beträffande urvalet av elever vid socialinstitutet i Stockholm föreskriva grundstadgarna, att hänsyn skall tagas till såväl boklig bildning som praktisk erfarenhet. Denna bestämmelse är förestavad av hänsyn till dels nödvändigheten av att undervisningen hålles på högskoleundervisningens nivå, dels de krav på praktisk duglighet, som uppställas på de arbetsfält, för vilka institutet utbildar. I början, så länge de inträdessökan-

des antal icke alltför mycket översteg antalet elevplatser, kunde man begränsa sig till att utgallra dem som icke fyllde de grundläggande kraven. Då tillströmningen av elever växte, ställdes emellertid institutet inför vanskliga avvägningsproblem. Det gällde icke minst att söka finna en metod att rättvist jämföra förutsättningarna för teoretiska studier hos sökande med och utan högre skolutbildning. Så småningom har ett system utformats, enligt vilket vissa sökande antagas på grundval av tidigare förvärvade meriter, under det att andra hänvisas till särskilt inträdesprov. De sakkunniga anse, att detta system bör bibehållas, dock med viktiga tillägg och förändringar.

För att giva ungdomar med god intellektuell begåvning och fallenhet för socialt arbete tillfälle att erhålla förberedande utbildning förorda de sakkunniga i anknnytning till ett förslag av 1927 års skolsakkunniga (stat. off. utr. 1928: 13) inrättandet av en samhällsvetenskapligt orienterad tredje årskurs vid vissa folkhögskolor. Genom en sådan åtgärd skulle det även bli möjligt att fylla det behov av utbildning i samhällsvetenskapliga ämnen, som icke kan tillgodoses vid läroanstalter med huvudsaklig uppgift att meddela en kombinerad teoretisk och praktisk fackutbildning för tjänster hos stat och kommun. Kursen bör förekomma endast vid ett fåtal folkhögskolor, och elevantalet bör vara så pass begränsat, att undervisningen kan bli verkligt intensiv. Den bör omfatta dels ämnen, som utgöra en nödvändig grundval för samhällsvetenskapliga studier, dels ämnen, som direkt hänföra sig till detta studieområde. Huvudämnena böra vara: svensk skrivning, historia (företrädesvis modern historia), näringsgeografi, nationalekonomi, statskunskap, kommunalkunskap, socialpolitik samt ett främmande språk. Inträde vid samhällsvetenskaplig tredje årskurs bör kunna medgivas var och en, som genomgått andra årskurs eller på annat sätt förvärvat däremot svarande kunskaper. Över deltagande i tredje årskurs bör meddelas betyg, uppgjort efter vissa normer.

Då det gäller att anordna ifrågavarande kurser, böra enligt förslaget företrädesvis sådana folkhögskolor komma i åtanke, vid vilka redan tidigare samhällsvetenskapliga ämnen spelat en betydande roll och på detta område lämpliga lärarkrafter således i viss utsträckning finnas att tillgå. Ytterligare förstärkning av den ordinarie lärarpersonalen blir dock nödvändig liksom även anlitanade av särskilt kvalificerade tillfälliga lärarkrafter. Det bör uppdragas åt skolöverstyrelsen att enligt riktlinjer, som angivits av de sakkunniga, och i samarbete med de närmast berörda folkhögskolorna utarbeta studieplaner och närmare bestämmelser i övrigt.

Vid kostnadsberäkningarnas uppgörande utgå de sakkunniga från att samhällsvetenskapliga tredje årskurser till en början skola anordnas vid tre folkhögskolor samt att elevantalet skall utgöra 20 per kurs. Vid envar av de tre folkhögskolorna skulle behövas ytterligare en ordinarie lärartjänst, för vilken årskostnaden, bostadsförmåner inberäknade, kan beräknas till i

genomsnitt 10 000 kronor. Dessutom torde erfordras 100 fristående föreläsningar per kurs. Om arvode utgår med 30 kronor per föreläsningstimme, stiger kostnaden härför till 3 000 kronor. Rese- och traktamentsersättningar till föreläsare beräknas till 2 000 kronor. Slutligen böra givetvis stipendier utgå i vanlig ordning. Därest kurstiden uppskattas till 6 månader och understöd lämnas med i genomsnitt 40 kronor i månaden, blir stipendiekostnaden för en kurs om 20 elever något under 5 000 kronor. Totalkostnaden för en kurs belöper sig alltså till omkring 20 000 kronor.

Genomförandet av detta förslag kommer enligt de sakkunnigas uppfattning i väsentlig mån att utjämna nu förefintliga skiljaktigheter beträffande möjligheterna för olika kategorier av sökande att vinna inträde vid socialinstituten. Det torde emellertid komma att dröja någon tid, innan verkningarna i full utsträckning göra sig gällande. Det är därför enligt de sakkunnigas mening nödvändigt att genomföra en anordning, vilken är så vitt möjligt tillfredsställande med hänsyn till nu rådande förhållanden, men i vilken hänsyn framdeles kan tagas till värdet av en på angivet sätt meddelad förutbildning. De sakkunniga föreslå, att ett begränsat antal sökande, som förutom goda meriter i övrigt antingen ha avlagt akademisk examen eller med goda betyg avlagt studentexamen eller avgångsexamen vid handelsgymnasium, kunna antagas utan prov. Antalet av sådana elever bör emellertid icke överstiga 70 per år. Samma möjlighet bör i en framtid beredas dem som med goda vitsord genomgått den föreslagna samhällsvetenskapliga folkhögskolekursen. För denna kategori ifrågasättes icke någon maximering. Övriga sökande, vare sig med eller utan högre skolutbildning, vilka fylla de formella kraven på kompetens (praktik, vitsordad fallenhet för vederbörande arbetsområde samt för teoretiska studier m. m.) skola enligt förslaget hänvisas till ett gemensamt inträdesprov. Detta föreslås omfatta svensk skrivning, modern historia, samhällslära och ekonomisk geografi, allt i huvudsaklig överensstämmelse med de för studentexamen fastställda fordringarna, samt återgivande av en föreläsning, som hålles av någon bland institutets lärare. Studenter skulle i regel ej behöva deltaga i provet i svensk skrivning utan bedömas på grundval av sina studentbetyg i detta ämne. För de kamerala linjerna skulle tillkomma ett prov i bokföring, i huvudsak motsvarande fordringarna för avgångsbetyg från handelsgymnasium. Av alla sökande, oavsett till vilken kategori de i övrigt hänföras, bör krävas antingen studentbetyg i geografi eller inträdesprov i detta ämne. Till grund för urvalet av sökande bör jämte de teoretiska meriterna läggas bedömningen av vederbörandes praktiska fallenhet för ifrågavarande arbetsområde.

Beträffande kontrollen över att de studerande på ett tillfredsställande sätt följa kurserna förorda de sakkunniga, att institutet får befogenhet att från sig avskilja studerande, vilka visat sig vara ur stånd att tillgodogöra

sig den teoretiska undervisningen eller den praktiska utbildningen. Detta bör kunna ske, så snart den studerandes oförmåga blivit ådagalagd.

De sakkunniga framhålla, att inträdesfordringarna vid institutet i Göteborg i princip böra vara desamma som vid stockholmsinstitutet, då man annars skulle riskera, att den nytillkomna läroanstalten finge ett mindre kvalificerat elevmateriel. Det torde få bero på tillströmningen av inträdes-sökande, vilken utsträckning som vid göteborgsinstitutet bör givas åt inträdesproven. Möjligen kan man i Göteborg till en början antaga inträdes-sökande studenter och personer med motsvarande utbildning enbart på grundval av deras betyg, så att inträdesprov skulle behöva anordnas endast för sökande, vilka blott förvärvat normalskolekompetens, tagit realexamen eller över huvud sakna vanlig högre skolbildning. Antagningen av elever vid göteborgsinstitutet bör givetvis vara helt fristående, varvid emellertid förutsättes, att samråd äger rum mellan instituten.

Yttrandena. Förslaget om anordnande av en samhällsvetenskapligt betonad tredje årskurs vid vissa folkhögskolor har föranlett i huvudsak följande uttalanden.

Socialstyrelsen framhåller, att det icke är sörjt för likvärdigheten av utbildningen vid olika folkhögskolor, och ställer sig av denna anledning tveksam till möjligheterna att med rättvist resultat lägga betyg från den föreslagna kursen till grund för intagning av elever vid socialinstitutet. Någon form av gemensamt examensprov från tredje årskurs vid folkhögskola bör i varje fall införas.

Statskontoret förordar, att i första hand samhällsvetenskaplig årskurs inrättas vid endast en folkhögskola.

Skolöverstyrelsen ansluter sig till förslaget om inrättande av en samhällsvetenskaplig tredje årskurs vid vissa folkhögskolor som förberedelse till studier vid socialinstitutet samt har i huvudsak intet att erinra beträffande arten och omfånget av de föreslagna lärokurserna, ej heller beträffande kostnadsberäkningarna. Dock anser överstyrelsen, att undervisningstiden måste utökas, vilket torde böra tillgå så, att en del av det för tredje årskursen avsedda lärostoffet infogas i andra årskursen. Detta kan ske, utan att den senare förändras till sin allmänna karaktär. Genomgång av andra årskurs, för vilken kursplan uppgjorts i anknytning till samhällsvetenskaplig tredje årskurs, bör krävas av dem, som söka inträde vid den sistnämnda. Då man torde kunna utgå ifrån att tillströmningen av elever till samhällsvetenskaplig tredje årskurs kommer att bli mycket stor, hade överstyrelsen ansett önskvärt, att ett större antal tredje årskurser inrättades, än de sakkunniga föreslagit, men vill för närvarande icke framlägga förslag härom.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län finner förslaget mycket betydelsefullt och ägnat att främja socialinstitutets elevrekrytering från landsbygden. Från början bör bestämmas, att kursen skall omfatta undervisningen i engelska.

Styrelsen för socialinstitutet i Göteborg ställer sig betänksam inför den föreslagna anordningen, vilken torde leda till att endast de bland inträdes-sökande utan studentexamen eller liknande utbildning, som genomgått den tredje årskursen, kunna väntas bli intagna vid socialinstitutet.

Centralförbundet för socialt arbete tillstyrker livligt anordnandet av samhällsvetenskapliga folkhögskolekurser men framhåller, att man noga bör skilja mellan de båda uppgifter, som tillkomma dem, nämligen å ena sidan att giva en lägre socialvetenskapligt betonad utbildning, som i regel icke tänkes bliva fortsatt vid annan utbildningsanstalt, och å andra sidan att giva en förberedelse för just en sådan fortsatt utbildning, i första hand vid socialinstitutet. Preparandkursen bör icke ha samhällsvetenskaplig inriktning utan syfta till att giva en förbättrad underbyggnad i rena skolkunskaper.

Föreningen diplomerade från socialinstitutet förutsätter, att elevantalet vid den tredje årskursen starkt begränsas samt att undervisningen lägges så, att kursen icke kan bli en slags lägre socialutbildning.

Landsorganisationen anser inrättande av den ifrågavarande kursen vara av stor betydelse, även för en allsidig rekrytering av socialinstitutens elevkårer.

Svenska folkhögskolans lärareförening framhåller, att elever, som önska genomgå samhällsvetenskaplig tredje årskurs, redan vid genomgång av andra årskurs böra förlägga tyngdpunkten till samhällsvetenskapliga ämnen. Studietakten blir därigenom jämnare.

Svenska landstingsförbundet finner förslaget gott, men anser, att kursen bör givas en sådan utformning, att den tjänar vidare utbildningsbehov.

I åtskilliga yttranden framhålles, att personer ur alla sociala lager, icke minst från landsbygden, böra få möjlighet att tillgodogöra sig socialinstitutens utbildning samt att praktisk erfarenhet och personlig fallenhet böra tillmätas stort värde, då det gäller att verkställa ett urval bland de inträdessökande. En dylik uppfattning uttalas av bland annat medicinalstyrelsen, socialstyrelsen, länsstyrelsen i Gävleborgs län, universitetskanslern, medicinska fakulteten vid universitetet i Lund, styrelserna för socialinstitutet i Stockholm och Göteborg, Borås stadsfullmäktige, sjukhusdirektionen i Göteborg, centralförbundet för socialt arbete, föreningen diplomerade från socialinstitutet, svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet, svenska landskommunernas förbund och svenska landstingsförbundet.

Medicinalstyrelsen anser, att de sakkunniga starkare bort markera, att väsentlig vikt måste tillmätas intyg från förpraktik. Hänsyn måste härvid givetvis tagas till intyggivarens förutsättningar att bedöma vederbörandes personliga lämplighet. Med tanke på behovet av kuratorer för sjukhus och kliniker anser medicinalstyrelsen det önskvärt, att minst ett tiotal sjuksköterskor och sjuksköterskeelever, vilka avse att ägna sig åt sådant arbete, årligen intagas vid socialinstitutet i Stockholm. Om de äga goda betyg från sjuksköterskeskola samt skolutbildning motsvarande normalskolekompetens med goda betyg bör eventuell avsaknad av studentexamen för deras del ej utgöra hinder för antagning utan prov.

Socialstyrelsen. Då i stort sett praktik utöver ett år icke skall beaktas och jämförelser mellan inträdessökande med hänsyn till lämplighet knappast kan ske, torde följden bli, att skolbetygen bli helt utslagsgivande. Så länge sökande med goda studentbetyg eller goda betyg från tredje årskurs vid folkhögskola finnas, komma instituten att vara definitivt stängda för dem, som ej förvärvat sådan skolunderbyggnad, även om de under en lång prak-

tiktid vunnit stor erfarenhet och äro personligen lämpliga för socialt arbete. Styrelsen föreslår till undvikande av en sådan utveckling, att förpraktiken anordnas av instituten och ställs under deras kontroll och ledning, så att praktikåret förvandlas till ett provår, efter vilket de sökandes praktiska duglighet och personliga lämplighet kan betygmässigt värdesättas. I medvetande om att den föreslagna anordningen möter praktiska svårigheter, föreslår styrelsen, att möjligheterna för dess förverkligande undersökas genom en särskild utredning. Alternativt förordas andra åtgärder för att öka förpraktikens vikt som inträdesmerit. Ledningen för respektive institut bör upprätthålla livliga förbindelser med de institutioner, som mottaga praktikanter. Praktik utöver det nödvändiga året bör inom vissa gränser tillmätas värde i högre grad än de sakkunniga synas ha tänkt sig.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län betonar, att en ensidig rekrytering ur storstadsmiljö bör förhindras. Länsstyrelsen anser ovisst, om dispens från inträdesprov skall medges studenter ens i den maximerade omfattning förslaget innebär.

Universitetskanslern framhåller, att praktiskt handlag, ofta även social läggning och psykologisk blick, spela en övervägande roll för skötandet av befattningar inom social och kommunal verksamhet. Det är bland annat ur denna synpunkt viktigt, att en icke alltför ringa del av elevplatserna förbehålles åt dem, som ej avlagt studentexamen. Att uppmuntra personer med akademisk examen att söka inträde vid socialinstitut synes föga ändamålsenligt.

Medicinska fakulteten vid universitetet i Lund föreslår, att examinerade sjuksköterskor beviljas inträde vid instituten utan ytterligare prov. Denna förmån bör isynnerhet medgivas de sköterskor, som under kvalificerad ledning kommit i kontakt med psykiatriskt klientel. Överhuvudtaget anser fakulteten realskolexamen men knappast studentexamen erforderlig för studier vid socialinstitut.

Styrelsen för socialinstitutet i Stockholm understryker betydelsen av att basen för institutets elevrekrytering vidgas. Formerna för inträdesprovet böra fastställas på sådant sätt, att sökande med långvarig teoretisk utbildning icke gynnas.

Styrelsen för socialinstitutet i Göteborg hyser farhågor för att de inträdesökandes rent teoretiska färdigheter komma att övervärderas, om fordringarna på förpraktik icke ställas högre än de sakkunniga föreslagit, detta så mycket mera som de sakkunniga förordat skärpningar i inträdesproven för dem, som ej avlagt studentexamen eller ha motsvarande utbildning. Styrelsen betonar, att praktisk fallenhet är av mycket stor betydelse inom ifrågasvarande verksamhetsområde. Styrelsen ger sin anslutning till förslaget, att personer, som med goda betyg avlagt studentexamen eller avgångsexamen från handelsgymnasier eller genomgått annan utbildning, som kan anses likvärdig med studentexamen, böra kunna vinna inträde vid socialinstitut utan inträdesprövning.

Centralförbundet för socialt arbete anser, att urvalet av elever bör ytterligare demokratiseras. Framför allt bör man vinnlägga sig om att i långt större utsträckning än tidigare få elever från landsbygden med erfarenhet av dennas speciella behov. Förbundet ifrågasätter lämpligheten av så omfattande direkta kunskapsprov som de föreslagna.

Föreningen diplomerade från socialinstitutet yrkar, att en välmeriterad längre praktik skall tillmätas avsevärd betydelse.

Svenska landskommunernas förbund betonar särskilt vikten av en geografiskt sett naturlig elevrekrytering. Om syftet med den socialkamerala linjen ej skall förfelas, böra de studerande vid denna i huvudsak komma från den egentliga landsbygden.

Svenska landstingsförbundet uttalar önskemål om en elevrekrytering på vidast möjliga bas.

Svenska stadsförbundet ansluter sig till tanken på differentierade inträdesvillkor. Styrelsen anser det påkallat att öppna tillträde till institut även för personer, som icke ha viss teoretisk utbildning, och finner sålunda de av de sakkunniga föreslagna vidgade rekryteringsmöjligheterna tilltalande. Erfarenheten bör dock få tillfälle att ge utslag i fråga om detaljanordningarna.

Landsorganisationen förordar ett för alla gemensamt inträdesprov såsom garanti för rättvist urval.

Institutens kontroll av elevernas förmåga att tillgodogöra sig utbildningen behandlas av *svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet*.

Förbundet framhåller, att ådagalagd bristande lämplighet för de kommande arbetsuppgifterna bör vara tillräcklig grund för institut att vägra vederbörande diplom. Att kanske främst i detta avseende en gallring möjliggöres, är ett intresse icke minst för de kommunala organ och övriga institutioner, som rekrytera sina tjänstemän från socialinstitut.

Departementchefen.

Det är en numera allmänt erkänd princip, att vägen till högre utbildning bör stå öppen för den duglige och begåvade utan hänsyn till hans sociala ursprung och ekonomiska villkor. Då det gäller socialinstitutet, finnes särskild anledning att understryka kravet på en bred bas för elevrekryteringen. Icke minst viktiga äro de geografiska synpunkterna. Landets vidsträckthet medför betydande skillnader mellan olika landsdelar i fråga om befolkningens levnadssätt och åskådning. Miljömotsättningen mellan de större städerna och landsbygden är likaledes mycket avsevärd. Den som i egenkap av social eller kommunal tjänsteman får sin yrkesutövning förlagd till en miljö, med vilken han icke är förtrogen, har ofta svårt att anpassa sig. Därför vore det icke lyckligt, om socialinstitutens elevkårer skulle bli allt för mycket storstadspräglade eller på annat sätt ensidigt sammansatta. En både geografiskt och socialt allsidig elevrekrytering framstår som ett viktigt önskemål för institutens del.

Intagningen av elever måste bygga på en granskning av de sökandes personliga förutsättningar. Synnerlig vikt bör fästas vid fallenheten för socialt arbete och den praktiska förmågan. De krav, som härvidlag kunna uppställas, utgöra naturligtvis intet hinder för elevrekryteringen allsidighet. När det gäller bildningsförutsättningarna möta däremot vissa svårigheter. I städerna finnas fler tillfällen för begåvad ungdom även ur mindre välsituerade hem att förvärva högre skolutbildning än vad fallet är på landsbygden. Därigenom försvåras tillträdet till socialinstitutet för landsbygdens ungdom. Fråga är, vad som bör göras för att avhjälpa denna brist.

Jag vill då först erinra om att Kungl. Maj:t den 26 januari 1945 på min föredragning beslutit avlåta proposition till riksdagen angående studiehjälp för högre utbildning åt landsbygdens ungdom m. m. I händelse de i nämnda proposition föreslagna åtgärderna genomföras, torde frågan om socialinstitutens elevrekrytering te sig mera lättlost än för närvarande.

Om man åter ser förevarande fråga som ett fristående problem, gäller det närmast att för aspiranter utan högre skolutbildning underlätta inhämtandet av nödiga förkunskaper. Härvidlag synes mig den av de sakkunniga föreslagna utvägen, nämligen inrättandet av en särskild samhällsvetenskaplig kurs vid vissa folkhögskolor, vara i hög grad beaktansvärd. Det må erinras om att 1927 års skolsakkunniga tidigare förordat införande av en på olika linjer uppdelad tredje årskurs vid folkhögskola. Detta förslag har visserligen icke föranlett utfärdande av allmänna bestämmelser i ämnet men har delvis förverkligats vid några folkhögskolor. Specialgymnasiet för lantbruks-, mejeri- och skogsstuderande vid Vilans folkhögskola bör särskilt nämnas i detta sammanhang. Till sitt innehåll erinrar den nu föreslagna kursen närmast om den humanistiskt-medborgerliga linjen enligt 1927 års skolsakkunnigas förslag, ehuru den är mera socialpolitiskt inriktad. Av centralförbundet för socialt arbete har icke utan skäl påpekats, att just denna omständighet vittnar om en viss oklarhet i målbestämningen för den planerade kursen. Om denna skall utgöra en ren förskola till socialinstitutet, föreligger knappast anledning att giva de speciellt samhällsvetenskapliga ämnena ett så framträdande rum i dess kursprogram, som nu föreslagits. Snarare borde då tonvikten läggas på de allmänbildande studier, som möjliggöra deltagande i undervisningen vid socialinstitut. Emellertid synas socialutbildnings-sakkunniga hava ansett, att den föreslagna kursen icke kan rätt försvara sin plats inom folkhögskolornas undervisning, om den icke vid sidan av sin särskilda uppgift även skänker en speciell medborgerlig utbildning. Av remissyttrandena framgår, att man på flera håll lagt synnerlig vikt vid just denna synpunkt.

För min del anser jag, att en tredje årskurs vid folkhögskola kan få betydelse, både då det gäller att för ungdomar, som icke kunnat förvärva högre skolutbildning, öppna tillträde till socialinstitutet, och då det gäller att skänka kunskap om samhällsförhållandena åt dem, som inom folkrelserna eller i kommunerna vilja ägna sig åt allmänna värv. Anordnandet av en kurs med detta dubbla syfte möter dock vissa svårigheter. Måhända bör en uppdelning på två olika linjer äga rum. I så fall måste av praktiska och ekonomiska skäl frågan om deras samordning undersökas. Vad skolöverstyrelsen anfört rörande fördelningen av det lärostoff, som socialutbildnings-sakkunniga velat sammanpressa inom den tredje årskursens ram, på två årskurser, synes mig välgrundat. Förslaget genomförande torde sålunda få en allmännare och mera ingripande betydelse för

folkhögskolornas undervisning än de sakkunniga förutsatt. Det måste å ena sidan tillses, att folkhögskolans centrala, medborgerligt fostrande verksamhet icke röner ofördelaktigt inflytande av de speciella utbildningsuppgifter, som åläggas den. Å andra sidan får en folkhögskolekurs, som skall skänka en avslutad socialpolitisk utbildning, icke utvecklas till en form av lägre yrkesutbildning med syfte på social och kommunal tjänst. Därigenom skulle den av instituten vidmakthållna utbildningsstandarden på detta område äventyras. Nu nämnda frågor och även andra, företrädesvis pedagogiska spörsmål böra noggrant undersökas, innan den föreslagna tredje årskursen vid folkhögskolorna erhåller sin definitiva utformning. Jag anser därför, att till en början endast en samhällsvetenskapligt orienterad tredje årskurs bör försöksvis anordnas. Det torde böra uppdragas åt skolöverstyrelsen att med särskild uppmärksamhet följa denna kurs och att med stöd av därunder gjorda iakttagelser verkställa en utredning av de berörda problemen ur alla ifrågakommande synpunkter. Beträffande kostnaderna för en sådan kurs har jag icke funnit anledning till erinran mot de av socialutbildnings-sakkunniga verkställda beräkningarna, vilka sluta på en summa av 20 000 kronor, varav 5 000 kronor till elevstipendier.

Vad beträffar formerna för intagningen av elever vid socialinstituten torde en detaljerad granskning icke vara nödvändig. Jag förutsätter, att instituten ha sin uppmärksamhet fäst på de önskemål, som framförts i remissyttrandena. Bland annat torde inträdesprovets konstruktion kunna bli föremål för vissa jämkningar. Det kan, synes det mig, också övervägas, om icke en förpraktik av längre omfattning än den reguljära bör tillmätas ett ganska betydande värde, under förutsättning att den är väl vitsordad av en intygsgivare, vars omdömesgillhet icke kan sättas i fråga. En tendens till allmän ökning av förpraktiktiden utöver det normala måttet bör dock icke uppmuntras. Det av socialstyrelsen förordade inlemmandet av förpraktiken i institutens verksamhet skulle medföra så vittgående ekonomiska konsekvenser, att man åtminstone tills vidare torde nödgas avstå från att söka förverkliga detta projekt. Däremot bör det vara angeläget för instituten att genom samarbete med de sociala och kommunala organ, hos vilka blivande elever utföra praktikanttjänstgöring, förskaffa sig ökad möjlighet att bedöma värdet av givna intyg.

Jag vill betona, att ändringar i intagningsförfarandet, som skulle kunna leda till en sänkning av den teoretiska utbildningens nivå, icke synas tillrådliga. Undervisningen vid socialinstituten är intellektuellt krävande och måste till stor del försiggå i högskolemässiga former. För att kunna tillgodogöra sig densamma böra eleverna äga viss studievana och betydande förkunskaper. Ej minst med tanke härför synes mig de sakkunnigas förslag i huvudsak väl avvägt.

B. Särskilda utbildningsfrågor.

1. Examen på grundval av självstudier.

De sakkunniga. Ungdomar, som vilja skaffa sig utbildning vid socialinstitut, nödgas ofta avstå därifrån, emedan de, exempelvis på grund av förvärvsarbete, sakna möjlighet att följa kurserna. Med tanke därpå förorda de sakkunniga, att möjligheter öppnas till avläggande av tentamina och examina vid socialinstitutet i Stockholm på grundval av självstudier utan deltagande i undervisningen. Studerande, som begagna denna utväg, böra ha rätt att påkalla erforderlig handledning av institutets lärare.

De sakkunniga anse, att självstudier tills vidare böra få förekomma endast på de kamerala och teoretiska linjerna. Om försöken slå väl ut, bör övervägas, huruvida icke även frågan om den sociala praktiken för studerande av detta slag kan lösas, så att motsvarande möjlighet kan beredas även för elever på de sociala och socialkamerala linjerna. Emellertid framhålla de sakkunniga, att den föreslagna anordningen är förenad med olägenheter för institutets del samt att ett framgångsrikt genomförande av självstudierna, även om en verkligt tillfredsställande korrespondensundervisning kommer till stånd, torde kräva ovanlig begåvning.

Yttrandena. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* förmenar, att den byråkratisering av socialvården i kommunerna, som lätt kan uppstå, därigenom att personer utan tillräcklig praktisk erfarenhet inrikta sig på kursläsning med tanke på tjänsteställningar, torde kunna i någon mån förhindras genom den föreslagna anordningen. Man kan fråga sig, varför icke möjlighet till examen på grundval av självstudier redan från början skulle kunna lämnas öppen för samtliga de ifrågasatta fyra utbildningslinjerna, då därigenom de verkliga begåvningarna, som redan äga erforderlig förpraktik för det tilltänkta arbetsområdet skulle kunna tillvaratagas utan att onödigtvis tvingas delta i den ordinarie undervisningen. Även *centralförbundet för socialt arbete* och *kooperativa förbundet* förorda tillämpning av systemet med självstudier även på de sociala och socialkamerala linjerna.

Styrelsen för socialinstitutet i Göteborg hyser stora sympatier för förslaget och vill redan nu, under förutsättning att de tilltänkta försöken lämna ett tillfredsställande resultat, anmäla sin beredvillighet att anordna studier och prov under liknande villkor vid institutets linje för samhällskunskap, för så vitt institutets organisation kommer att tillåta detta. Styrelsen hyser däremot starka tvivel, att sådana studier kunna anordnas vid de sociala och socialkamerala linjerna.

Svenska stadsförbundet anser, att en möjlighet till utbildning utan studier vid instituten men under ledning därifrån kan vara önskvärd. Dock torde böra tillses att en undervisning enligt denna metod icke på något sätt får sänka undervisningens allmänna nivå.

Departement-
schefen.

Tanken att bereda vissa elever möjlighet till avläggande av examen på grundval av självstudier är utan tvivel beaktansvärd. Såsom de sakkunniga framhållit, är det dock förenat med betydande svårigheter att på detta sätt inhämta de teoretiska kurserna. Därtill kommer, att seminariearbete och praktiska övningar under lärares ledning böra intaga en viktig plats i socialinstitutens undervisning. Om den här berörda studievägen skall få någon praktisk betydelse, måste utan tvivel korrespondensundervisning anordnas av instituten. Under alla omständigheter bör dessutom förutsättas, att elever, som vilja begagna denna undervisning, skola tillbringa någon tid vid ett socialinstitut, detta även i sådana fall, då deras praktiska meriter äro synnerligen väl vitsordade.

Jag anser det lämpligt, att ett försök göres med den ifrågavarande anordningen. Skulle det emellertid visa sig, att den icke kommer att utnyttjas i nämnvärd mån, torde kunna ifrågasättas, om den bör äga bestånd, eftersom korrespondensundervisning och handledning av elever, som endast mera tillfälligt uppehålla sig vid instituten, måste innebära en betydande ökning av lärarnas arbetsböda. Det bör ankomma på socialinstituten själva att i samråd taga ställning till denna fråga.

2. Partiell utbildning.

a. Nuvarande förhållanden.

Redan nu har det i icke ringa utsträckning förekommit, att studerande vid socialinstitutet i Stockholm avbrutit sina studier efter att ha avlagt tentamina blott i vissa ämnen. Dessa studerande ha brukat erhålla ett utdrag ur examensliggaren, utvisande avlagda tentamina och därvid erhållna betyg i de särskilda ämnena, men däremot givetvis varken diplom eller examensbetyg.

b. Förslaget till omorganisation.

De sakkunniga förorda anordnandet av en partiell utbildning vid socialinstitutet, innebärande en reglering av nämnda praxis. Kommunala och sociala tjänstemän m. fl. böra få tillfälle att vid instituten studera vissa särskilda ämnen, i vilka de avlägga tentamina efter de vanliga fordringarna utan att föra sina studier fram till slutexamen och diplom. Härvid bör tillses, att kravet på grundläggande samhällsvetenskaplig underbyggnad icke lämnas obeaktat; för tentamen i ämne, som är direkt tillämpligt i det praktiska arbetet men icke innefattar sådan underbyggnad, bör därför tentamen i visst eller vissa grundläggande ämnen uppställas som villkor.

De sakkunniga ha även haft att taga ställning till frågan om eventuell fördelning av utbildningen på en lägre och en högre utbildningslinje. Från de kommunala tjänstemännens sida ha önskemål framförts om anordnande av en kortare utbildning än den som nu lämnas vid socialinstitutet i Stock-

holm. De sakkunniga anse emellertid, att en dylik utbildning icke skulle bli tillfredsställande samt att den skulle kunna verka återhållande på tillströmningen till de längre utbildningslinjerna. Därför bör enligt de sakkunnigas mening någon särskild lägre kurs, som för fram till diplom eller examina, icke anordnas.

Yttrandena. De sakkunnigas förslag rörande partiell utbildning har vunnit anslutning av samtliga myndigheter och sammanslutningar, som yttrat sig i denna fråga. Bland annat anföras följande synpunkter.

Socialinstitutet i Göteborg framhåller, att det bör ankomma på ledningarna för de båda socialinstitutena att i samråd utforma närmare bestämmelser.

Föreningen diplomerade från socialinstitutet anser förslaget vara en relativt god lösning av ett mycket svårt problem. Man torde dock icke helt böra bortse från faran, att denna partiella utbildning möjligen kan komma att verka neddragande på socialtjänstemännens standard.

Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet betonar, att den partiella utbildningen kan komma att visa sig så uppskattad av elever och arbetsgivare, att den blir ett hot mot den högre utbildning, som institutet vill meddela. Skulle detta bli fallet, torde utbildningsfrågan böra upptagas till förnyad prövning.

Svenska landstingsförbundet uttalar stor tillfredsställelse med den tilltänkta anordningen liksom även med övriga ifrågasatta åtgärder för att bereda möjlighet till differentierad och specialiserad utbildning.

Svenska sjukhusförvaltningens tjänstemannaförbund finner den planerade partiella utbildningen synnerligen viktig och understryker behovet av dylik utbildning i ämnen, som ha särskild betydelse för sjukhusförvaltningen.

Inrättandet av en lägre examen avstyrkes i flertalet yttranden. Avvikande meningar uttalas emellertid av socialstyrelsen, medicinska fakulteten vid universitetet i Lund, länsarbetsnämnden i Örebro län, barnavårdsnämnden i Göteborg och socialvårdsdelegerade i Borås.

Socialstyrelsen uppställer frågan, på vad sätt den brist på utbildad personal, som kan väntas uppkomma i samband med en kommunal nyindelning, skall täckas. Det gäller att kunna erbjuda de praktiskt förfarna socialvårdsmän, som under en övergångstid torde intagas som tjänstemän, en utbildning, som kan förefalla dem överkomlig och som kan stå öppen för dem, ehuru de icke fylla socialinstitutens inträdesfordringar. För inträde vid en sådan kurs borde krävas exempelvis minst åttaårig väl meriterad verksamhet inom socialvården såsom ordförande, verkställande ledamot eller liknande i social nämnd eller såsom tjänsteman. Denna utbildningsform skulle ha tillfällig karaktär; den normala utbildningsformen på detta område bör alltid vara den, som avslutas med diplomering från institutet. Styrelsen inser, att den föreslagna anordningen kan medföra vissa olägenheter, men förordar dock, att en utredning av frågan verkställs. Därefter kunde en kurs av antydd art försöksvis anordnas.

Medicinska fakulteten vid universitetet i Lund ifrågasätter, huruvida icke en lämplig organisation skulle vinnas, om utbildningen uppdelades på tvenne

kurser, en högre och en lägre. Den högre skulle givas vid ett centralt institut, den lägre därjämte på ett flertal ställen i olika landsändar. Fakulteten gör gällande, att utbildningens decentralisering skulle medföra åtskilliga fördelar och att en anknytning kunde ske till större sjukvårdsinrättningar, somliga med storstads-, andra med landsbygdsklientel.

Länsarbetsnämnden i Örebro län framhåller, att bland dem, som vinna anställning vid arbetsförmedling, finnas sådana, som icke förvärvat utbildning vid socialinstitut. Detta förhållande torde alltjämt komma att äga rum. Med tanke på personer, tillhörande denna kategori, vilka erhållit eller avse att erhålla anställning i arbetsförmedlingstjänst, torde böra inrättas en assistentkurs om sex månader, vilken med fördel kunde förläggas till socialinstitutet.

Barnvårdsnämnden i Göteborg anser, att den fortsatta utbildningen av tjänstemän, som redan vunnit anställning inom socialvården, måste tillgodoses genom inrättande av en kortare utbildning vid socialinstitutet. En eller eventuellt två terminers undervisning torde för detta ändamål vara tillfyllest.

Socialvårdsdelegerade i Borås anse, att den nuvarande anordningen av studierna vid socialinstitutet medför betydande olägenheter. De höga utbildningskostnaderna nödga den diplomerade att söka befattning med högre lön, varför den lägre befattningen antingen måste besättas med utbildad arbetskraft eller ock bli en genomgångstjänst. Detta leder dels till uppkomsten av en standardsänkning, som de sakkunniga söka undgå, dels till ett oefterrättlighetstillstånd på arbetsplatsen. En lägre och mindre kostsam utbildning skulle bereda befattningshavaren möjlighet kvarstanna å befattningen.

Departementschefen.

Många kommunaltjänstemän i underordnad ställning ha erforderlig praktisk erfarenhet för att bekläda högre befattningar men sakna en för befördran önskvärd teoretisk skolning. I den mån det av olika skäl är omöjligt för dessa befattningshavare att genomgå en fullständig kurs vid något av socialinstitutet, bör möjlighet beredas dem att förvärva kunskaper i sådana ämnen, som äro av särskild betydelse för deras yrkesutövning. En annan utbildningsfråga, som har nära samband med den nu berörda, angår kommunala förtroendemän, vilka erhållit eller skola erhålla tjänstemannaställning. Också här rör det sig i många fall om personer, vilkas individuella förutsättningar för en framgångsrik verksamhet på ledande tjänstemannaposter äro goda. De sakkunnigas förslag om en begränsad högre utbildning, innebärande möjligheter för därtill lämpade personer att följa undervisningen i vissa ämnen och erhålla betyg över sina prestationer, synes mig med tanke på de berörda kategorierna vara väl motiverat. Visserligen kan risken för att den partiella utbildningen kommer att konkurrera med den reguljära icke helt uteslutas. Genom en sorgfällig avvägning av ämneskombinationer och inträdesfordringar torde denna risk dock kunna i hög grad minskas. Sålunda bör tillses, att endast personer, som genom begåvning, praktisk duglighet och socialt intresse äro av syn-

nerligt värde för allmän verksamhet, komma i tillfälle att åtnjuta ifrågasvarande undervisning.

Sedan länge ha från vissa håll önskemål uttalats om införande vid socialinstitutet i Stockholm av en praktiskt-social examen, byggd på väsentligt mindre kunskapsfordringar än de vedertagna. De sakkunniga, som haft frågan under övervägande, ha avböjt tanken på anordnandet av en kortare reguljär utbildningsväg, men i några remissyttranden kommer denna tanke ånyo till uttryck. I regel synes man tänka sig, att den lägre kursen skulle kunna avslutas under loppet av ett år.

Såsom jag redan framhållit, synes det mig angeläget, att en viss utbildningsstandard upprätthålles för social och kommunal tjänst. Man bör sträva efter att skapa en kår av tjänstemän på detta område med någorlunda likvärdig utbildning och goda såväl teoretiska som praktiska kvalifikationer. Avsaknaden av bestämda kompetenskrav försvårar i hög grad denna strävan. Inför valet mellan å ena sidan en längre och värdefullare, å andra sidan en snabbare och mindre grundlig utbildning skulle av begripliga skäl många elever välja den senare. Det kan befaras, att den lägre examen snart bleve normal kompetens för många befattningar. Om detta icke skulle medföra en allmän sänkning av de sociala och kommunala tjänstemännens lönenivå, torde dock en i vissa fall behövlig höjning av densamma komma att motverkas. En sådan utveckling måste givetvis vara ägnad att ytterligare befästa den kortare och mindre kostsamma men ur kompetenssynpunkt otillfredsställande utbildningens ställning. Jag delar således de sakkunnigas uppfattning på denna punkt.

Emellertid har socialstyrelsen påpekat, att ett särskilt utbildningsbehov kan komma att göra sig gällande under en kortare tid, därest nämligen en kommunal nyindelning, syftande mot större enheter, kommer till stånd. Styrelsen anser, att i så fall en kortare utbildningsväg måste öppnas, men framhåller uttryckligen, att denna lägre utbildning skall vara ett provisoriskt arrangemang. Utan att vilja förringa betydelsen av det problem, som socialstyrelsen har velat framhäva, kan jag för min del av förut antydda skäl, vilka principiellt beaktats jämväl i socialstyrelsens yttrande, icke undgå att ställa mig tveksam till den föreslagna anordningen. Därest över huvud en ettårig utbildningslinje upprättas, torde det bli svårt att vidhålla de anspråk på saklig kompetens, som diplomeringen från socialinstitutet innebär. Jag ifrågasätter, om icke en lösning av det antydda problemet bör sökas genom samarbete mellan socialinstitutet och kommunerna, innebärande dels en temporär ökning av antalet intagna elever, så långt institutens kapacitet kan medgiva, dels ock ett utvidgat användande av institutens möjligheter att meddela undervisning, som icke leder fram till examen.

3. Specialutbildning.

a. Nuvarande förhållanden.

Vid socialinstitutet i Stockholm har såsom komplettering till den grundläggande utbildningen även erbjudits tillfälle till viss specialutbildning. Under läsåret 1938/39 gjordes sålunda ett förberedande försök med en specialutbildningskurs på det mentalhygieniska området för tjänstemän inom barna- och ungdomsvården. En fullständig dylik kurs ägde sedan rum höstterminen 1943. Den senare kursen, som fortgick under cirka tre månader, omfattade övningar i testning av barn, föreläsningar samt praktik vid en skola och — under direkt ledning av psykiater — vid sinnessjukhus. En specialkurs för kommunala tjänstemän vid sjukhus anordnades höstterminen 1944.

b. Förslaget till omorganisation.

De sakkunniga erinra om, att den huvudsakliga utbildningen vid socialinstitutet icke kan inriktas på direkt specialisering för alla olika slag av tjänster. Å andra sidan kan, framhålla de, den grundläggande utbildningen, särskilt på den sociala linjen, icke få sådan omfattning, att den gör de diplomerade eleverna färdiga att omedelbart övertaga vilka tjänster som helst. Den måste främst inriktas på vissa stora grupper av befattningar och är i bästa fall tillräcklig för dessa. Ej heller den inom de ordinarie studiernas ram möjliga specialiseringen är tillräcklig för alla arbetsområden.

Av dessa skäl erfordras enligt de sakkunnigas åsikt i vissa fall en komplettering, som gör vederbörande kompetent för befattningar, vilka ställa speciella krav. En sådan komplettering, vilken i regel bör innefatta såväl teoretisk som praktisk utbildning, kan vinnas på olika vägar. En utväg är att vid själva läroanstalten för ett mindre antal elever anordna kompletterande utbildningskurser, förlagda utanför den vanliga examen men avsedda endast för dem som avlagt examen. En annan metod är att ordna kortare kompletteringskurser vid andra läroanstalter. Slutligen kan man tänka sig, att vederbörande elev kombinerar den allmänna socialpolitiska och kommunala utbildningen med någon annan fackutbildning och därigenom erhåller den nödiga kompletteringen. I olika sammanhang kunna, framhålla de sakkunniga, alla dessa tre vägar vara lämpliga att beträda.

De sakkunniga ha emellertid främst uppehållit sig vid den form av kompletterande utbildning, som utgöres av specialkurser vid socialinstitutet. I detta hänseende tillstyrka de till en början, att utöver den nyssnämnda mentalhygieniska kursen för tjänstemän inom barna- och ungdomsvården anordnas en dylik kurs för arbete bland vuxna. För båda dessa kurser bör grundvalen utgöras av examen på sociala linjen.

En annan fråga, som enligt de sakkunnigas mening bör kunna lösas på liknande sätt, är den som gäller utbildningen av sjukhusens högre förvalt-

ningspersonal (sysslomän m. m.) Den normala grundutbildningen bör här utgöras av socialkameral eller kameral examen. Det kan även enligt de sakkunniga ifrågasättas, huruvida icke för blivande tjänstemän i de största städerna bör anordnas en specialkurs i storstädernas förvaltning och dithörande problem.

Yttrandena. Frågan om specialutbildning har i allmänhet ej föranlett uttalanden i remissyttrandena.

Svenska sjukhusförvaltningens tjänstemannaförbund förklarar sig hysa intresse för anordnande av sysslomanskurser i samarbete med socialinstituten.

Speciell yrkesutbildning är nödvändig för exempelvis arbetsförmedlingsassistenter, tjänstemän inom barna- och ungdomsvården, kuratorer i fångvården, sysslomän vid sjukhus o. s. v. Sådan utbildning kan icke infogas i de allmänna kurserna, men det synes önskvärt, att den, i den mån så lämpligen kan ske, handhaves av samma institutioner, som besörja den grundläggande utbildningen. Vad de sakkunniga föreslagit beträffande anordnandet vid socialinstituten av särskilda utbildningskurser för personer, som vilja ägna sig åt vissa mera krävande uppgifter inom socialvården m. m., har icke givit mig anledning till erinran.

Departementschefen.

4. Fortbildningskurser m. m.

a. Nuvarande förhållanden.

Ett problem, som redan länge varit aktuellt för kommunernas tjänstemän och befattningshavare i socialt arbete, är frågan om fortsatt utbildning efter tjänstgöring ute på arbetsfältet. Behovet av dylik utbildning betingas av ändrade förhållanden i arbetet, exempelvis ny lagstiftning, av nya rön som göras inom arbetsområdet och slutligen av nödvändigheten att vidmakthålla kunskaperna på de områden, som äro av betydelse för vederbörandes praktiska arbete. Svårigheten att uppnå effektiv utbildning av detta slag är främst den, att tjänstemän mera sällan kunna erhålla ledighet under längre tid för studier annorstädes än i hemorten. Nu ifrågavarande utbildningsbehov kan därför i regel tillgodoses endast genom fortbildningskurser, koncentrerade till en mycket kort tid och ofta med en något summarisk prägel.

Bland hittills hållna kurser av detta slag märkas följande, för vilka redogörelse lämnas i de sakkunnigas betänkande.

Svenska landstingsförbundet har vid upprepade tillfällen anordnat kurser för sysslomän vid sjukhus och motsvarande institutioner. Dessa kurser ha vardera pågått omkring två veckor och ha rönt livlig anslutning. Svenska landskommunernas förbund anordnade våren 1943 en konferens för kommunalkamrerare, vilken likaledes hade karaktär av kurs, ehuru tiden — fem dagar — var betydligt knappare tillmätt. Svenska fattigvårds- och barna-

vårdsförbundet har gjort betydelsefulla insatser för socialvårdstjänstemännens fortsatta utbildning dels genom sina periodiskt återkommande konferenser, dels genom en nyligen igångsatt korrespondenskurs för barnavårdsmän. I Stockholms stad och Göteborgs stad ha i olika sammanhang ordnats studiecirkelar och kurser för vederbörande kommuns tjänstemän, och denna form av fortbildning har rönt betydande intresse.

För arbetsförmedlingstjänstemännens del ha instruktions-utbildningskurser ägt rum under åtskilliga år. Dessa anordnades åren 1938—43 av arbetsförmedlingstjänstemännens riksförbund; till kurserna utgingo statsbidrag i växlande former. Från och med år 1944 har denna kursverksamhet övertagits av statens arbetsmarknadskommission och i samband härmed har föreskrivits, att deltagarna erhålla rese- och traktamentsersättning för resa till och från kursen samt att uppehållskostnaderna under kursen betalas direkt av kommissionen.

Vidare ha vid socialinstitutet i Stockholm vartannat år anordnats studieveckor (på senare år studiedagar), vid vilka föredrag och diskussioner i viss utsträckning stått öppna icke blott för institutets diplomerade elever utan även för andra intresserade. Ett exempel på dylika kurser, vilka närmast sig allmänna populära föreläsningsserier, ha slutligen de kurser i socialvårdsfrågor utgjort, vilka anordnats av kursverksamheten vid Stockholms och Göteborgs högskolor samt vid Lunds universitet.

b. Förslaget till omorganisation.

De sakkunniga. De hittills anordnade fortbildningskurserna ha enligt de sakkunnigas mening visat sig fylla en betydelsefull uppgift. De sakkunniga finna det därför önskvärt, att en sådan kursverksamhet även framdeles kommer till stånd samt att den utbygges och kompletteras med motsvarande kurser på områden, som hittills icke bearbetats. Kurserna böra ordnas i samverkan med socialinstitutet, eventuellt förläggas till deras lokaler; i varje fall böra där befintliga lärarkrafter utnyttjas. De böra icke vara alltför korta — landstingsförbundets sysslomannakurser betecknas av de sakkunniga som ett gott exempel på den lämpliga omfattningen — och de böra innefatta ej endast föreläsningar utan även övningar i seminarieform. Kurserna skulle kunna förberedas och kompletteras genom korrespondensundervisning. Deltagarantalet i varje särskild kurs bör enligt de sakkunnigas åsikt lämpligen begränsas; i gengäld böra kurserna upprepas så ofta, att åtminstone flertalet tjänstemän får tillfälle att i tur och ordning delta i utbildningen.

Med inräknande av sådana områden, där kurser och konferenser redan brukat anordnas, bör kursverksamheten enligt de sakkunnigas mening taga sikte på i synnerhet följande arbetsområden, nämligen fattigvård jämte centraliserad socialvård; barna- och ungdomsvård; kuratorsverksamhet m. m.; personalvårdsarbete inom näringslivet; städernas drätselverk; landskommunernas allmänna förvaltning; sjukhusens, eventuellt även landstingens förvaltning. Beträffande arbetsförmedlingen är frågan tills vidare löst genom

arbetsmarknadskommissionens försorg. De sakkunniga förutsätta, att den utbildningsverksamhet, som inlett på detta område, kommer att fullföljas, oavsett vilken ställning arbetsförmedlingen får i framtiden.

Till andra fortbildningskurser än sådana som äro avsedda för arbetsförmedlingens tjänstemän föreslå de sakkunniga att statsbidrag skall kunna utgå dels till eventuella lokalkostnader, dels till föreläsningar och övningar med förslagsvis 30 kronor för föreläsning och 40 kronor för seminarieövning om två timmar. Härvid bör enligt de sakkunniga förutsättas, att kursdeltagarna få betrakta bevisandet av kurs såsom tjänsteangelägenhet och under kurstiden uppbära oavkortad lön samt rese- och traktamentsersättning. De sakkunniga föreslå, att statsbidragen skola utgå från särskilt riksstatsanslag av förslagsvis 10 000 kronor och att bidragen beviljas av Kungl. Maj:t efter prövning i varje särskilt fall av kursprogram m. m.

I detta sammanhang ha de sakkunniga till behandling upptagit ett annat spörsmål, nämligen sambandet mellan socialinstitutens uppgifter och den allmänna bildningsverksamheten i sociala och kommunala frågor. De uppgifter, som här föreligga, måste, framhålla de sakkunniga, lösas i samarbete med den fria folkbildningsverksamheten. De sakkunniga betona särskilt önskvärdheten av att konferenser och kurser samt korrespondensundervisning anordnas för tjänstemän och för förtroendemän i kommunerna, vilka sakna möjlighet att genomgå några mera vidlyftiga utbildningskurser.

Det synes enligt de sakkunnigas mening vara ovisst, huruvida sistnämnda utbildningsuppgifter i sin helhet kunna och böra lösas av socialinstituten. De sakkunniga finna skäl tala för att den direkta ledningen av dessa uppgifter med större fördel bör kunna överlämnas åt sådana sammanslutningar som svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet, svenska landskommunernas förbund, kommunaltjänstemännens organisationer o. s. v. Det synes de sakkunniga även vara önskvärt, att den fria folkbildningsverksamhetens erfarenhet på området utnyttjas. Utbildningen bör emellertid, framhålla de sakkunniga, organiseras i mycket nära samarbete med socialinstituten.

Yttrandena. Förslaget om statsbidrag till fortbildningskurser för tjänstemän inom den sociala och den kommunala förvaltningen och därmed sammanhängande spörsmål har, i den mån det föranlett uttalanden av remissmyndigheterna och de hörda sammanslutningarna, tillstyrkts, merendels under framhävande av de föreslagna åtgärdernas stora betydelse.

Pensionsstyrelsen påpekar, att det vid ett genomförande av obligatorisk sjukförsäkring torde bliva nödvändigt att för täckande av det omedelbara personalbehovet snarast möjligt anordna särskilda utbildningskurser för nuvarande sjukkasfunktionärer. Detta torde lämpligen böra ske i samarbete med socialinstituten.

Sveriges socialtjänstemannaförbund understryker, att institutens program ej bör ges en alltför stereotyp inriktning. Korrespondensundervisning bör anordnas. Kurser av olika slag och med växlande föreläsare böra givas.

Departement-
schefen.

Jag vill understryka, vad de sakkunniga anfört rörande vikten av att tillgodose studieintresset hos befattningshavare i social och kommunal tjänst. Den snabba utvecklingen på de sociala och kommunala områdena under de senaste åren har otvivelaktigt utlöst ett starkt behov av fortbildningsmöjligheter för här ifrågavarande tjänstemän. Trots den återhållsamhet, som under krigsåren från statsmakternas sida visats vid behandlingen av frågor om anslag till fortbildningskurser i allmänhet, anser jag mig med hänsyn till i förevarande fall föreliggande speciella omständigheter kunna i princip tillstyrka, att bidrag av statsmedel skola kunna utgå till fortbildningskurser, avsedda för tjänstemän inom socialvården och den kommunala förvaltningen. Frågan om statsbidrag bör i varje särskilt fall avgöras av Kungl. Maj:t efter prövning av kursprogram m. m. Till frågan om medelsanvisningen för nästa budgetår torde jag få återkomma längre fram.

Socialinstitutet ha en betydelsefull uppgift att fylla såsom samlingspunkter för yrkesmän på de sociala och kommunala områdena. Jag har därför intet att erinra mot de sakkunnigas förslag, att institutet skola komma att stå såsom anordnare av nu ifrågavarande slag av konferenser, möten och kurser.

Om tid och personaltillgång medgiva, synes det önskvärt, att socialinstitutet, såsom de sakkunniga förutsatt, jämväl medverka i den allmänna upplysningsverksamhet rörande sociala och kommunala frågor, som bedrivs av bland annat ett flertal frivilliga bildningsorganisationer.

C. Socialinstitutets förhållande till universitet och högskolor.

1. Forskningsuppgifter.

a. Nuvarande förhållanden.

Socialinstitutet i Stockholm, vars officiella benämning är institutet för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning, har — framhålla de sakkunniga — icke i nämnvärd grad kunnat fylla den sistnämnda uppgiften. Något forskningsarbete har knappast bedrivits av institutets elever och ej heller av andra lärare än sådana, som samtidigt innehaft akademiska lärarbefattningar på annat håll.

Detta är i själva verket naturligt med tanke på institutets hittillsvarande organisation. Fast anställda lärarkrafter ha saknats, och för de lärare, vilka haft undervisningen vid institutet som bisyssla vid sidan av andra krävande

sysselsättningar, har det varit lika omöjligt att handleda och stimulera ett mera djupgående studiearbete från elevernas sida som att själva finna tid för vetenskaplig forskning.

b. Förslaget till omorganisation.

De sakkunniga. Enligt de sakkunniga finnas — vid sidan av den vid universitet och högskolor bedrivna forskningen inom t. ex. nationalekonomi, statskunskap, psykologi och kommunal rättskunskap — andra områden, där forskningsarbete med större fördel borde kunna bedrivas inom ramen för socialinstitutens verksamhet. De sakkunniga peka särskilt på socialhistorien, sociallagstiftningen och den kommunala finansiäran. Även inom andra discipliner har forskningsarbete med den specialinriktning, som vid socialinstituten blir naturlig, sitt givna värde såväl i sig själv som ur den sociala och kommunala förvaltningens synpunkt. Socialinstituten borde i själva verket, framhålla de sakkunniga, kunna tjänstgöra som ett slags sociala och kommunala »laboratorier», där — utöver de kurser, som tillhöra det ordinarie schemat — viktiga aktuella problem diskuterades med särskilt intresserade elever och utanför instituten stående, praktiskt verksamma ämbets- och tjänstemän eller kommunalmän. Den praktiska förvaltningen borde enligt de sakkunnigas åsikt ha nytta av en sådan verksamhet. Skall denna erhålla vetenskaplig karaktär och vidgas utöver föreliggande konkreta arbetsuppgifter, kan den icke ledas av förvaltningens egna krafter, vilka sakna tillräcklig tid härför.

De sakkunniga anse, att sådana uppgifter i första hand böra tillkomma socialinstituten i Stockholm, men framhålla, att göteborgsinstitutet så snart som möjligt bör söka sig in på motsvarande linjer. Det är nämligen för en ny läroanstalt av väsentlig betydelse att få uppbygga sin undervisning i växelverkan med forskningsarbete och under diskussion med praktiskt verksamma personer av det slag, varom här är fråga.

Yttrandena. Ett flertal akademiska myndigheter, däribland universitetskanslern, ha ställt sig avvisande eller tveksamma till tanken, att socialinstituten jämväl skulle fylla vetenskapliga uppgifter. Även i remissyttranden från centralförbundet för socialt arbete och svenska stadsförbundet m. fl. ha tvivel yppats angående lämpligheten eller möjligheten av en sådan utvidgning av institutens uppgifter.

Universitetskanslern har intet att erinra mot förslaget om skapande av sociala och kommunala laboratorier, vid vilka aktuella frågor diskuteras, men förklarar, att sådan verksamhet icke är att jämföras med teoretisk forskning. Den samhällsvetenskapliga forskningen bör vara koncentrerad till universiteten och de båda akademiska högskolorna. Det skulle betyda en olämplig splittring av tillgängliga resurser att med statsbidrag uppamma tvenne nya forskningsinstitut på samhällsvetenskapernas område, samtidigt som de båda universiteten och Stockholms och Göteborgs högskolor icke

på långt när ha den personal och utrustning i övrigt för samhällsvetenskaplig forskning, som de behöva.

Större akademiska konsistoriet vid universitetet i Uppsala betonar, att en omläggning av instituten till vetenskapliga anstalter icke vore önskvärd eller ens lämplig.

Tvenne ledamöter av konsistoriet ha dock reserverat sig mot detta uttalande.

Filosofiska fakulteten vid universitetet i Uppsala delar de sakkunnigas uppfattning, att ett arrangemang med fasta lärare kan vara till gagn för socialvetenskapligt forskningsarbete. En nödvändig förutsättning härför är emellertid, att de anställda lärarna äga kvalifikationer för ett dylikt arbete.

Filosofiska fakulteten vid universitetet i Lund understryker kraftigt socialinstitutens egenskap av primära och praktiska utbildningsanstalter. De äro icke lämpliga såsom forskningscentra.

Humanistiska avdelningen vid Stockholms högskola framhäver liknande synpunkter.

Två ledamöter ha reserverat sig mot avdelningens yttrande.

Centralförbundet för socialt arbete finner en förändring av socialinstituten i akademisk riktning olycklig och anser osannolikt, att instituten skulle kunna göra någon större insats för vetenskaplig forskning. Varken från de studerande eller de avgångna eleverna är något deltagande i sådant arbete att påräkna. Med hänsyn till undervisningsbördan och de plikter i övrigt, som påvåla lärarna, torde knappast heller dessa ha möjlighet att ägna sig åt forskningsverksamhet.

Två ledamöter av styrelsen ha reserverat sig mot dess yttrande i denna punkt.

Svenska stadsförbundet anser det önskvärt, att vid möten och kongresser teoretiker och praktiskt verksamma kommunalmän få tillfälle att dryfta kommunala problem. På detta område skulle säkerligen mera kunna uträttas till gagn för kommunalförvaltningen än genom den ifrågasatta forskningen, vars möjligheter i vart fall äro starkt beroende av antalet fasta lärare.

Departement-
schefen.

För min del anser jag det i och för sig önskvärt, att socialinstituten visa vetenskaplig aktivitet. Det finnes, såsom de sakkunniga antytt, åtskilliga områden av betydelse icke minst för det kommunala förvaltningsarbetet, vilka hittills icke uppmärksamrats av den akademiska forskningen. Det synes mig lämpligt, att socialinstituten taga sikte på dylika ämnen. De principiella invändningar, som under remissbehandlingen riktats mot de sakkunnigas förslag, kan jag icke finna berättigade, men jag delar den tveksamhet, som kommit till uttryck beträffande socialinstitutens faktiska möjligheter att göra en vetenskaplig insats. Ingen undervisningsanstalt torde med framgång kunna fullfölja en vetenskaplig målsättning, utan att institutionens centrala verksamhet till någon del inordnas under samma syfte. Vad socialinstituten angår, skulle detta förutsätta införande av en högre examen, en tanke, som för närvarande icke kan förverkligas.

Man bör emellertid noga skilja mellan önskemålet om vetenskaplig verksamhet från institutens sida och kravet på vetenskaplig halt i undervisning-

en. Detta krav är oeftergivligt, vad de grundläggande teoretiska ämnena beträffar. I de teoretiska studierna är det kontakten med vetenskaplig forskning, som mest fångslar elevernas intresse och skänker den största behållningen. Utan denna stimulans skulle självstudierna lätt nedsjunka till ett mekaniskt inhämtande av läroboksfakta. Därför böra socialinstitutens lärare i sådana ämnen som nationalekonomi, statskunskap, socialhistoria och kommunalrätt som regel vara vetenskapsmän, även om instituten själva till en början måhända icke komma att bli härdar för vetenskaplig forskning.

2. Tillträde till akademisk utbildning.

a. Nuvarande förhållanden.

Den som utan föregående studentexamen diplomerats från socialinstitut kan under vissa förutsättningar erhålla dispens för fortsatta studier vid universitet eller högskola. Ansökan härom avgöres av Kungl. Maj:t. Över ansökningen inhämtas yttrande från universitetskanslern efter hörande av vederbörande universitets- och högskolemyndigheter. Om ansökningen bifalles, innebär detta rätt för den sökande att bedriva studier och avlägga examen i viss ämneskombination. Vid Stockholms högskolas humanistiska avdelning tillämpas delvis andra regler. Den som ej uppfyller de vanliga inträdesvillkoren måste nämligen hos avdelningen ansöka om tillstånd att studera varje särskilt ämne. Sedan studierna avslutats, kan examensdispens utverkas, vilket tillgår på förut angivet sätt.

b. Förslaget till omorganisation.

De sakkunniga. En högre vetenskaplig undervisning vid socialinstitutet skulle i åtskilliga fall komma att medföra en dubbling av det arbete, som bedrivs vid universitetet och de akademiska högskolorna. Institutets utbildning bör i stället enligt de sakkunnigas åsikt på lämpligt sätt samordnas med den akademiska examensordningen. Svårigheter möta härvid egentligen endast för dem bland institutets elever, vilka vunnit inträde utan studentexamen. Därest, såsom de sakkunniga föreslå, inträde vid institutet för icke-studenter göres beroende av antingen särskilt inträdesprov eller genomgången tredje årskurs vid folkhögskola, talar egentligen endast det skälet mot ett generellt medgivande för de diplomerade eleverna att inskrivas vid universitet och högskolor, att deras språkkunskaper kunna vara otillräckliga. De sakkunniga föreslå därför, att Kungl. Maj:t måtte medgiva var och en, som vunnit inträde såsom studerande vid någotdera av socialinstitutet i Stockholm eller Göteborg samt därstädes avlagt examen, att — utan hinder av att vederbörande icke avlagt studentexamen — på samma villkor som studenter inskrivas som studerande vid universitetet eller Stockholms eller Göteborgs högskola samt att därstädes avlägga juris kandidatexamen, statsvetenskaplig examen eller filosofisk examen inom den humanistiska

sektionen, under förutsättning att den studerande jämte examensbetyg från socialinstitut även företer intyg om godkänd skriftlig och muntlig prövning efter fordringarna för studentexamen i ett modernt språk.

Yttrandena. Med få undantag avstyrka de akademiska myndigheterna de sakkunnigas här berörda förslag. Även från andra remissinstansers sida ha betänkligheter däremot yppats.

Universitetskanslern framhåller, att frågan av de sakkunniga behandlats mycket summariskt. Sålunda har icke närmare angivits, hur språkkunskaperna skola styrkas. Det torde böra fastställas, i vilket språk kunskaper skola fordras. Om behörigheten skall utsträckas till filosofie kandidat- och ämbetsexamen i alla den humanistiska sektionens ämnen, torde språkkunskaper erfordras i två moderna språk. Begränsas däremot behörigheten till att avse samhällsvetenskaper i trängre mening, kan det möjligen vara tillräckligt med studentkunskaper i engelska språket. Kanslern anser en ytterligare utredning av frågan påkallad.

Större akademiska konsistoriet vid universitetet i Uppsala betonar, att ett visst mått av teoretisk underbyggnad visat sig oeftergivligt för möjligheten att tillgodogöra sig universitetsundervisningen och att framgångsrikt bedriva vetenskapliga studier. Anspråken på en teoretisk minimistandard hos de studerande kunna av hänsyn till dem själva ej eftergivnas, detta ej heller i fråga om dem, som vid socialinstitutet visat sig äga intellektuella möjligheter till fortsatta studier.

Två ledamöter av konsistoriet ha reserverat sig mot uttalandet.

Juridiska fakulteten vid universitetet i Uppsala påpekar, att frågan om villkoren för tillträde till de akademiska studierna bör lösas genom så vitt möjligt enhetliga regler. Det kan därför icke vara lämpligt att nu prejudicera denna fråga genom att, som de sakkunniga föreslagit, genomföra undantagsbestämmelser beträffande en särskild kategori av studerande.

En ledamot av fakulteten har reserverat sig mot yttrandet.

Filosofiska fakulteten vid universitetet i Uppsala anser likaledes, att frågan bör utredas i ett sammanhang, men vill under alla förhållanden understryka, att man i fråga om språkkunskaper och allmänbildning icke kan sänka fordringarna under dem, som nu gälla vid studentexamen.

En ledamot har reserverat sig mot fakultetens beslut.

Juridiska fakulteten vid universitetet i Lund förklarar sig icke vilja avstyrka det ifrågavarande förslaget, ehuru den hyser vissa betänkligheter mot att kravet på språkkunskaper inskränkts till att avse allenast ett modernt språk.

Filosofiska fakulteten vid universitetet i Lund anser lämpligt, att frågor rörande de från socialinstitutet utexaminerades möjligheter till fortsättande av studier vid universitet och högskolor behandlas dispensvägen, till dess sådan erfarenhet vunnits, att generella bestämmelser kunna utfärdas.

Stats- och rättsvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola anser den nuvarande anordningen, att dispensfrågan prövas i varje särskilt fall, vara att föredraga framför den av de sakkunniga förordade generella dispensen och önskar behålla sin befogenhet att genom yttrande över vederbörande dispensansökningar för sin del tillse, att icke andra personer erhålla dispens

från kravet på studentexamen än sådana, som äga de för juridiska och statsvetenskapliga studier nödvändiga teoretiska förutsättningarna.

Humanistiska avdelningen vid Stockholms högskola erinrar om att den som avlagt folkskollärarexamen för erhållande av rätt att bedriva akademiska studier måste undergå prövning efter fordringarna för studentexamen i två moderna språk eller ett modernt språk och latin eller ett modernt språk och matematik. Under de gångna åren har ett antal elever från socialinstitutet i Stockholm fortsatt sina studier vid högskolans humanistiska avdelning och efter dispens där avlagt examina. Avdelningen vitsordar gärna, att bland dem befunnit sig åtskilliga verkliga studiebegåvningar och anser det önskvärt, att dessas möjligheter till fortsatta studier underlättas. I likhet med stats- och rättsvetenskapliga avdelningen vill emellertid humanistiska avdelningen alltjämt äga rätt att genom yttrande över remitterade dispensansökningar i varje särskilt fall taga ställning till vederbörandes speciella förutsättningar att driva akademiska studier. I detta sammanhang meddelar avdelningen, att den har för avsikt att inom kort upptaga hela frågan om rätt för dem, som ej avlagt studentexamen, att inskrivas och avlägga examen vid högskolan.

Två ledamöter av avdelningen ha reserverat sig mot beslutet.

Göteborgs högskolas lärarråd uttalar som sin bestämda uppfattning, att samma villkor för inskrivning vid universitet och högskolor böra gälla för de från socialinstitutet utexaminerade som för folkskollärare.

Skolöverstyrelsen anser sig icke kunna tillstyrka den föreslagna generella rätten för dem, som genomgått socialinstitut, att efter komplettering i ett modernt språk inskrivas vid universitet och högskolor. De individuella dispensernas väg är mera tilltalande och mindre bindande, då vid prövningen av ett dispensärende hänsyn kan tagas såväl till omfattningen av den sökandes förkunskaper på skilda ämnesområden som till den individuella studieduglighet han vid institutet lagt i dagen.

Då de sakkunniga funnit sig icke kunna förorda inrättande av en högre examen vid socialinstitutet, ha de för att mera allmänt giva institutens avgångna elever möjlighet till fortsatt utbildning velat ersätta det för närvarande tillämpade dispensförfarandet med generella bestämmelser om rätt för dem som utan avlagd studentexamen diplomerats från socialinstitutet att på visst villkor vinna inträde vid universitet eller högskola och där avlägga examen. Med allt erkännande av förslagets syfte måste jag likväl instämma i den kritik, som riktats mot detsamma. I likhet med flertalet akademiska myndigheter och skolöverstyrelsen anser jag, att det individuella dispensförfarande, som hittills fungerat på ett tillfredsställande sätt, alltjämt bör bibehållas.

Departementschefen.

III. Utbildningskapaciteten.

1. Nuvarande förhållanden.

Utbildningskapaciteten vid socialinstitutet i Stockholm utgör för närvarande 130—140 nyintagna elever per år. Innevarande budgetår uppgår antalet nyintagna studerande till 138, varav 49 på kommunala linjen, 80 på socialpolitiska linjen och 9 på samhällslinjen.

Vid socialinstitutet i Göteborg har under innevarande budgetår — institutets första arbetsår — intagits sammanlagt 53 studerande.

2. Förslaget till omorganisation.

De sakkunniga. På grundval av tillgängligt statistiskt material beräkna de sakkunniga, att lägst omkring 1 500 befattningar, som nu existera eller under den närmaste tiden kunna beräknas komma till stånd, äro av den art, att högre social fackutbildning framstår som en önskvärd merit hos deras innehavare. Det genomsnittliga årsbehovet av personal för rekrytering av dessa tjänster kan på grund av särskilda omständigheter icke uppskattas lägre än till 70—80 personer. Kameralt utbildad arbetskraft synes erforderlig för 1 500—2 000 befattningar hos städer och landsting, inom sjukhusförvaltningen och på vissa andra områden. Årsbehovet uppskattas här till omkring 70. Landskommunernas behov av arbetskraft för kombinerade kamerala och sociala tjänster beräkna de sakkunniga till omkring 40 årligen. Om härjämte folkrörelsernas och intresseorganisationernas behov av tjänstemän med samhällelig utbildning samt behovet av på detta sätt utbildad arbetskraft, exempelvis för tidningsmannabanan, tagas i betraktande, kan den erforderliga utbildningskapaciteten på det socialpolitiska och kommunala området anslås till årligen 200 examinerade.

De anförda siffrorna synas de sakkunniga ge vid handen, att en ökning av stockholmsinstitutets kapacitet är nödvändig, trots att tillkomsten av socialinstitutet i Göteborg medfört en avlastning för den förstnämnda läroanstaltens vidkommande. Antagningen av studerande vid institutet i Stockholm kan enligt de sakkunniga efter omorganisationen beräknas hålla sig inom följande ram: på sociala linjen årligen 60—90, på socialkamerala linjen 35—50, på kamerala linjen 25—40 och på teoretiska linjen högst 50 eller tillsammans 120—230.

De sakkunniga förutsätta, att institutet i Göteborg till en början erhåller förhållandevis ringa omfattning. Även om en icke obetydlig ökning kan förväntas, när arbetet kommit i gång och större fasthet i linjerna uppnåtts, räkna de sakkunniga likväl ej med att elevantalet kommer att inom överskådlig tid bli lika stort som vid stockholmsinstitutet. Därest vid göteborgsinstitutet anordnas samtliga föreslagna utbildningslinjer, böra årligen kunna antagas på sociala linjen 20—30 elever, på socialkamerala linjen likaså 20—30, på kamerala linjen 10—20 och på teoretiska linjen 20 eller sammanlagt 50—100 elever. Skulle den angivna högsta utbildningskapaciteten — 230, respektive 100 elever — för instituten i Stockholm och Göteborg visa sig otillräcklig, bör ändock ingen ytterligare utvidgning av dessa institut komma i fråga, utan i stället bör då övervägas, huruvida icke ett tredje institut lämpligen kan komma till stånd. Detta bör i så fall förslagsvis förläggas till Lund, där samarbete bör kunna uppnås med Lunds universitet.

Yttrandena. De sakkunnigas beräkningar rörande utbildningsbehovets omfattning ha i regel icke föranlett särskilda uttalanden av de i ärendet hörda myndigheterna och sammanslutningarna. I vissa yttranden framhållas emellertid omständigheter, som kunna föranleda avvikelser från de sakkunnigas beräkningar, huvudsakligen i höjande riktning.

Socialstyrelsen betonar, att kommunerna i ökad omfattning torde komma att anställa utbildade tjänstemän. En ytterligare efterfrågan på sådan arbetskraft kommer otvivelaktigt att inställa sig, sedan en kommunal nyindelning, syftande mot större enheter, blivit genomförd. Styrelsen anser därför, att de sakkunnigas beräkning av rekryteringsbehovet är hållbar endast på lång sikt. Under en övergångstid, som enligt styrelsens mening torde sträcka sig över minst tio år, skulle den föreslagna utbildningskapaciteten troligen vara otillräcklig.

Länsstyrelserna i Stockholms, Jönköpings och Västmanlands län fästa likaledes uppmärksamheten på den inledda utredningen om sammanslagning av småkommunerna till större kommunala enheter. Därest denna utredning kommer att medföra en ökning av antalet större kommuner, torde, enligt vad länsstyrelsen i Västmanlands län förmenar, frågan om att avväga behovet av arbetskraft med akademisk skolning och med utbildning enligt de av de sakkunniga föreslagna linjerna att få upptagas till förnyad prövning.

Pensionsstyrelsen framhåller, att de sakkunniga ej tagit hänsyn till det stora behov av tjänstemän med socialpolitisk utbildning, som uppkommer, därest obligatorisk sjukförsäkring genomföres.

Centralförbundet för socialt arbete betonar, att den utveckling, som innebär överflyttning av verkställande uppgifter till kommunernas förvaltning, alltjämt pågår och av flera skäl att döma under den närmaste tiden synes komma att ytterligare framträda och påskyndas. Förbundet nämner vidare omständigheter, som kunna komma att med ett slag leda till ökning av efterfrågan på personal med lämplig social utbildning, nämligen en eventuell kommunal nyindelning, eventuella beslut från statsmakternas sida om de partiellt arbetsföras sysselsättning och försörjning samt psykisk barn- och ungdomsvård m. m. Vidare framhåller förbundet, att den numera förstatligade arbetsförmedlingsverksamheten befinner sig i kraftig expansion. Enligt förbundets uppfattning förefaller det sålunda, som om den beräknade utbildningskapaciteten av 200 årligen examinerade tämligen snart skulle behöva ytterligare ökas. Denna fråga bör, anser förbundet, redan nu ägnas uppmärksamhet, eftersom den, vare sig upprättandet av ett tredje utbildningsinstitut bör komma i fråga eller ej, blir av betydelse för planläggningen av även de redan existerande institutens fortsatta verksamhet.

Landsorganisationen anser, att det med ganska stor sannolikhet kan antagas, att utbildningskapaciteten för socialinstitutet i Stockholm och Göteborg efter socialvårdsreformens genomförande blir otillräcklig och att sålunda skäl finnas att inom en nära framtid taga under övervägande frågan om inrättande av ett tredje institut.

Svenska landskommunernas förbund håller före, att det årliga utbildningsbehovet för landskommunernas del tills vidare kan fixeras till endast cirka 30, men betonar, att utbildningsfrågan givetvis kommer i ett helt ändrat

läge, om genom sammanslagning av smärre kommuner en väsentligt ändrad kommunindelning blir genomförd. En rationell lösning av utbildningsfrågan torde rentav vara en viktig förutsättning för genomförandet av vittgående ändringar i den nuvarande kommunala indelningen.

Svenska stadsförbundet framhåller bland annat, att de för socialt arbete utbildade, från socialinstitutet i Stockholm diplomerade eleverna under krigsåren säkerligen i rätt stor omfattning sökt sig in i krisförvaltningen och efter ett fredsslut kunna förväntas söka återgå till sina ursprungligen avsedda arbetsområden. Efter slutligt utformande av socialvården torde emellertid å andra sidan behov av personal för denna väsentligt ökas. Styrelsen finner det högeligen önskvärt, att socialinstitutet erhålla större utbildningskapacitet.

Departement-
schefen.

Jag finner det uppenbart, att alla beräkningar rörande den sannolika platstillgången på det sociala och kommunala området måste vara tämligen osäkra. De sakkunniga ha verkställt en omfattande undersökning för att komma till hållbara resultat och ha därvid kommit fram till att årligen omkring 200 personer med högre socialpolitisk och kommunal utbildning böra utexamineras. Några väsentliga erinringar, grundade på nu kända förhållanden, ha icke heller riktats mot deras uppskattningar, vilka därför torde giva en godtagbar vägledning vid bestämmandet av den omfattning, som intagningen av elever vid instituten tills vidare bör äga. Härvid är att märka, att den årliga intagningen — om den normala avgången av elever, vilka ej fullfölja sina studier, beaktas — icke kan begränsas till 200. En sådan begränsning ha de sakkunniga ej heller ifrågasatt utan ha räknat med en väsentligt högre intagningskapacitet eller maximalt 330 nyintagna elever vid båda instituten. Rekryteringen av de olika utbildningslinjerna bör såvitt möjligt anpassas efter det i varje fall föreliggande arbetsmarknadsläget. Måhända bör därför intagningen på den socialkommunala linjen, såsom svenska landskommunernas förbund antyder, under de närmaste åren ske med viss försiktighet.

En framtidsfråga, vilken behandlas i yttranden av ett flertal myndigheter och organisationer, gäller den situation, som inträder, om en kommunal indelningsreform, eventuellt i förening med andra förändringar, hastigt skulle föranleda ett starkt ökat behov av tjänstemän med högre socialpolitisk och kommunal utbildning. I den mån det här rör sig om en stadigvarande ökning av antalet befattningar, som stå socialinstitutens elever till buds, är det givet, att, så snart situationen kan överblickas, åtgärder böra vidtagas antingen för en ökning av institutens undervisningskapacitet eller ock för upprättande av ett tredje institut. Därest åter en huvudsakligen tillfällig uppgång i antalet lediga tjänster inom socialvården och den kommunala verksamheten skulle inträda, blir problemet mera svårlöst. Vad denna fråga beträffar tillåter jag mig hänvisa till vad jag i det föregående anfört vid behandlingen av de sakkunnigas förslag till partiell utbildning vid socialinstitutet.

IV. Studietidens ekonomi.

1. Nuvarande förhållanden.

Vid socialinstitutet i Stockholm utgå för närvarande elevavgifter efter följande grunder.

På *socialpolitiska linjen* betalas för var och en av det första läsårets tre terminer och för höstterminen andra läsåret 100 kronor samt för den återstående studietiden 10 kronor i terminen. Detta innebär, att summan av terminsavgifter under hela studietiden blir 420—430 kronor. På *kommunala linjen* och *samhällslinjen* betalas likaledes för var och en av det första läsårets tre terminer 100 kronor men såväl för höstterminen andra läsåret som för följande terminer endast 10 kronor. Summan av terminsavgifterna för hela studietiden blir på dessa linjer i regel 310 kronor. Någon särskild inskrivningsavgift erlägges ej; däremot utgår på samtliga linjer en examensavgift på 50 kronor. Till institutets elevkår, i vilken medlemskap är obligatoriskt, erlägges en årsavgift av 15 kronor. Institutets inkomster av elevavgifter ha under senare år uppgått till cirka 50 000 kronor, utgörande i runt tal 45 procent av institutets sammanlagda inkomster. •

Vid stockholmsinstitutet finnes ett begränsat antal friplatser (för innevarande budgetår 23 stycken), avsedda för medellösa och mindre bemedlade studerande. Av institutets nuvarande statsbidrag skall ett belopp av minst 5 000 kronor användas för detta ändamål eller för nedsättning av undervisningsavgifter. Slutligen kunna studerande vid institutet erhålla stipendier ur vissa fonder, varjämte Stockholms stad för samma ändamål under senare år anslagit ett belopp av 3 300 kronor.

Vid socialinstitutet i Göteborg uttagas för närvarande på såväl *sociala* som *socialkommunala linjen* samma avgifter som på stockholmsinstitutets socialpolitiska linje, d. v. s. för hel kurs minst 420 kronor jämte en examensavgift av 50 kronor. I elevavgifter beräknas för innevarande budgetår inflyta cirka 14 000 kronor, vilket motsvarar 27 procent av institutets sammanlagda inkomster. För beredande av friplatser eller nedsättning av undervisningsavgifter står till förfogande ett belopp av 6 000 kronor, varav 1 000 kronor utgöra del av institutets statsbidrag och 5 000 kronor utgöras av kommunala anslag.

2. Förslaget till omorganisation.

De sakkunniga peka på att en av svårigheterna för en lämplig rekrytering av tjänstemän till de banor, som kunna innefattas under beteckningarna kommunal tjänst och socialt arbete, har varit de höga studiekostnaderna. Skall en ur olika synpunkter lämplig rekrytering av elevmaterialet kunna uppnås och samtidigt garantier skapas för att utbildningen ej blir alltför

ensidigt stockholms- eller göteborgsbetonad, erfordras enligt de sakkunniga framför allt stipendier eller andra slag av ekonomisk hjälp under studietiden. Det förefaller de sakkunniga givet, att friplatser i detta hänseende äro i hög grad otillräckliga, eftersom det icke är kursavgifterna utan levnadskostnaderna, som utgöra den viktigaste faktorn i studietidens ekonomi.

De sakkunniga ha till en början övertvägt, i vad mån problemet om ekonomisk hjälp åt de studerande vid socialinstitutet skulle kunna lösas genom inrättande av studiehem, där de till måttlig kostnad kunde få kost och husrum. Av två skäl finna de sakkunniga denna utväg mindre lämplig än stipendier. Det skulle med koncentrationen till dylika studiehem för blivande tjänstemän följa en icke önskvärd särprägel, vilken i detta fall vore så mycket mera olycklig, som vederbörandes framtida uppgifter väsentligen skola föra dem i kontakt med den stora allmänheten, varför de framför andra böra undvika isolering från övriga samhällsgrupper. Dels och framför allt skulle inrättandet av ett studiehem lösa de ekonomiska problemen endast under den egentliga studietiden men icke under praktiktiden. På grund av det anförda ha de sakkunniga stannat för att frågan i stället bör lösas genom inrättande av stipendier.

Med avseende på stipendieformerna ha de sakkunniga övertvägt två alternativ, nämligen dels naturastipendier efter mönster av sådana som utgå vid universiteten, karolinska institutet samt Stockholms och Göteborgs högskolor, dels penningstipendier av i huvudsak samma typ som vid folkhögskolor, lantmannaskolor och anstalter för yrkesundervisning. I valet mellan dessa båda möjligheter ha de sakkunniga stannat för den senare.

De föreslå, att stipendier av allmänna medel skola utgå till 30 à 40 elever i varje årskurs vid institutet i Stockholm och 15 à 20 elever i varje årskurs vid institutet i Göteborg med högst 60 kronor per månad, dels under normaltiden för de teoretiska studierna (omkring 16 månader), dels under högst 5 månaders praktiktjänstgöring. Dessa stipendier skulle visserligen täcka endast en del av levnadskostnaderna, men genom begränsningen av stipendiebeloppen skulle det bli möjligt att hjälpa ett relativt stort antal elever, utan att totalkostnaderna bleve överdrivet höga. Det årliga medelsbehovet för de föreslagna stipendierna ha beräknats till 30 000 kronor för stockholmsinstitutets vidkommande och till 15 000 kronor för göteborgsinstitutets del.

Vidare förordas, att samtliga vid de båda instituten nu utgående termins- och examensavgifter avskaffas och att undervisningen sålunda blir kostnadsfri. Därest sistnämnda förslag icke låter sig genomföra, föreslå de sakkunniga alternativt tills vidare ingen annan förändring, än att avgifterna för samtliga studerande bli desamma som på den socialpolitiska linjen vid institutet i Stockholm d. v. s. 420—430 kronor under hela studietiden. Friplatser böra emellertid i så fall inrättas i väsentligt större utsträckning än för närvarande.

De sakkunniga ha slutligen förutsatt, att de av införandet av stipendier och slopandet av undervisningsavgifterna föranledda kostnaderna skola delas lika mellan staten och de av institutens upprätthållande intresserade kommunerna.

Yttrandena. De föreslagna åtgärderna för att bereda eleverna ekonomiska lättnader ha vunnit anslutning i flertalet remissyttranden. En ökning av stipendiemöjligheterna utöver vad de sakkunniga avsett förordas emellertid av några av de i ärendet hörda myndigheterna och sammanslutningarna. Statskontoret och riksräkenskapsverket rikta erinringar mot förslaget att avskaffa undervisningsavgifterna. Ett alternativt förslag framlägges av länsstyrelsen i Jämtlands län.

Socialstyrelsen understryker kraftigt betydelsen av att undervisningen vid instituten göres kostnadsfri och att stipendier i tillräcklig omfattning finnas tillgängliga för medellösa elever. Styrelsen uttalar sig för en ökning av stipendiernas antal och en allmän höjning av beloppen.

Styrelsen för socialinstitutet i Göteborg ansluter sig oreserverat till tanken på elevavgifternas slopande. Det är för många av institutets elever synnerligen betungande att erlägga de dryga avgifter institutet med hänsyn till sin ekonomi nödgats fastställa. Även de sakkunnigas förslag, att behövande elever skola kunna erhålla stipendier, vill styrelsen på det varmaste tillstyrka. De ifrågavarande beloppen anser dock styrelsen otillräckliga, ty med de löner, som i regel erbjudas de från socialinstitutet utexaminerade, kunna inga studieskulder förräntas och amorteras.

Landsorganisationen finner stipendiebeloppen alltför låga i betraktande av levnadskostnaderna i Stockholm och Göteborg. Maximum torde icke böra sättas lägre än 100 kronor per månad. Landsorganisationen understryker vikten av att undervisningen vid socialinstitutet göres helt kostnadsfri.

Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet tillstyrker, att utbildningen göres kostnadsfri och att statsmedel anslås till stipendier men tillägger att stipendierna böra göras högre och även kunna utdelas såväl för den praktiska utbildningen som för den specialutbildning för vissa mera krävande arbetsuppgifter, som efter en förkortning av utbildningstiden torde bli mera nödvändig.

Länsstyrelsen i Jämtlands län förordar, att möjlighet beredes vid institutet studerande, som äro obemedlade eller mindre bemedlade, att erhålla lån för sina studier i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller för studielån från allmänna studielånefonden. Under denna förutsättning torde betänkligheterna mot bibehållandet av elevavgifterna bortfalla och det ifrågasatta anslaget av statsmedel kunna minskas. Det torde för övrigt böra undersökas, huruvida icke medel till stipendier kunna förväntas bli anslagna även av landskommunernas förbund och svenska stadsförbundet.

Statskontoret ställer sig i betraktande av de betydande kostnadsökningar, som ett genomförande av de sakkunnigas förslag under alla förhållanden skulle komma att medföra, betänksamt mot elevavgifternas slopande. Tillräckliga skäl synas heller icke föreligga att bereda de studerande vid socialinstitutet en privilegierad ställning i jämförelse med exempelvis studerande vid de allmänna läroverken och vissa högskolor. Krav på motsvarande av-

giftsbefrielse torde med fog kunna göras gällande från andra håll, om denna nya princip skulle knä sättas. I nuvarande statsfinansiella läge böra enligt ämbetsverkets mening statsmakterna begränsa sig till att bereda de elever, som därav äro i behov, lättnader i studiekostnaderna genom stipendier och friplatser.

Riksräkenskapsverket anser sig med hänsyn till konsekvenserna för andra områden icke kunna tillstyrka, att undervisningsavgifterna avskaffas. Frågan om avgiftsfrihet för eleverna vid socialinstituten är enligt ämbetsverkets uppfattning av den principiella innebörd, att avgiftsfriheten icke bör medgivas utan efter en allmän översyn av spörsmålet för undervisningsväsendet i dess helhet.

Departement-
schefen.

En ur social och geografisk synpunkt allsidig elevrekrytering kan icke säkerställas enbart genom åtgärder med syfte att jämna vägen till instituten för personer utan högre skolutbildning. De sakkunniga ha därför beaktat även kostnaderna under studietiden och i syfte att nedbringa dessa, såsom av den lämnade redogörelsen framgår, föreslagit, dels att samtliga undervisningsavgifter skola slopas, dels att möjlighet skall öppnas för eleverna att erhålla stipendier av allmänna medel.

De principiella invändningar, som riktats mot förslaget om avskaffande av undervisningsavgifterna, torde icke kunna fränkännas vikt. Med hänsyn till i detta fall föreliggande särskilda omständigheter anser jag mig likväl kunna tillstyrka kurs- och examensavgifternas borttagande.

Önskemål ha i några remissyttranden framställts om högre statsbidrag till elevstipendier än de sakkunniga föreslagit. Beträffande antalet stipendier finner jag icke anledning för närvarande frågå de sakkunnigas beräkningar. I likhet med de sakkunniga anser jag det vidare vara lämpligt, att understödet utgår i huvudsak enligt de normer, som gälla för stipendier till elever vid bland annat folkhögskolor. Om riksdagen godkänner den i årets åttonde huvudtitel föreslagna höjningen av maximibeloppet för dylika stipendier, skulle alltså stipendium kunna beviljas elev vid socialinstitut med högst 75 kronor per månad.

Till det av de sakkunniga berörda spörsmålet om fördelningen mellan staten och vederbörande kommuner av kostnaderna för studiehjälpen liksom till frågan om medelsbehovet för stipendier för nästa budgetår torde jag längre fram få återkomma.

Jag torde slutligen få erinra om att redan nu lån ur allmänna studielånefonden i ett icke ringa antal fall tilldelats elever vid socialinstitutet i Stockholm. Den omständigheten, att stipendier av allmänna medel nu förordas skola kunna utgå till socialinstitutens elever, bör enligt min mening icke för framtiden utesluta denna kategori av studerande från möjlighet att erhålla statliga studielån. Jag vill också betona, att studiehjälpen enligt det av mig tillstyrkta förslaget icke har den omfattning, att den skulle göra ytterligare tillskott från intresserade organisationer eller företag på något sätt överflödiga.

V. Socialinstitutens administration m. m.

A. Personalfrågor.

1. Nuvarande förhållanden.

På grundval av uppgifter i de sakkunnigas betänkande samt från socialinstitutet direkt inhämtade upplysningar har sammanställts följande redogörelse för institutens nuvarande personalorganisation m. m.

För närvarande finnas vid socialinstitutet i Stockholm inga heltidsanställda lärare. Undervisningen bedrivs genom utomstående lärarkrafter, vilka uppbära visst arvode per undervisningstimme (i regel 30 kronor jämte 10 kronor i kristillägg) samt särskild ersättning för examination (i regel 100 kronor). Till institutet äro därjämte knutna dels en föreståndare, vilken — förutom ersättning för undervisning och examination — uppbär ett årsarvode av 1 300 kronor, dels en biträdande föreståndare, som — utom ersättning för undervisning och examination — åtnjuter ett arvode av 6 000 kronor för år räknat. Sistnämnda befattningshavare avses skola ägna ungefär halva sin tid åt institutet och där handlägga löpande ärenden.

Andra befattningshavare vid institutet äro emellertid heltidsanställda. Bland dessa märkas främst föreståndaren och biträdande föreståndaren för den praktiska sociala kursen, vilka åtnjuta avlöning med respektive 9 000 och 6 300 kronor för år inklusive dyrtidstillägg och provisorisk löneförbättring. För kommunala linjen finnes ingen motsvarande befattning. Institutets expedition och kansli handhaves av en expeditionsföreståndare, vilken i stor utsträckning även förmedlar kontakten mellan lärare och elever; med denna befattning är förenad en avlöning av 5 600 kronor, inklusive tillägg. Det till institutet knutna socialvetenskapliga biblioteket förestås av en bibliotekarie med en årlig avlöning av 7 500 kronor; den nuvarande innehavaren av tjänsten meddelar dessutom viss undervisning, för vilken särskild ersättning, sammanlagt cirka 5 000 kronor, utgår. Vid biblioteket tjänstgör vidare en assistent med en årlig avlöning av för närvarande 4 580 kronor. Slutligen finnas vid institutet två skrivbiträden; den ena av dessa befattningar, med vilken är förenad kassa- och bokföringsgöromål, är avsedd för expeditionen, medan innehavaren av den andra befattningen tjänstgör hos föreståndaren för den sociala praktiska kursen. Någon vaktmästare finnes icke vid institutet, enär vaktmästargöromålen enligt överenskommelse med Stockholms högskola bestridas av högskolans inom fastigheten placerade vaktmästare.

Vid socialinstitutet i Göteborg utgår ersättning till timlärare och examinators med 25 kronor för föreläsningstimme — ett belopp som av institutets styrelse betecknas såsom ovanligt lågt — samt med 10 kronor per elev för examinationsbestyren. Institutets föreståndare uppbär ett årsarvode av 3 000 kronor. I övrigt finnas vid göteborgsinstitutet en heltidsanställd föreståndare för den praktiska kursen, vilken har viss föreläsning- och examinationsskyldighet och åtnjuter en årslön av 10 800 kronor, samt ett expeditionsbiträde, vars befattning har heltidskaraktär och är förenad med en avlöning av 3 000 kronor för år räknat. Institutets kassa och räkenskaper handhavas tillsviðare av en av styrelsens ledamöter utan ersättning från institutets sida.

2. Förslaget till omorganisation.

De sakkunniga framhålla, att stockholmsinstitutet för framtiden icke kan undvara heltidsanställda lärare, ehuru därutöver även i fortsättningen utomstående föreläsare i mycket stor utsträckning böra och kunna anlitas. Sannolikt behövas fem fasta lärartjänster, om till dessa även räknas den nuvarande befattningen som ledare av den sociala praktiska kursen, vars innehavare torde böra benämnas lärare i praktisk socialvård. Av de övriga fasta lärartjänsterna kan enligt de sakkunnigas förslag exempelvis en omfatta stats- och kommunalkunskap, en nationalekonomi och socialpolitik, en sociallagstiftning och en kommunal bokföring. Innehavaren av sistnämnda tjänst bör även vara ledare av den praktiska utbildningen på det kommunalt administrativa och kamerala området. Denna ämnesfördelning bör emellertid, framhålla de sakkunniga, icke en gång för alla fastslås. Anpassningen av lärartjänsternas art och omfattning efter utbildningsbehovet och tillgången på lämpliga lärarkrafter bör så mycket som möjligt underlättas. En av de ordinarie lärarna synes dock alltid böra representera ettdera av de grundläggande teoretiska ämnena nationalekonomi och statskunskap, under det att en annan företrädar sociallagstiftning. I de ämnen, där fasta lärartjänster ej finnas, bör undervisningen även framgent bedrivas genom timplärare. Därutöver böra anlitas för undervisningen assistenter och amanuenser. De sakkunniga förutse slutligen, att ytterligare en befattning såsom lärare i praktisk socialvård skall visa sig erforderlig vid stockholmsinstitutet.

De fast anställda lärarna i examensämnen skola enligt de sakkunnigas förslag utöver sin ordinarie undervisning och examination dels bedriva forskningsarbete, dels meddela handledning åt studerande, som förbereda sig för tentamina och examina utan att delta i undervisningen, dels medverka i det fria bildningsarbetet på hithörande områden. De böra även upprätthålla kontakten med praktisk socialpolitisk och kommunal verksamhet. De sakkunniga räkna med, att deras undervisningsskyldighet skall utgöra i genomsnitt under läsåret 7 veckotimmar.

Som villkor för innehav av fast lärartjänst, innefattande något av ämnena nationalekonomi, stats- och kommunalkunskap, socialpolitik, psykologi, socialhygien eller kommunal rättskunskap, bör enligt de sakkunniga föreskrivas, att sökanden äger styrkt kompetens för vetenskaplig undervisning i de i tjänsten ingående ämnena. Härmed avses normalt docentkompetens, ehuru i särskilda fall undantag kunna komma i fråga beträffande vetenskapsmän med i övrigt väl vitsordad kompetens.

De sakkunniga föreslå, att löneförmåner m. m. för fast anställda befattningshavare vid socialinstitutet i Stockholm bestämmas i enlighet med vissa lönegrader i den statliga löneplanen för extra ordinarie tjänstemän. Lärare i examensämne torde böra avlönas enligt lönegraden Eo 28, varjämte till institutets rektor föreslås utgå ett tilläggsarvode av 3 000 kronor årligen. För

läraren i praktisk socialvård föreslås placering motsvarande lönegraden Eo 26, för bibliotekarien lönegraden Eo 24 samt för de biträdande lärarna i praktisk socialvård och expeditiönsföreståndaren lönegraden Eo 16. Lärare och övriga befattningshavare med fast anställning böra enligt de sakkunniga kunna erhålla pensionsrätt i statens pensionsanstalt. Pensionsförmånerna böra så nära som möjligt överensstämma med vad som gäller för stats-tjänstemän i motsvarande lönegrader. I betänkandet erinras emellertid om att frågan om statens pensionsanstalts verksamhet nyligen överlämnats till utredning genom särskilda sakkunniga, och det framhålles, att även nu berörda pensionsfråga lämpligen bör hänskjutas till dessa sakkunniga.

Inrättandet av fasta lärartjänster vid socialinstitutet i Göteborg anse de sakkunniga tills vidare kunna anstå. När sådana tjänster komma till stånd, bör avlöningen för dessa befattningshavare bestämmas efter samma lönegrader som vid stockholmsinstitutet. Vissa fast anställda befattningshavare anses emellertid bliva erforderliga på ett tidigt stadium. Sålunda ha de sakkunniga vid sina kostnadsberäkningar utgått ifrån att vid göteborgsinstitutet komma att finnas en ledare av den praktiska utbildningen, avlönad enligt lönegraden Eo 26, och en expeditiönsföreståndare, avlönad enligt lönegraden Eo 16. Vidare böra finnas en kontorist vid biblioteket, ett skrivbiträde och en vaktmästare. Till den lärare, som förestår biblioteket, bör utgå ett arvode på 1 000 kronor.

Yttrandena. Beträffande frågorna om antalet fasta lärartjänster, de därmed förenade löneförmånerna samt kraven på lärarnas kompetens anföres i yttrandena bland annat följande.

Allmänna lönenämnden har ingen erinran mot de sakkunnigas förslag angående de fast anställda lärarnas löneplacering men finner, att rektorsarvodena med hänsyn till socialinstitutens relativt ringa storlek icke böra sättas högre än 2 000 kronor. Nämnden anser det tveksamt, om pensionsrätt bör tillkomma även de biträdande lärarna i socialvård, vilkas befattningar enligt betänkandet närmast synes få karaktären av passagetjänster för yngre befattningshavare.

Statskontoret anser, att behovet av fasta lärartjänster kan ifrågasättas. Om emellertid sådana tjänster skola inrättas, finner statskontoret, att den för läroverkslektorer fastställda lönegradsplaceringen (A 27) lämpligen kan tjäna till vägledning. Högre vetenskaplig kompetens än filosofie doktorsgrad behöver ej krävas.

Universitetskanslern finner det ej ändamålsenligt, att socialinstitutet i Stockholm anställer så många fasta lärare som i betänkandet förordats. Ej heller torde det vara nödvändigt att kräva docentkompetens av samtliga dessa lärare. Vad föreståndaren beträffar, är det helt visst önskvärt, om än ej nödvändigt, att han äger dylik kompetens. Lärare i socialpolitik, sociallagstiftning och dylika ämnen böra framför allt äga stor praktisk erfarenhet och förtrogenhet med ifrågakommande samhällsproblem.

Filosofiska fakulteten vid universitetet i Uppsala förklarar, att tillkomsten av fast anställda lärare vore till gagn ur pedagogisk synpunkt och med tanke på institutens forskningsuppgifter.

Styrelsen för socialinstitutet i Stockholm ifrågasätter, om någon fast lärartjänst i nationalekonomi och socialpolitik lämpligen bör komma i fråga. Dels bör undervisningen i nationalekonomi enligt styrelsens mening begränsas, dels kan undervisning i de båda ämnena icke alltid med fördel meddelas av samma lärare. Styrelsen anser därför, att för närvarande endast tre fasta lärartjänster böra nyinrättas, av vilka en bör gälla stats- och kommunalkunskap. Enligt styrelsens mening vore det i hög grad önskvärt, att den sistnämnda av dessa i alla avseenden likställdes med en professur. För de övriga båda lärartjänsterna bör ämnesområdet bestämmas från fall till fall.

En ledamot av styrelsen har förklarat sig instämma i de sakkunnigas förslag, varjämte styrelsens ordförande och institutets t. f. föreståndare ej deltagit i ärendets handläggning.

Styrelsen för socialinstitutet i Göteborg yrkar, att institutet beredes möjlighet att tillsätta — förutom befattningen som ledare för den praktiska utbildningen — ytterligare en fast lärarbefattning. Ämnesområdet för denna lärarbefattning skulle huvudsakligen omfatta kommunal hushållning och lämpligen benämnas kommunalekonomi. Läraren i detta ämne skulle ha en sådan utbildning, att han även kunde åtaga sig forskningsuppgifter, men enligt styrelsens mening vore det knappast nödvändigt att kräva docentkompetens.

Socialstyrelsen förklarar, att läraren i sociallagstiftning, eller med en bättre benämning socialvård, på ett personligt sätt bör följa varje elev, ej minst under praktiktiden. Vederbörande bör därför ej belastas med föreläsningsskyldighet i speciella delar. Denne lärare bör erhålla lön enligt lönegraden Eo 30. För läraren i praktisk socialvård föreslås lön motsvarande lönegraden Eo 28. Även det av de sakkunniga beräknade löneläget för biträdande lärare i praktisk socialvård anses något för lågt.

Riksförsäkringsanstalten understryker, att särskilt inom sociallagstiftningens område specialister böra anlitas för undervisningen i så stor utsträckning som lämpligen kan ske.

Centralförbundet för socialt arbete vill ersätta den föreslagna fasta lärartjänsten i nationalekonomi och socialpolitik vid institutet i Stockholm med en lärartjänst i socialpolitik. Förbundet anser icke, att krav på docentkompetens bör uppställas för erhållande av lärarbefattning vid instituten, ej heller för rektorsbefattning. Det viktigaste är att erhålla praktiskt orienterade och kvalificerade lärarkrafter. Ätminstone en fast lärartjänst synes redan nu böra inrättas i Göteborg, då det är svårare att erhålla kompetenta tillfälliga lärarkrafter i Göteborg än i Stockholm.

Två ledamöter av styrelsen ha reserverat sig mot tanken på slopande av vetenskaplig kompetensgrad för lärartjänsterna i nationalekonomi och statskunskap.

Föreningen diplomerade från socialinstitutet framhåller vikten av att de fasta lärarna icke förlora kontakten med det praktiska livet utan beredas tillfälle att uppehålla denna, t. ex. genom tjänstledighet för annan tjänstgöring eller tillfälle till studieresor. Emellertid ifrågasätter föreningen, om placeringen i lönegrad Eo 28 är tillräckligt hög för att garantera väl kvalificerade sökande till dessa lärarbefattningar. Med hänsyn till den stora vikt, som bör tillmätas lärarbefattningen i praktisk socialvård, föreslår föreningen, att dess innehavare i lönehänseende jämföras med övriga fasta lärare.

Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet betonar, att läraren i sociallagstiftning bör ha praktisk inriktning.

De sakkunnigas förslag beträffande andra befattningshavare än lärare ha föranlett i huvudsak följande uttalanden från remissinstansernas sida.

Allmänna lönenämnden ifrågasätter om det icke vore lämpligt att bibliotekarien vid socialinstitutet i Stockholm åtminstone tills vidare avlönades enligt lönegraden Eo 22.

Två ledamöter ha beträffande löneställningen för bibliotekarien anslutit sig till de sakkunnigas förslag.

Statskontoret intar i denna fråga samma ståndpunkt som allmänna lönenämnden.

Styrelsen för socialinstitutet i Göteborg yttrar, att den av de sakkunniga för göteborgsinstitutets del föreslagna personalen torde bliva erforderlig, så snart institutet fått sin verksamhet utökad. I avvaktan därpå torde emellertid vaktmästartjänsten och kontoristtjänsten vid biblioteket icke behöva tillsättas. I en senare ingiven framställning har styrelsen emellertid förklarat, att den på grundval av numera vunnen erfarenhet funnit det lämpligare, att skrivbiträdestjänsten jämte vaktmästartjänsten tills vidare lämnas vakanta, medan kontoristtjänsten däremot tillsättes.

Socialinstitutet i Stockholm arbetar väsentligen med utomstående lärarkrafter, vilka vid sidan av uppgifter på annat håll ha undervisningen vid institutet som bisyssla. Det har lyckats institutet att som medarbetare förvärva universitetslärare och socialt verksamma personer i framskjuten ställning. Det hittills tillämpade systemet medför sålunda påtagliga fördelar. Om verksamheten utvidgas på föreslaget sätt, erhåller emellertid undervisning och examination så stor omfattning, att fasta lärare måste anställas. Även metodiska skäl kunna anföras till stöd för önskemål i sådan riktning. Man kan icke vänta sig enhetlig och fullt effektiv planläggning av undervisningen, ej heller personlig handledning av eleverna i deras självstudier, så länge institutet är helt beroende av tillfälliga lärare. Jag finner det därför angeläget, att fasta lärartjänster upprättas i sådana ämnen som nationalekonomi, stats- och kommunalkunskap, socialpolitik och kommunal hushållning.

Departementschefen.

De sakkunniga ha föreslagit fyra lärarbefattningar i teoretiska ämnen vid institutet i Stockholm. Från några håll har gjorts gällande, att antalet skulle kunna minskas till tre. Denna uppfattning finnes även företrädd inom institutets styrelse. Starka skäl tala också för de sakkunnigas förslag. Då kostnaderna för undervisningens och examinationens upprätthållande genom utomstående numera endast obetydligt understiga lönekostnaden för fasta lärare, har styrelsen för socialinstitutet i Stockholm i sin framställning om statsbidrag för nästkommande budgetår, trots att styrelsen endast räknat med tre nya lärartjänster, icke ansett sig kunna räkna med ett mindre medelsbehov än de sakkunniga. Det torde böra ankomma på institutets blivande ledning att besluta om antalet fasta lärarbefattningar. För att denna skall vara oförhindrad att, om den så önskar, följa de sakkunnigas förslag, finner jag det lämpligt, att anslagsberäkningarna grundas på antagandet, att fyra dylika befattningar i teoretiska ämnen komma att inrättas. En av

lärarna bör samtidigt vara institutets rektor. Ämneskombinationerna torde få fastställas från fall till fall med hänsyn till å ena sidan undervisningens krav, å andra sidan förefintligheten av kvalificerade sökande.

Enligt de sakkunnigas mening bör upprättandet av fasta lärarbefattningar vid socialinstitutet i Göteborg anstå, till dess undervisningen erhållit större omfattning. Härför tala utan tvivel goda skäl. Då svårigheterna att erhålla kompetenta tillfälliga föreläsare torde vara större i Göteborg än i Stockholm, anser jag mig dock böra stödja den av göteborgsinstitutets styrelse gjorda framställningen om att medel måtte beräknas för anställande av en lärare i ämnet kommunalekonomi.

Medan de sakkunniga ha förordat uppställande av krav på docentkompetens för institutets fasta lärare i teoretiska ämnen — undantag skulle dock kunna medgivas i enstaka fall — har såsom av den lämnade redogörelsen framgår universitetskanslern givit uttryck åt uppfattningen, att en högre vetenskaplig meritering icke kan anses erforderlig för lärarna vid socialinstitutet. Jag har redan haft anledning betona vikten av att socialinstitutens lärarkår innesluter personer med utpräglat vetenskaplig inriktning och förmåga. Man kan dock icke förbise, att upprätthållandet av krav på docentkompetens kan vålla svårigheter vid tjänstetillsättningar. Om alltför stor vikt lägges vid vetenskapliga meriter, kan nämligen risk uppstå för en sådan begränsning av lärarrekruteringen, att praktiskt skolade krafter, vilka för socialinstitutens del äro av synnerligt värde att förvärva, icke kunna ifrågakomma. Jag anser det önskvärt, att institutens rektorer äga docentkompetens, men kan icke förorda, att detta göres till ett ovillkorligt krav. Klart är under alla förhållanden, att stora fordringar måste ställas på rektorerna likaväl som på övriga lärare i teoretiska ämnen. Vid sidan av grundlig akademisk utbildning böra de helst äga praktisk erfarenhet av social eller kommunal verksamhet. Endast ett fåtal personer, vilka i allmänhet redan intaga framstående ställningar, kunna motsvara sådana anspråk. Personer, tillhörande denna kategori, torde icke reflektera på befattningar vid instituten, med mindre goda löneförmåner beredas dem. Den av de sakkunniga yrkade löneplaceringen innebär i realiteten, att vederbörande bli jämställda med läroverkens lektorer. Häremot har i princip icke riktats någon erinran i remissyttrandena. I överensstämmelse med de sakkunniga förordar jag därför, att för lärarna i teoretiska ämnen avlöning beräknas enligt lönegraden Eo 28 i det statliga lönesystemet. Rektor bör erhålla särskilt arvode vid sidan av lönen, vilket tills vidare dock icke bör sättas högre än 2 000 kronor. Skulle rektors befattning under en övergångstid komma att, liksom de hittillsvarande föreståndarbefattningarna, innehavas såsom bisyssla, bör hinder givetvis icke möta att fastställa ett högre arvode.

Vad de sakkunniga anfört om behovet av assistenter och amanuenser för den teoretiska undervisningen föranleder ingen erinran från min sida.

För den praktiska undervisningen vid stockholmsinstitutet, vilken för närvarande handhaves av en lärare och en biträdande lärare, torde ännu en biträdande lärare erfordras. Likaså erfordras en heltidsanställd ledare för den praktiska utbildningen vid institutet i Göteborg. För denne liksom för läraren i praktisk socialvård vid institutet i Stockholm torde avlöningen böra bestämmas enligt lönegraden Eo 26. Avlöningen till de biträdande lärarna i praktisk socialvård synes böra beräknas enligt lönegraden Eo 16.

Beträffande bibliotekarien vid socialinstitutet i Stockholm förordar jag, under hänvisning till den ståndpunkt, som i årets statsverksproposition intagits till frågan om löneställningen för viss vetenskaplig personal vid arkiv, bibliotek och museer, att avlöningen till innehavaren av nämnda befattning beräknas enligt lönegraden Eo 22.

I enlighet med de sakkunniga anser jag lämpligt, att frågan om beredande av pensionsrätt i statens pensionsanstalt åt fast anställda lärare m. fl. befattningshavare i första hand göres till föremål för övertägande i samband med den pågående utredningen rörande pensionsanstaltens framtida verksamhet.

B. Socialinstitutens ledning m. m.

1. Nuvarande förhållanden.

Socialinstitutet i Stockholm utgör en fristående stiftelse under egen styrelse. Ordföranden i styrelsen förordnas av Kungl. Maj:t; ledamöter äro valda, sju av styrelsen för centralförbundet för socialt arbete, två av styrelsen för Stockholms högskola, två av styrelsen för svenska stadsförbundet, fem av Stockholms stadsfullmäktige, två av styrelsen för svenska landstingsförbundet, två av styrelsen för svenska landskommunernas förbund. Dessutom inträder institutets föreståndare såsom självskriven ledamot. Organisationen har sin förklaring genom omständigheterna vid institutets tillkomst. Centralförbundet för socialt arbete är moderorganisation för socialinstitutet i Stockholm. Av Stockholms stad har institutet sedan sin tillkomst åtnjutit anslag. De kommunala sammanslutningarnas medverkan torde icke tarva närmare förklaring. Förhållandet till Stockholms högskola betingas dels därav, att åtskilliga lärarkrafter äro gemensamma, dels av de särskilda omständigheter, som äro förknippade med ägande- och dispositionsrätten till den fastighet, vari institutet sedan år 1931 är inrymt. Slutligen torde i detta sammanhang böra nämnas, att Stockholms högskolas rektor varit ledamot av socialinstitutets styrelse sedan dess tillkomst samt under hela denna tid beklätt posten som institutets inspektor.

Enligt de av Kungl. Maj:t fastställda grundstadgarna för socialinstitutet i Göteborg har denna läroanstalt erhållit en organisation, som i sina huvuddrag överensstämmer med stockholmsinstitutets. Styrelsen består av ordförande, vilken förordnas av Kungl. Maj:t, institutets föreståndare samt fjorton ledamöter, vilka utses, tre av Göteborgs stadsfullmäktige, två av styrelsen för Göteborgs högskola samt vardera en av svenska landskommunernas

förbund, Göteborgs och Bohus läns landsting, Hallands läns landsting, Älvsborgs läns landsting, Göteborgs handelshögskolas styrelse, samverkande bildningsförbunden, Göteborgs fackliga centralorganisation, svenska arbetsgivareföreningen och tjänstemännens centralorganisation.

2. Förslaget till omorganisation.

De sakkunniga anse, att den nuvarande organisationen av socialinstitutens ledning i det väsentliga bör bibehållas.

För stockholmsinstitutets vidkommande föreslås emellertid vissa förändringar.

Å ena sidan finna de sakkunniga styrelsens medlemsantal vara alltför stort, för att den utan svårighet skulle kunna lösa sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt. Å andra sidan skulle en mera avsevärd reduktion av medlemsantalet svårligen kunna ske, utan att därigenom det värdefulla inslaget av representanter för kommuner och organisationer av skilda slag äventyrades. Därför föreslå de sakkunniga, att den nuvarande styrelsen i huvudsak bibehålles såsom fullmäktige och att den egentliga ledningen av institutet överlämnas till en mindre styrelse. Fullmäktige böra bestå av ordförande och vice ordförande, vilka utses av Kungl. Maj:t, ytterligare tre av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter, fem ledamöter utsedda av Stockholms stadsfullmäktige, fem utsedda av styrelsen för centralförbundet för socialt arbete samt en representant för vardera av Stockholms högskola, landsorganisationen, svenska arbetsgivareföreningen, svenska stadsförbundet, svenska landstingsförbundet, svenska landskommunernas förbund, Sveriges kommunaltjänstemannaförbund och föreningen diplomerade från socialinstitutet. Styrelsen bör bestå av den av Kungl. Maj:t utsedda ordföranden i fullmäktige, institutets rektor samt fyra av fullmäktige valda ledamöter.

Det bör tillkomma fullmäktige att fastställa ordningsstadgar samt inkomst- och utgiftsstat, bestämma antalet studerande och de allmänna grunderna för intagningen samt i övrigt handlägga de frågor av större vikt och principiell betydelse, vilka av styrelsen dit hänskjutas. På styrelsen bör däremot bland annat ankomma att utse rektor och lärare. Den närmare innebörden av den föreslagna organisationen framgår av ett av de sakkunniga framlagt förslag till grundstadgar.

Formerna för lärartillsättning behandlas ingående av de sakkunniga. Beslutanderätten i fråga om de fasta lärartjänsternas omfattning bör närmast tillkomma styrelsen, men fast lärartjänst i examensämne bör få ledigförklaras, först, sedan Kungl. Maj:t godkänt styrelsens förslag beträffande tjänstens omfattning och den därmed förenade undervisningsskyldigheten. För fastställande av de sökandes kompetens bör styrelsen tillkalla sakkunniga. Sedan de sakkunniga och lärarrådet avgivit sitt yttrande, skall styrelsen äga fatta beslut om tjänstens tillsättande. Sådant beslut skall underställas Kungl. Maj:t. Institutets rektor skall utses av styrelsen bland de ordinarie lärarna

utan särskild ansökan. Beslut om tillsättande av rektor skall likaledes underställas Kungl. Maj:t. Övriga lärarbefattningar skola kunna tillsättas av styrelsen efter lärarrådets hörande. Examinatorsbefattning bör dock före tillsättandet ha offentligen ledigförklarats.

De sakkunniga finna det icke erforderligt att framlägga något särskilt förslag beträffande göteborgsinstitutets organisation. Enligt vad som tidigare framhållits, synes det dem önskvärt, att denna läroanstalt erhåller betydande rörelsefrihet; dessutom tala enligt de sakkunnigas mening starka skäl emot att företaga organisatoriska förändringar på ett alltför tidigt stadium av institutets tillvaro.

Yttrandena. Styrelsen för socialinstitutet i Göteborg samt, ehuru med viss tvekan, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län ha uttalat sig för socialinstitutens förvandling till rent statliga läroanstalter. Samma yrkande har reservationsvis framförts av fyra ledamöter i styrelsen för centralförbundet för socialt arbete. Riksräkenskapsverket och universitetskanslern ha förordat en i olika hänseenden ökad statskontroll över institutens verksamhet.

Styrelsen för socialinstitutet i Göteborg gör gällande, att å ena sidan inga tyngre vägande motiv tala för bibehållandet av den nuvarande organisationsformen, men att å andra sidan mycket bestämda skäl tala för statens övertagande av verksamheten. Då enligt de sakkunnigas förslag staten ensam skall svara för drygt $\frac{2}{3}$ av kostnaderna, bli instituten under alla förhållanden beroende av staten. Att man då icke tager steget fullt ut och gör staten även i formellt hänseende till huvudman, blir för institutens verksamhet snarare en nackdel än en fördel. Skall det lyckas instituten att förvärva dugliga krafter till de fasta lärarbefattningarna, måste uppenbarligen instituten kunna erbjuda dessa full trygghet med avseende på anställningsvillkor och dylikt. Detta kan svårligen ske, om ej staten blir huvudman och befattningshavarna komma på ordinarie stat.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län förklarar, att det möjligen kan ifrågasättas, om icke rent av tillräckliga skäl föreligga att göra socialinstitutet helt till statliga högskolor, dock givetvis under sådana former, att institutens förmåga av anpassning efter samhällsutvecklingens krav icke äventyras.

Universitetskanslern har ansett det vara berättigat, att staten övertager det väsentliga ansvaret för de båda socialinstitutet och därigenom tryggar deras finansiella grundval. Men det torde också vara en naturlig följd härav, att statlig myndighet reglerar examensväsendet vid dessa anstalter. De sakkunniga förutsätta, att institutens organ skola i fråga om examina och studieordning vara bundna av de grundsatser, som framlagts i betänkandet. Dessa grundsatser böra emellertid fastställas genom en av Kungl. Maj:t fastställd examensstadga, vilken också kan av Kungl. Maj:t ändras, om förhållandena så kräva.

Riksräkenskapsverket anför, att enligt dess mening instituten såsom villkor för statsbidragens åtnjutande böra åläggas att underställa Kungl. Maj:t frågan om storleken av såväl befattningshavares löneförmåner som elevavgifter samt att uppställa sina stater och redovisningshandlingar i anslutning till de för statliga myndigheter gällande normerna.

Frågor rörande sammansättningen av de ledande organen vid socialinstitutet i Stockholm samt kompetensfördelningen dem emellan beröras av socialstyrelsen, pensionsstyrelsen, överståthållarämbetet och Stockholms stadsfullmäktige, styrelsen för socialinstitutet i Stockholm, landsorganisationen, svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet, svenska stadsförbundet och tjänstemännens centralorganisation.

Socialstyrelsen anser sig böra vara representerad i stockholmsinstitutets fullmäktige genom sin chef eller den han i sitt ställe förordnar.

Pensionsstyrelsen framhåller, att det i ledningen för socialinstitutet i Stockholm bör finnas en representant för den statliga socialförsäkringen.

Stockholms stadsfullmäktige uppställa såsom ett oavvisligt villkor för det av de sakkunniga beräknade bidraget från stadens sida, att staden erhåller en ökad representation såväl i den särskilda fullmäktigeförsamlingen för socialinstitutet i Stockholm som i styrelsen för institutet. Stadens representanter böra utgöra minst en tredjedel av antalet ledamöter såväl i fullmäktige som i styrelsen.

Överståthållarämbetet finner Stockholms stadsfullmäktiges önskemål rimliga, under förutsättning att stadens bidrag kommer att utgå i den omfattning, som de sakkunniga föreslagit.

Styrelsen för socialinstitutet i Stockholm förordar vissa ändringar i de sakkunnigas förslag till grundstadgar, varigenom fullmäktiges befogenheter skulle ökas på styrelsens bekostnad. Fullmäktige böra sålunda äga rätt att utse rektor, ställföreträdare för denne samt lärare och personal vid institutet och att fastställa avlöningsvillkor och övriga förmåner. Vidare böra fullmäktige äga att självständigt upptaga andra frågor av större vikt och principiell betydelse. Styrelsen åter bör äga att till fullmäktige avgiva förslag rörande tjänsternas besättande samt att meddela tillfälliga förordnanden på tjänster.

Styrelsens ordförande och institutets t. f. föreståndare ha ej deltagit i ärendets handläggning. Fyra andra ledamöter av styrelsen ha reserverat sig mot beslutet och velat tillstyrka de sakkunnigas förslag. I fråga om rektor och rektors ställföreträdare ha reservanterna dock icke velat motsätta sig styrelsens yrkande.

Landsorganisationen ifrågasätter, om ej Stockholms stad och centralförbundet för socialt arbete måste anses överrepresenterade i fullmäktige. Antalet representanter för dem torde lämpligen böra nedsättas från fem till tre. Med hänsyn till frågans betydelse synes utseende av rektor böra ankomma på fullmäktige.

Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet anser sig böra vara representerat i fullmäktige för socialinstitutet i Stockholm.

Svenska stadsförbundet finner det tvivelaktigt, om införandet av fullmäktigeinstitut kan anses påkallat. En stor styrelse med ett arbetsutskott, vars uppgifter styrelsen själv utformade, vore kanske en effektivare organisation. Förbundet erinrar om att detsamma för närvarande äger två representanter i styrelsen för socialinstitutet i Stockholm men i framtiden skulle representeras endast genom en ledamot i den praktiskt föga betydelsefulla fullmäktigeförsamlingen. I övrigt framhålles, att institutets styrelse med dess intima kändedom om det löpande arbetet bör svara för tillsättningen av lärare.

Tjänstemännens centralorganisation hemställer, att tjänstemännens repre-

sentant i fullmäktige vid socialinstitutet i Stockholm måtte utses på förslag av centralorganisationen i stället för Sveriges kommunaltjänstemannaförbund, som av de sakkunniga föreslagits.

Socialinstitutet ha såväl genom sin för samhället betydelsefulla verksamhet som även därigenom, att de åtnjuta anslag av allmänna medel, kommit att få en i viss mån officiell karaktär. Det förslag, som nu framlagts och mot vilket jag i huvudsak icke har någon erinran, förutsätter en omfattande ökning av statens bidrag till instituten. Det kan då sättas i fråga, om icke instituten böra helt förstatligas.

Häremot talar emellertid till en början den omständigheten, att om instituten förstatligades, skulle möjligheterna att erhålla bidrag av kommunala och enskilda medel till deras verksamhet troligen förminska eller bortfalla. Staten finge då helt övertaga också det ekonomiska ansvaret för undervisningens upprätthållande. Än större vikt fäster jag dock vid effektivitetssynpunkten. Såsom jag tidigare betonat, måste socialinstitutet för att rätt kunna fylla sina betydelsefulla uppgifter äga möjlighet till en smidig anpassning efter skiftande krav med hänsyn till exempelvis kursernas omfattning, linjeuppdelning, ämneskombinationer i examina, anordnande av specialkurser o. s. v. Institutens styrelser böra därför äga en tämligen vittgående självbestämmanderätt med avseende på medelsförvaltning, administration och undervisningens anordnande. Att staten bör äga visst inflytande på institutets ledning är självfallet, likaså att betryggande ekonomisk kontroll måste utövas. Sålunda har jag intet att erinra mot det av riksräkenskapsverket framställda yrkandet, att storleken av befattningshavarnas löneförmåner bör provas av Kungl. Maj:t samt att institutets stater och redovisningshandlingar skola uppställas enligt de regler, som gälla för statliga myndigheter. Även om detta beaktas, kräves emellertid icke någon principiell omläggning av den hittillsvarande organisationen. Dessa grundlinjer böra enligt min åsikt lämnas orubbade.

Från Stockholms stads sida har framställts krav på en väsentligt större representation för staden i institutets styrande organ än de sakkunniga ansett påkallad. Uppfyllandet av detta krav har gjorts till villkor för stadens bidragsgivning. Det synes mig under sådana omständigheter uppenbart, att den statliga representationen bör i motsvarande mån utvidgas, då staten icke bör vara svagare företräd än Stockholms stad i ledningen för institutet.

I övrigt finner jag icke anledning att närmare ingå på socialinstitutets organisation i annan mån än att jag anser det ur effektivitetssynpunkt vara avgjort att föredraga, att stockholmsinstitutets styrelse blir relativt liten men att den vid sin sida får en större, mera allsidigt representativ fullmäktigeförsamling. Frågan om organisationen av denna församling och styrelsen ävensom förhållandet mellan dessa organ synes mig böra få avgöras av Kungl. Maj:t i samband med fastställandet av nya grundstadgar för institutet.

Departementschefen.

VI. Lokalfrågor.

1. Nuvarande förhållanden.

Socialinstitutet i Stockholm har sedan år 1931 sina lokaler i fastigheten Odengatan 61. Institutets dispositionsrätt till dessa lokaler grundas på en överenskommelse, ingången mellan centralförbundet för socialt arbete, å ena, och Stockholms högskola å den andra sidan. Enligt denna överenskommelse tillhör byggnaden — för vilken tomt upplåtits av Stockholms stad för ett hundra år — Stockholms högskola, men med villkor att socialinstitutet disponerar bottenvåningen för sin undervisning m. m. och mellanvåningen för sitt bibliotek, vilket dock skall få begagnas även av högskolans lärare och elever. Våningen två trappor upp disponeras av högskolans socialvetenskapliga institution. Beträffande källarvåningen är intet nämnt i överenskommelsen; denna våning har emellertid upplåtits till matsal och klubbрум för socialinstitutets elever. Högskolan svarar för fastighetens underhåll samt avlönar vaktmästare. Socialinstitutet svarar emellertid för sin andel i driftkostnaderna för fastigheten.

Socialinstitutet i Göteborg är sedan verksamheten upptogs hösten 1944 inrymt i provisoriska lokaler i en för ändamålet förhyrd bostadsvåning. De flesta föreläsningarna hållas dock å Göteborgs högskola.

2. Förslaget till omorganisation.

De sakkunniga. Med den omfattning, socialinstitutet i Stockholm på senare år fått, äro, framhålla de sakkunniga, de lokaler, över vilka institutet förfogar, ej tillräckliga för dess behov. Även om fastigheten Odengatan 61 i sin helhet kunde disponeras för socialinstitutet och ombyggnadsarbeten verkställdes för att möjliggöra ett fullständigare utnyttjande av utrymmena, skulle institutets lokalfråga med tanke på den planerade utvidgningen av dess verksamhet icke erhålla en fullt tillfredsställande lösning.

De sakkunniga finna därför nödvändigt, att institutets verksamhet helt eller delvis överflyttas till andra lokaler, vilka med hänsyn till samarbetet med Stockholms högskola även böra ligga i närheten av Observatoriekullen. Särskilt med tanke därpå att det socialvetenskapliga biblioteket liksom hittills bör kunna i lika mån utnyttjas av socialinstitutets och Stockholms högskolas lärare och studerande synes det önskvärt, att lokalfrågan löses i ett sammanhang för socialinstitutet och högskolans socialvetenskapliga institution. Vid lämplig tidpunkt bör en ny, för socialinstitutet och nämnda institution gemensam byggnad uppföras, förslagsvis på tomten Drottninggatan 95, där för närvarande tekniska högskolans gamla byggnad är belägen. De sakkunniga förorda, att till en blivande byggnad för detta ändamål bidrag av statsmedel (lotterimedel) anslås till minst ett belopp, som svarar mot socialinstitutets beräknade andel i lokalerna. Intill dess en sådan lösning kan komma till stånd,

bör till socialinstitutet upplåtas nordvästra flygeln av tekniska högskolans byggnad Drottninggatan 95, att användas jämte institutets nuvarande lokaler. Under övergångstiden, innan lokalerna Drottninggatan 95 kunnat tagas i bruk i avsedd omfattning, torde det vara lämpligast att behovet av ökade utrymmen provisoriskt fyllas därigenom att en eller flera större lärosalar i huset Drottninggatan 95 efter överenskommelse med tekniska högskolan vissa tider få begagnas för institutets undervisning.

Lokalfrågan för socialinstitutet i Göteborg skulle enligt de sakkunnigas åsikt lättast kunna lösas i samband med anskaffande av nya lokaler för handels-högskolan i Göteborg. Även i detta fall förordas, att till uppförande av ny, för båda de nämnda läroanstalterna avsedd byggnad ett belopp av statsmedel (lotterimedel) anslås, minst motsvarande institutets beräknade andel i lokalerna.

Yttrandena. Beträffande stockholmsinstitutets lokalfråga ha uttalanden gjorts av byggnadsstyrelsen, humanistiska avdelningen vid Stockholms högskola och styrelsen för tekniska högskolan i Stockholm.

Byggnadsstyrelsen erinrar därom, att styrelsen den 3 juni 1942 i skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av ökade lokaler för kungl. biblioteket dels hemställt om anvisande av medel för uppförande av ett tidningsbibliotek i kvarteret Vega vid Drottninggatan, där tekniska högskolans gamla byggnader äro belägna, dels begärt, att tomtområdet i fråga måtte reserveras för en nyanläggning för kungl. biblioteket i dess helhet. Styrelsen vidhåller alltjämt denna uppfattning, men har intet att erinra mot att lokaler inom de nuvarande byggnaderna ställas till socialinstitutets förfogande, i den mån sådana kunna frigöras för ändamålet, dock under den uttryckliga förutsättningen, att sådana dispositioner ej vidtagas, att ett framtida utnyttjande av kvarteret för uppförande av nybyggnader för kungl. biblioteket därigenom förhindras eller försvåras. I likhet med de sakkunniga anser styrelsen, att den slutliga lösningen av socialinstitutets lokalfråga bör sökas i en nybyggnad. Platsen för denna torde, när tillräcklig erfarenhet vunnits rörande institutets verksamhet och utrymmesbehov, böra bli föremål för särskild utredning.

Humanistiska avdelningen vid Stockholms högskola förklarar sig icke vara i stånd att för närvarande taga ställning till frågan om uppförande av en gemensam byggnad för socialinstitutet och högskolans socialvetenskapliga institution. Denna fråga måste lösas efter förhandlingar mellan högskolan och socialinstitutet.

Styrelsen för tekniska högskolan i Stockholm har intet att erinra mot att de lokaler vid Drottninggatan, som komma att utrymmas, då tekniska högskolans undervisning successivt överflyttas till nyuppförda byggnader vid Valhallavägen, upplåtas för socialinstitutet. Ej heller har högskolan något i princip att erinra emot att lokalfrågan provisoriskt ordnas, så att efter överenskommelse vissa lärosalar ställas till förfogande. På grund av högskolans trångboddhet torde detta dock möta vissa praktiska svårigheter.

Rörande göteborgsinstitutets lokalfråga ha styrelsen och lärarrådet vid *handels-högskolan i Göteborg* givit uttryck åt en uppfattning, som helt avviker från de sakkunnigas förslag.

Styrelsen och lärarrådet avstyrka en sammankoppling av handelshögskolans och socialinstitutets byggnadsfråga. En dylik anordning skulle medföra allvarliga olägenheter. Slitningar mellan de båda institutionerna kunde befaras, då det gällde lärosalarnas utnyttjande; en dubbelbyggnad skulle fordra en så stor tomt, att den måste förläggas till stadens periferi. Slutligen kunde sammankopplingen leda till att handelshögskolans byggnadsfråga skötes på framtiden, eftersom socialinstitutets lokalbehov tillsvidare ej kunde överblickas. Några väsentliga fördelar av den ifrågasatta anordningen skulle icke uppkomma.

Departementschefen.

Stockholmsinstitutets lokaler i den Stockholms högskola tillhöriga byggnaden Odengatan 61 äro redan nu otillräckliga. Den planerade utvidgningen av institutets verksamhet kan icke genomföras inom denna ram.

Genom tillmötesgående från tekniska högskolans sida har institutet under höstterminen 1944 fått disponera en större sal i byggnaden Drottninggatan 95. Jag förutsätter, att överenskommelsen härom förnyas. För fyllande av institutets omedelbara lokalbehov har dess styrelse vidare upptagit förhandlingar med Stockholms högskola. Det torde finnas möjlighet för institutet att med högskolans bistånd utan avsevärda kostnader vinna en provisorisk lokalutvidgning i Odengatan 61 genom att de nu såsom matsal använda utrymmena i källarvåningen omändras och ställas till förfogande för undervisningsändamål.

Sedan tekniska högskolan lämnat lokalerna vid Drottninggatan och förutsättningar därigenom inträtt för den av de sakkunniga planerade anordningen på längre sikt kan frågan om ombyggnads- och inredningsarbeten för institutets räkning, dels i fastigheten Drottninggatan 95, dels eventuellt i fastigheten Odengatan 61, upptagas till prövning. Förstnämnda fastighet har visserligen, såsom byggnadsstyrelsens utlåtande ger vid handen, föreslagits såsom tomt för en blivande nybyggnad för kungl. biblioteket. En förläggning av socialinstitutet till Stockholms högskolas omedelbara grannskap motsvarar emellertid ett starkt behov både från institutets och högskolans sida, varför tanken att utnyttja tomten Drottninggatan 95 för institutets räkning synes mig naturlig. Utan att nu taga ställning till detta uppslag, anser jag, att förutsättningarna för dess förverkligande böra närmare undersökas, i samband varmed kungl. bibliotekets byggnadsfråga bör upptagas till förnyad prövning.

Med avseende på göteborgsinstitutets lokalbehov ha de sakkunniga ifrågasatt samverkan mellan institutet och handelshögskolan i Göteborg, vilken sistnämnda läroanstalt inom kort måste göra anspråk på vidgade utrymmen. Från handelshögskolans sida har dock anförts så bestämda invändningar mot detta förslag, att jag icke finner mig kunna förorda detsamma. Under dessa omständigheter är det mig icke möjligt att närmare ingå på berörda spörsmål. Jag förutsätter, att den definitiva lösningen av göteborgsinstitutets liksom stockholmsinstitutets lokalfråga framdeles får göras till föremål för särskild utredning.

VII. Anslagsberäkningar.**A. Bidragsanslaget till socialinstituten.****1. Nuvarande förhållanden.**

För socialinstitutet i Stockholm gäller för innevarande budgetår följande stat.

Utgifter:

	Kronor	Kronor
Biblioteket		19 080
Administrationen		26 200
Inventarier		500
Lokalkostnader		1 500
Undervisning i särskilda läroämnen		37 655
Praktisk utbildning		
1. Sociala praktiska kursen	23 485	
2. Kommunala praktiska kursen	500	23 985
Specialkurser		1 000
Diverse utgifter		2 850
Kapitalutgifter (stipendiefonderna påförda räntor)		540
	Summa kronor	113 310

Inkomster:

	Kronor	Kronor
Anslag till institutet		
1. från staten	20 000	
2. » Stockholms stad	5 334	
3. » Malmö stad	300	
4. » centralförbundet för socialt arbete (socialpolitiska fonden)	5 466	31 100
Anslag till biblioteket		
1. från Stockholms stad	2 666	
2. » centralförbundet för socialt arbete (socialpolitiska fonden)	7 334	10 000
Elevavgifter		50 400
Diverse inkomster		2 260
Räntor		4 000
Brist att täckas av fondmedel		15 550
	Summa kronor	113 310

För socialinstitutet i Göteborg har för innevarande budgetår uppgjorts följande stat.

Utgifter.

	Kronor
Biblioteket	4 000
Administrationen	10 600
Lokalkostnader	5 000
Undervisning och examination i särskilda läroämnen	18 445
Praktiska kursen	13 800
Oförutsedda utgifter	1 055
	Summa kronor
	52 900

Anslag	<i>Inkomster.</i>	Kronor	Kronor
1. från staten		20 000	
2. » Göteborgs stad		10 000	
3. » Göteborgs och Bohus läns landsting		3 000	
4. » Älvsborgs läns landsting		3 000	
5. » Hallands läns landsting		<u>2 000</u>	38 000
Elevavgifter			14 900
		Summa kronor	52 900.

2. Förslaget till omorganisation.

De sakkunniga konstatera inledningsvis, att de hittillsvarande driftkostnaderna vid socialinstitutet i Stockholm måste betecknas som mycket låga. Förklaringen härtill ligger framför allt däri, att ett antal högt kvalificerade personer lämnat sin medverkan av intresse för saken. De sakkunniga ha emellertid, såsom framgår av de förut lämnade redogörelserna, funnit nödvändigt, att institutet får en mera permanent organisation. Genomförandet av de av de sakkunniga i detta hänseende framlagda förslagen måste leda till en väsentlig ökning av de årliga kostnaderna. De sakkunniga ha med avseende härpå verkställt följande beräkningar.

	Alt. I	Alt. II	Alt. III
4 fasta lärare i examensämnen, grundlön	42 060	48 000	44 040
1 lärare i praktisk socialvård, grundlön	9 525	11 010	10 020
2 biträdande lärare i d.o, grundlön	10 692	13 632	11 244
1 bibliotekarie, grundlön	8 550	10 020	9 030
1 kontorist vid biblioteket, grundlön	3 837	4 590	4 023
1 expeditionsföreståndare, grundlön	5 346	6 816	5 622
1 kassörska, tillika skrivbiträde	3 465	4 209	3 651
1 skrivbiträde	2 562	3 282	2 742
1 vaktmästare	3 102	3 837	3 282
Rörliga tillägg till ovanstående personal (31 %)	27 633	31 119	28 773
Vikariatsersättning och sjukvård	2 500	2 500	2 500
Rektorsarvode	3 000	3 000	3 000
Föreläsararvoden, inklusive praktiska kurser och specialkurser samt arvoden till assistenter m. fl.	19 000	19 000	19 000
Omkostnader och inventarier:			
biblioteket	1 500	1 500	1 500
övrigt	15 500	15 500	15 500
Bokinköp	6 000	6 000	6 000
Kostnader för undervisningscentra	6 000	6 000	6 000
Kostnader för inträdesprov	1 500	1 500	1 500
Summa kostnader för undervisning och administration	171 772	191 515	177 427
Lokalkostnader	15 000	15 000	15 000
Stipendier	30 000	30 000	30 000
	216 772	236 515	222 427

Anm. Lönerna beräknas i alt. I enligt lägsta löneklassen, i alt. II enligt den högsta och i alt. III enligt den näst lägsta.

Lokalkostnaderna hava upptagits i enlighet med de sakkunnigas förslag och med utgångspunkt från ett hyresbelopp för lokalerna Drottninggatan 95 av 20 kronor per kvm. Undervisningskostnaderna äro beräknade under förutsättningen, att årligen sammanlagt 150—160 elever antagas på institutets fyra linjer.

Enligt de sakkunnigas förslag kunna institutets egna inkomster — därest avgifter ej vidare skola utgå — beräknas till följande belopp:

centralförbundets för socialt arbete socialpolitiska fond . .	kronor 13 000
räntor av egna fonder	» 4 000
	<hr/> Summa kronor 17 000.

För genomförande av den föreslagna organisationen skulle sålunda enligt de sakkunnigas alternativ III erfordras bidrag av allmänna medel på i genomsnitt 205 000 kronor årligen.

Beträffande driftkostnaderna vid socialinstitutet i Göteborg uttala de sakkunniga, att den för det första verksamhetsåret uppgjorda budgeten icke kan anses normerande, eftersom verksamheten under detta år endast får en relativt ringa omfattning. Redan ganska snart torde man nödgas räkna med väsentligt ökade kostnader. De sakkunniga ha framlagt följande förslag till utgiftsstat för göteborgsinstitutet.

	Alt. I	Alt. II	Alt. III
1 ledare av den praktiska utbildningen, grundlön . .	9 075	10 560	9 570
1 kontorist vid biblioteket, grundlön	3 597	4 302	3 771
1 expeditionsföreståndare, grundlön	5 022	6 426	5 286
1 skrivbiträde, grundlön	2 406	3 078	2 574
1 vaktmästare, grundlön	2 910	3 597	3 078
Rörliga tillägg till ovanstående personal (31 %)	7 133	8 668	7 527
Vikariatsersättningar och sjukvård	1 000	1 000	1 000
Rektorsarvode	3 000	3 000	3 000
Arvode till bibliotekarie	1 000	1 000	1 000
Föreläsararvoden, inklusive de praktiska kurserna m. m.	34 000	34 000	34 000
Omkostnader och inventarier:			
biblioteket	500	500	500
övrigt	6 500	6 500	6 500
Bokinköp	3 000	3 000	3 000
Kostnader för undervisningscentra	3 500	3 500	3 500
Kostnader för inträdesprov	1 000	1 000	1 000
Summa kostnader för undervisning och administra- tion	83 643	90 131	85 306
Lokalkostnader	10 000	10 000	10 000
Stipendier	15 000	15 000	15 000
	108 643	115 131	110 306

Anm.: Alternativerna ha samma innebörd som i föregående tabell.

Beräkningarna utgå från ett antal av 75—80 nyantagna studerande per år samt förutsätta, att undervisningen i huvudsak ordnas på samma sätt som vid stockholmsinstitutet. Det antages, att Göteborgs högskola tills vidare låter institutet disponera lokaler för vissa föreläsningar men att institutet måste hyra seminarie-, biblioteks- och administrationslokaler m. m. på annat håll. Vid en större utbildningskapacitet, som de sakkunniga förutsett för en något senare tidpunkt, måste anslagen till undervisning, administration, stipendier och lokaler väsentligt höjas. Dessförinnan synes det vara befogat att räkna med en totalkostnad på omkring 110 000 kronor.

Kostnaderna för socialinstitutens verksamhet böra på lämpligt sätt fördelas mellan stat och kommun. De sakkunniga hava härvid funnit följande grunder böra tillämpas.

Statens anslag till socialinstitutet i Stockholm bör bestämmas så, att det samma kan beräknas täcka *dels* två tredjedelar av kostnaderna för själva undervisningen (d. v. s. av löner och rörliga lönetillägg till fast anställda lärare, arvoden till timplärare, assistenter och amanuenser samt kostnader för undervisningscentra), *dels* en tredjedel av bibliotekskostnaderna, *dels* lokalkostnaderna i deras helhet, *dels* hälften av kostnaderna för stipendier och *dels* — därest elevavgifter icke vidare skola utgå — en summa utgörande ersättning med halva beloppet härför, eller efter ett beräknat antal av 140 årligen antagna studerande 35 000 kronor. Vid institutet i Göteborg, som saknar egna fonder, torde statsanslaget böra beräknas efter fem sjättedelar av undervisningskostnaderna men i övrigt på samma sätt som vid stockholmsinstitutet, varvid bidraget till ersättning för avgifter beräknas efter 70 årligen antagna studerande till 17 500 kronor.

De *kommunala* bidragen torde vid båda instituten bestämmas på motsvarande sätt, så att de kunna beräknas täcka *dels* en tredjedel av bibliotekskostnaderna, *dels* hälften av kostnaderna för stipendier och *dels* ersättning med halva beloppet för elevavgifter, vilka icke vidare skola utgå.

Den föreslagna ersättningen för elevavgifter avses skola täcka kostnaderna för administration m. m. jämte återstående del av undervisnings- och bibliotekskostnaderna.

Under nu angivna förutsättningar skulle socialinstituten komma att finansieras på följande sätt, därest lönekostnader m. m. beräknas efter näst lägsta löneklassen och beloppen avrundas:

	Institutet i Stockholm		Institutet i Göteborg	
<i>Egna inkomster</i>	17 000			
<i>Statsbidrag:</i>				
till undervisningskostnader	77 000		41 500	
till bibliotekskostnader	8 000		3 000	
till lokalkostnader	15 000		15 000	
till stipendier	15 000		7 500	
till ersättning för elevavgifter	35 000	150 000	17 500	84 500
<i>Kommunala bidrag:</i>				
till bibliotekskostnader	8 000		3 000	
till stipendier	15 000		7 500	
till ersättning för elevavgifter	35 000	58 000	17 500	28 000
<i>Summa inkomster</i>	225 000		112 500	

Statens anslag till den socialpolitiska och kommunala fackutbildningen skulle sålunda komma att bli 150 000 kronor till institutet i Stockholm och 84 500 kronor till institutet i Göteborg, eller sammanlagt 234 500 kronor per år.

Skulle å andra sidan elevavgifter fortfarande anses böra utgå, bortfaller den i statens och kommunernas anslag beräknade ersättningen för dessa. I stället tillkommer ett anslag till friplatser, vilket enligt de sakkunnigas mening bör beräknas till 15 000 kronor vid institutet i Stockholm och 7 000 kronor vid institutet i Göteborg. Kostnaderna härför torde likaledes böra jämnt delas mellan stat och kommun. Institutens egna inkomster av elevavgifter kunna vid det av de sakkunniga förutsatta antalet studerande uppskattas till 70 000 kronor vid stockholmsinstitutet och 35 000 kronor vid göteborgsinstitutet. De kommunala anslagen skulle enligt dessa grunder uppgå till 30 500 kronor vid institutet i Stockholm och 13 500 kronor vid institutet i Göteborg. Statens anslag skulle åter komma att bli 122 500 kronor till institutet i Stockholm och 70 500 kronor till institutet i Göteborg, eller sammanlagt 193 000 kronor, vilket torde motsvara, vid stockholmsinstitutet 50 procent och vid göteborgsinstitutet 60 procent av den totala utbildningskostnaden för varje studerande.

Av praktiska skäl synes det lämpligaste vara, att anslagen fixeras till bestämda belopp och icke göras beroende av utgifternas förändring från år till år. Självfallet böra statsbidragen sedermera kunna jämkas, därest mera betydande förändringar i kostnaderna inträda. De sakkunniga föreslå således, att för statsbidrag till socialinstitutet i Stockholm anvisas ett årligt anslag på 150 000 kronor, varav minst 15 000 kronor skola användas till stipendier för mindre bemedlade studerande, samt för statsbidrag till socialinstitutet i Göteborg ett årligt anslag på 84 500 kronor, varav minst 7 500 kronor skola användas till stipendier för mindre bemedlade studerande. Av nämnda anslag må likväl högst utgå 122 500 kronor till institutet i Stockholm och 70 500 kronor till institutet i Göteborg, såvida elevavgifter fortfarande komma att uppbäras; skolande i detta fall minst 7 500 kronor vid institutet i Stockholm och minst 3 500 kronor vid institutet i Göteborg användas till friplatser för mindre bemedlade studerande. De förordade anslagen böra enligt de sakkunnigas mening utgå från och med budgetåret 1945/46, så att den föreslagna organisationen kan träda i kraft den 1 juli 1945.

Yttrandena. I tidigare sammanhang ha återgivits uttalanden, som direkt eller indirekt äga avseende på beräkningen av socialinstitutens utgifter. I det följande torde jag därför kunna begränsa mig till att redogöra för de synpunkter, som remissinstanserna anført beträffande frågan om fördelningen av kostnaderna för institutens drift mellan staten och övriga intressenter. I detta hänseende har i vissa yttranden, särskilt från kommunala organ eller sammanslutningar, gjorts gällande, att kostnaderna för verksamheten helt eller till alldeles övervägande del böra bäras av statsverket. Från vissa av de statliga remissmyndigheternas sida har däremot förordats en sådan kostnadsfördelning, att en större andel av utgifterna än de sakkunniga föreslagit skulle bestridas genom kommunala bidrag.

Göteborgs stadsfullmäktige framhålla, att utbildningen vid socialinstitutet, enligt vad de sakkunniga själva uttalat, icke är och icke bör vara någon särangelägenhet för rikets största kommuner. Härav torde böra följa, att anspråken på kommunala bidrag principiellt icke böra sträcka sig längre än till att kommunerna i viss omfattning lämna stipendiebidrag till i vederbörande kommun hemmahörande studerande vid socialinstitutet.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län förklarar sig dela denna mening och understryker, att, även om ett fullständigt förstatligande av verksamheten befinnes icke böra äga rum, de bidrag från det allmännas sida, som erfordras för socialinstitutet, i sin helhet böra utgå från staten.

Svenska stadsförbundet uttalar, att i vart fall huvudparten av utgifterna bör bäras av staten. På kommunerna bör ankomma att genom stipendier, beviljande av tjänstledighet på goda villkor för efterutbildning etc., lämna sitt bidrag.

Statskontoret kan icke finna den föreslagna kostnadsfördelningen rättvist avvägd. Under erinran om att de båda socialinstitutet huvudsakligen skola verka som utbildningsanstalter för blivande kommunaltjänstemän i såväl stads- som landskommuner över hela landet, förordar statskontoret, att kommunala bidrag med minst samma belopp, som staten tillskjuter, göres till villkor för statsbidrag. Den inbördes fördelningen kommunerna emellan av de kommunala bidragsbeloppen lär få bestämmas efter förhandlingar med svenska stadsförbundet, svenska landstingsförbundet och svenska landskommunernas förbund.

Riksräkenskapsverket hävdar, att kostnaderna för socialinstitutets lokaler böra bestridas av kommunala medel. De med institutets verksamhet förenade kostnaderna utom lokalkostnader torde oavsett ändamålet böra bestridas av stat och kommun med lämpligen hälften vardera.

Överståthållarämbetet anser den av de sakkunniga tillämpade fördelningsgrunden icke i allo väl motiverad. I princip böra enligt överståthållarämbetets mening de som hava särskilt intresse av den socialpolitiska och kommunala undervisningens ordnande bidraga i förhållande till graden av detta intresse. Landsortskommuner böra därför övertaga en betydande del av de kostnader, som föreslås bestridas av statsmedel. Frågan hur detta bör ordnas, torde emellertid tarva utredning.

Vad beträffar behandlingen av förevarande fråga av de kommunala organen i Stockholm, må följande redogörelse lämnas. Därvid må till en början nämnas, att hos Stockholms stadsfullmäktige vid skilda tillfällen förslag framlagts, som nära sammanhånga med frågan i vilken utsträckning Stockholms stad borde ekonomiskt medverka till upprätthållandet av socialinstitutets verksamhet. Sälunda hade i en år 1937 väckt motion hemställt om utredning rörande upprättande av ett institut för utbildning av befattningshavare och tjänstemän inom Stockholms stads kommunala förvaltning. Vidare hade i en år 1938 väckt motion hemställt om utredning angående de kommunala tjänstemännens utbildnings- och befodringsmöjligheter. Slutligen hade i en tredje motion av år 1942 framlagts förslag angående förändrad organisation för socialinstitutet i Stockholm.

I likhet med socialutbildningssakkunnigas betänkande remitterades dessa motioner av borgarrådsberedningen till stadskollegiets kommitté för socialvårdens centralisering (centraliseringskommittén).

I sitt i dessa ärenden avgivna utlåtande tillstyrker *centraliseringskommittén* livligt de sakkunnigas förslag till utvidgning av socialinstitutet i Stockholm ävensom tillkomsten av det nya institutet i Göteborg. I detta tillstyrkande ligger även, framhåller kommittén, ett ställningstagande till förslaget om inrättande av ett eget socialinstitut för Stockholms stads tjänstemän. Kommittén finner, att även om vissa skäl tidigare talat för inrättande av ett stadens eget utbildningsinstitut, innebär socialutbildningssakkunnigas förslag så betydelsefulla förändringar i socialinstitutets organisation m. m., att dessa skäl numera i huvudsak förlorat sin bärkraft.

Beträffande organisationsformen för socialinstitutet i Stockholm framhåller kommittén, att den rent principiellt finner en undervisning av ifrågasvarande karaktär vara en statlig uppgift, varför även institutet bör helt förstatligas. Av denna principiella syn följer, att finansieringen av socialinstitutet även är en rent statlig angelägenhet. Därest emellertid ett kommunalt bidrag utgör en förutsättning för ett realiserande av de sakkunnigas program, synes man åtminstone för närvarande icke kunna motsätta sig ett kommunalt ekonomiskt engagemang. Huvudparten av de utexaminerade går direkt i kommunernas tjänst. För Stockholms del erinrar kommittén om att av stockholmsinstitutets till och med år 1942 diplomerade 873 elever voro i mitten av år 1943 ej mindre än 410 bosatta i Stockholm, därav 218 anställda inom Stockholms stads förvaltning eller den offentliga arbetsförmedlingen i Stockholm. Vad åter det ifrågasatta bidraget beträffar, har kommittén icke någon erinran mot beloppets storlek i och för sig — 58 111 kronor, uträknat efter särskilda grunder — men vill erinra om att i detta belopp icke är inräknat värdet av den redan i anspråk tagna tomten, vilken är i staten upptagen med 4 292 kronor för år.

Stadens kammarkontor och drätselnämnden ha i fråga om stadens ekonomiska engagemang för socialinstitutet i Stockholm gjort följande uttalanden.

Kammarkontoret erinrar till en början om att staden sedan stockholmsinstitutets start understött verksamheten med årligt anslag, som för närvarande uppgår till sammanlagt 11 300 kronor (varav 3 300 kronor till elevstipendier). Kontoret anser, att staden icke bör motsätta sig att utgiva ett förhöjt ekonomiskt bidrag till institutet men finner, att bidragets storlek bör fixeras först framdeles. Särskilt med hänsyn till att undervisningsplanerna synas uppgjorda i första hand med tanke på behovet av utbildad arbetskraft för de smärre kommunernas förvaltningsorgan torde det i varje fall vara motiverat, att samtliga landsting bidra efter lämplig fördelningsgrund. Ett högre bidrag från staden till socialinstitutet i Stockholm än det nu utgående bör enligt kontorets mening ställas i relation till den nytta stadens förvaltning kan anses ha av undervisningen. Härvid bör tagas i betraktande jämväl i vilken omfattning institutet visar sig kunna tillgodose behovet av specialiserad fortsatt utbildning för den personal, som skall handhava stadens på olika verksamhetsgrenar starkt differentierade uppgifter.

Enligt *drätselnämndens* mening bör den socialpolitiska utbildningen betraktas såsom i huvudsak en statlig uppgift och således även bekostas med statliga medel. I konsekvens härmed finner drätselnämnden, att socialinstitutet i Stockholm borde förstatligas och stiftelseformen sålunda upphöra. Om emellertid — såsom under hand framhållits — ett kommunalt bidrag är förutsättningen för den i och för sig nödvändiga utvidgningen av utbildningsmöjligheterna på den sociala och kommunala banan, synes staden,

därest vissa närmare angivna villkor uppfyllas, icke böra ställa sig avvisande härtill.

Borgarrådsberedningen har i sitt yttrande till stadskollegiet inledningsvis uttalat, att de sakkunnigas förslag synes väl ägnat att motsvara Stockholms kommunalstyrelses behov av kommunalt och socialpolitiskt utbildad arbetskraft och även i övrigt vara lämpat att läggas till grund för den kommunala och socialpolitiska utbildningen. Därest institutets i Stockholm fortsatta verksamhet utvecklas i enlighet med vad de sakkunniga åsyftat och med hänsynstagande till vad beredningen fortsättningsvis betonar, torde således tanken på ett stadens eget institut icke behöva förverkligas.

Borgarrådsberedningen finner i likhet med centraliseringskommittén och drätselnämnden den ifrågavarande utbildningen organisatoriskt sett vara i första hand en statlig angelägenhet och sålunda böra bekostas med statsmedel. En oavvislig förutsättning för det här föreslagna bidraget från Stockholms stad är — jämte vidtagande av åtgärder för en bredare rekrytering av institutets elever — att staden erhåller en ökad representation såväl i den särskilda fullmäktigeförsamlingen för institutet som i läroanstaltens styrelse.

Stockholms stadsfullmäktige beslöto tillstyrka, att de sakkunnigas förslag, med iakttagande av vad borgarrådsberedningen i sitt yttrande anfört, lägges till grund för den kommunala och socialpolitiska utbildningen.

Anslagsäskanden för budgetåret 1945/46. I skrivelse den 14 oktober 1944 har *styrelsen för socialinstitutet i Stockholm*, under åberopande av de sakkunnigas förslag och anslagsberäkningar, hemställt om ett statsbidrag för budgetåret 1945/46 av 150 000 kronor.

Styrelsen för socialinstitutet i Göteborg har i skrivelse den 17 januari 1945 framlagt förslag till utgiftsstat samt hemställt om statsbidrag för nästa budgetår. Staten slutar på ett belopp av 100 179 kronor. Såsom framgår av den tidigare lämnade redogörelsen, ha de sakkunniga grundat sitt förslag till finansiering av göteborgsinstitutet på en beräknad utgiftsstat av 110 306 kronor. Skillnaden mellan de sakkunnigas och styrelsens beräkningar, 10 127 kronor, förklaras på följande sätt. För det första ha de sakkunniga beräknat lönekostnaderna enligt den näst lägsta löneklassen i vederbörande lönegrad; institutets styrelse har däremot räknat dessa kostnader enligt den lägsta löneklassen. Den härav betingade skillnaden utgör 1 663 kronor. Vidare har styrelsen i sina beräkningar icke upptagit grundlön till ett skrivbiträde (2 406 kronor) och en vaktmästare (2 910 kronor) jämte tillägg (1 648 kronor). Posten omkostnader och inventarier för institutets allmänna verksamhet har upptagits med ett belopp, som med 500 kronor överstiger utgifterna för detta ändamål enligt de sakkunnigas förslag. Slutligen ha lokalkostnaderna beräknats 2 000 kronor lägre än enligt sakkunnigförslaget.

Emellertid erinrar styrelsen om sin i remissyttrandet gjorda hemställan, att vid institutet måtte utöver ledaren för den praktiska kursen anställas en fast lärare med avlöning enligt lönegraden Eo 28. Vid bifall härtill skulle utgiftsstaten komma att ökas med löneförmånerna till denne befattningshavare, tillhoppa 13 185 kronor, medan posterna föreläsare och tentamensarvoden skulle kunna minskas med cirka 5 500 kronor och utgiftsstaten följaktligen sluta på 107 864 kronor.

Vad beträffar storleken av statsbidraget för nästa budgetår erinrar styrelsen om att institutet för innevarande budgetår åtnjuter anslag från Göteborgs stad och de tre västsvenska landstingen med tillsammans 18 000 kronor. Med utgångspunkt från att från samma håll oförändrade anslag skola ställas till förfogande för nästa budgetår hemställer institutets styrelse om ett statsbidrag av (107 800 — 18 000 =) 89 800 kronor. Alternativt — för den händelse förslaget om inrättandet av en fast lärartjänst icke bifalles — hemställer styrelsen om ett statsbidrag av (100 200 — 18 000 =) 82 200 kronor.

En omläggning och utvidgning av socialinstitutens undervisning i huvudsaklig överensstämmelse med de sakkunnigas förslag kräver betydande kostnader. Stockholmsinstitutets utgifter skulle för år räknat i genomsnitt fördubblas, och för det nyupprättade göteborgsinstitutets del kommer en proportionellt sett ännu större ökning av den årliga kostnadssumman i fråga. Av vad jag tidigare anfört framgår, att jag i stort sett funnit mig kunna godtaga de förutsättningar, på vilka de sakkunniga grundat sina ekonomiska beräkningar. Jag har emellertid förordat ett något högre maximibelopp för elevstipendier än det, varmed de sakkunniga ansett sig böra räkna; jag anser mig dock icke för den skull för nästa budgetår böra ifrågasätta någon höjning i förhållande till de sakkunnigas förslag av de för stipendier avsedda medlen utan förordar att för detta ändamål beräknas, i staten för stockholmsinstitutet ett belopp av 30 000 kronor och i staten för göteborgsinstitutet ett belopp av 15 000 kronor. Vidare har jag utöver de sakkunnigas förslag tillstyrkt inrättandet vid institutet i Göteborg av en lärarbefattning i löneställning motsvarande lönegraden Eo 28. Den av sistnämnda utökning av organisationen föranledda merkostnaden motväges dock av andra besparingar å lönestaten, i det att styrelsen för göteborgsinstitutet förklarar sig tills vidare kunna umbära en skrivbiträdesbefattning (Eo 2) och en vaktmästarbefattning (Eo 5). Jag har i likhet med de sakkunniga förutsatt, att smärre justeringar i organisationen skola kunna vidtagas inom ramen av de beräknade anslagen.

De sakkunniga ha utgått ifrån att huvuddelen av institutens kostnader skola gäldas av statsmedel samt att bidrag skola lämnas till institutet i Stockholm av Stockholms stad och till institutet i Göteborg av Göteborgs stad samt landstingen i Göteborgs och Bohus, Hallands och Älvsborgs län.

Departementschefen

De statliga bidragen föreslås uppgå till sammanlagt 150 000 kronor för stockholmsinstitutets del och till 84 500 kronor per år för göteborgsinstitutets vidkommande, de kommunala bidragen beräknas till respektive 58 000 kronor och 28 000 kronor per år. Av den lämnade redogörelsen framgå de principer, som de sakkunniga lagt till grund för sitt förslag till avvägning av statens, respektive ifrågavarande städers och landstings bidrag till instituten. Vad de sakkunniga i detta hänseende föreslagit föranleder ingen erinran från min sida. Jag finner det sålunda skäligt, att staten i princip svarar för institutens kostnader, i den mån de icke täckas av institutens egna inkomster, och de bidrag, som städerna Stockholm och Göteborg jämte vissa landstingsområden lämna. Jag räknar härvid med, att statens bidrag i regel icke — med undantag möjligen såvitt gäller göteborgsinstitutet under dess uppbyggnadstid — kommer att överstiga den andel av de totala utgifterna för respektive institut, varmed de sakkunniga räknat.

Vad jag nu anfört beträffande statens bidrag hänför sig givetvis endast till den av mig förutsatta organisationen och kostnadsramen för instituten. Till frågan i vilken omfattning staten bör bidraga vid en eventuell framtida utvidgning av organisationen eller en av andra orsaker betingad ökning av kostnaderna för institutens verksamhet torde ställning icke behöva tagas i detta sammanhang.

I enlighet med den ståndpunkt, jag sålunda intagit, förordar jag, att statsbidrag för nästa budgetår utgår med de av de sakkunniga föreslagna beloppen, nämligen med 150 000 kronor till socialinstitutet i Stockholm och med 84 500 kronor till socialinstitutet i Göteborg.

B. Anslag till kurser för fortsatt utbildning av befattningshavare i kommunal och social tjänst.

Departementschefen.

I det föregående har jag tillstyrkt att bidrag av statsmedel må utgå till fortbildningskurser, avsedda för tjänstemän inom socialvården och den kommunala förvaltningen. Då jag icke har något att erinra mot de sakkunnigas beräkningar av medelsbehovet, förordar jag, att för ändamålet å riksstaten för nästa budgetår anvisas ett anslag av 10 000 kronor.

C. Anslag till förberedande samhällsvetenskaplig kurs vid folkhögskola.

Departementschefen.

Jag har i annat sammanhang i anledning av förslag av de sakkunniga förordat, att medel anvisas för anordnande vid en folkhögskola av en samhällsvetenskapligt orienterad årskurs. Kostnaderna för själva kursen ha beräknats till 15 000 kronor. Mot denna beräkning har jag ingen erinran att framställa, varför jag förordar, att ett anslag, vilket lämpligen bör be-

tecknas såsom reservationsanslag, anvisas för detta ändamål. De av de sakkunniga beräknade utgifterna för stipendier till kursdeltagarna, 5 000 kronor, synas böra bestridas ur förslagsanslaget till elevstipendier vid folkhögskolor.

VIII. Hemställan.

Under åberopande av vad jag i det föregående anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels till Bidrag till instituten för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av kronor 234 500;

dels till Kurser för fortsatt utbildning av befattningshavare i kommunal och social tjänst för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av kronor 10 000;

dels ock till Folkhögskolor: Förberedande samhällsvetenskaplig kurs anvisa ett reservationsanslag av kronor 15 000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Gösta Bäck.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Inledning	2
1. Socialinstitutens tillkomst och utveckling	2
2. Socialutbildningssakkunnigas utredning och förslag	3
I. Socialinstitutens uppgifter	4
II. Utbildningens organisation m. m.	9
A. Huvudkurserna	9
1. Nuvarande förhållanden	9
2. Förslaget till omorganisation	10
a. Linjeuppdelning	10
b. Kursplaner och studietidens längd	14
1) Teoretisk undervisning	14
2) Praktisk utbildning och undervisning	19
c. Inträdesfordringar; anordnande av förberedande samhälls- vetenskaplig kurs vid vissa folkhögskolor	24
B. Särskilda utbildningsfrågor	33
1. Examen på grundval av självstudier	33
2. Partiell utbildning	34
a. Nuvarande förhållanden	34
b. Förslaget till omorganisation	34
3. Specialutbildning	38
a. Nuvarande förhållanden	38
b. Förslaget till omorganisation	38
4. Fortbildningskurser m. m.	39
a. Nuvarande förhållanden	39
b. Förslaget till omorganisation	40
C. Socialinstitutens förhållande till universitet och högskolor	42
1. Forskningsuppgifter	42
a. Nuvarande förhållanden	42
b. Förslaget till omorganisation	43
2. Tillträde till akademisk utbildning	45
a. Nuvarande förhållanden	45
b. Förslaget till omorganisation	45
III. Utbildningskapaciteten	47
1. Nuvarande förhållanden	47
2. Förslaget till omorganisation	48

	Sid.
IV. Studietidens ekonomi	51
1. Nuvarande förhållanden	51
2. Förslaget till omorganisation	51
V. Socialinstitutens administration m. m.	55
A. Personalfrågor	55
1. Nuvarande förhållanden	55
2. Förslaget till omorganisation	56
B. Socialinstitutens ledning m. m.	61
1. Nuvarande förhållanden	61
2. Förslaget till omorganisation	62
VI. Lokalfrågor	66
1. Nuvarande förhållanden	66
2. Förslaget till omorganisation	66
VII. Anslagsberäkningar	69
A. Bidragsanslaget till socialinstituten	69
1. Nuvarande förhållanden	69
2. Förslaget till omorganisation	70
B. Anslag till kurser för fortsatt utbildning av befattningshavare i kommunal och social tjänst	78
C. Anslag till förberedande samhällsvetenskaplig kurs vid folkhögskola	78
VIII. Hemställen	79
